

Sąd Najwyższy
Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw
Publicznych

5/2014

BIULETYN
SĄDU NAJWYŻSZEGO
Izba Pracy Ubezpieczeń Społecznych
i Spraw Publicznych

REDAKCJA
Eliza Maniewska

WSPÓŁPRACA
Inetta Jędrasik-Jankowska, Daniel Eryk Lach, Dawid Miąsik,
Jacek Skoczyński, Michał Raczkowski, Krzysztof Ślebzak

SEKRETARZ REDAKCJI
Hanna Elba
tel. 22 530 83 28

WYDAWCA:
Sąd Najwyższy
00-951 Warszawa, Plac Krasińskich 2/4/6
www.sn.pl

Spis treści

I. UCHWAŁY

Wymiar i rozkład czasu pracy lekarzy – normalny czas pracy – dyżur medyczny – wynagrodzenie (I PZP 2/14).....	5
Szczególna ochrona trwałości stosunku pracy działacza związkowego – rozwiązanie organizacji związkowej – dzień ustania ochrony (I PZP 6/14).....	5
Właściwość rzeczowa sądu w sprawie o zmianę oceny okresowej członka korpusu służby cywilnej (II PZP 2/14).....	6
Dopuszczalność zastosowania art. 477 ⁹ § 3 ¹ k.p.c. w sprawie o jednorazowe odszkodowanie z tytułu wypadku przy pracy (II UZP 3/14).....	6
Dopuszczalność uchylecia w toku sprawy zarządzenia wydanego na podstawie art. 47 § 4 k.p.c. (III SZP 3/14).....	7

II. ZAGADNIENIA PRAWNE DO ROZSTRZYGNIĘCIA

Szczególna ochrona trwałości stosunku pracy działacza związkowego – rozwiązanie organizacji – dzień ustania ochrony (I PZP 6/14).....	8
Właściwość rzeczowa sądu w sprawie o zmianę oceny okresowej członka korpusu służby cywilnej (II PZP 2/14).....	9
Dopuszczalność uchylecia w toku sprawy zarządzenia wydanego na podstawie art. 47 § 4 k.p.c. (III SZP 3/14).....	13
Koszty osierocone (III SK 53/13).....	16

III. PRZEGLĄD ORZECZNICTWA

Sprawy publiczne (SSN prof. dr hab. Dawid Miąsik) Wyrok TSUE z 4 grudnia 2014 r. w sprawie C 413/13 FNV, Kunsten Informatie en Media.....	34
Sprawy z zakresu prawa pracy (dr Michał Raczkowski)..... Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej Umowa o pracę na czas określony.....	38
Dyskryminacja.....	40
Niepełny wymiar czasu pracy.....	43
Przejście zakładu pracy.....	44
Sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych (prof. dr hab. D.E. Lach) Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.....	45
Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego.....	47

IV. OPRACOWANIA I ANALIZY

dr Eliza Maniewska Właściwość rzeczowa sądu w sprawie o zmianę oceny okresowej	
---	--

członka korpusu służby cywilnej (Notatka do sprawy II PZP 2/14)36.....	54
dr Jacek Skoczyński Szczególna ochrona trwałości stosunku pracy działacza związkowego – rozwiązanie organizacji związkowej – dzień ustania ochrony (Notatka do sprawy I PZP 6/14).....	64
dr Eliza Maniewska Dopuszczalność uchylecia w toku sprawy zarządzenia wydanego na podstawie art. 47 § 4 k.p.c. (Notatka do sprawy III SZP 3/14).....	70

I. UCHWAŁY

Wymiar i rozkład czasu pracy lekarzy – normalny czas pracy – dyżur medyczny – wynagrodzenie

Uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 6 listopada 2014 r. (I PZP 2/14)

Za pracę w ramach pełnienia dyżuru medycznego dopełniającego czas pracy lekarza do obowiązującej go przeciętnej tygodniowej normy czasu pracy (art. 95 ust. 4 w zw. z art. 93 ust. 1 ustawy z 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej; jednolity tekst: Dz. U. 2013 r., poz. 217 ze zm.) przysługuje jedynie dodatek w wysokości określonej przez odpowiednio stosowane przepisy art. 151¹ § 1 – 3 k.p. (art. 95 ust. 5 tej ustawy).

T. Flemming – Kulesza, Z. Hajn, H. Kiryło, Z. Korzeniowski, M. Pacuda, J. Strusińska – Żukowska, M. Wrębiakowska – Marzec

Sąd Najwyższy podjął uchwałę po rozpatrzeniu zagadnienia prawnego przekazanego przez Sąd Najwyższy postanowieniem z 4 kwietnia 2014 r. (I PK 229/13):

„Czy w warunkach organizacji pracy, w których wskutek wyznaczania dyżurów medycznych w rozumieniu art. 95 ustawy z 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (jednolity tekst: Dz. U. 2013 r., poz. 217) wyłączona została możliwość wykonywania pracy w pełnym wymiarze normalnego czasu pracy w przyjętym okresie rozliczeniowym, lekarz nabywa prawo do wynagrodzenia za czas nieprzepracowany w nominalnym czasie pracy?”

Szczególna ochrona trwałości stosunku pracy działacza związkowego – rozwiązanie organizacji związkowej – dzień ustania ochrony

Postanowienie Sądu Najwyższego z 16 grudnia 2014 r. (I PZP 6/14)

Odmówiono podjęcia uchwały.

J. Strusińska – Żukowska, Z. Hajn, K. Staryk

Sąd Najwyższy wydał postanowienie po rozpatrzeniu zagadnienia prawnego przekazanego przez Sąd Okręgowy w Ł. postanowieniem z 24 września 2014 r. (VIII Pa 208/14):

„Czy w wypadku rozwiązania organizacji związkowej przypadającego w okresie określonym uchwałą zarządu, szczególna ochrona stosunku pracy przysługuje – w rozumieniu przepisu art. 32 ust. 2 ustawy z 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych (tekst jedn. Dz. U. z 2001 r. Nr 79, poz. 854) – dodatkowo przez czas odpowiadający połowie okresu określonego uchwałą, nie dłużej jednak niż rok po upływie tego okresu?”

Właściwość rzeczowa sądu w sprawie o zmianę oceny okresowej członka korpusu służby cywilnej

Uchwała Sądu Najwyższego z 18 listopada 2014 r. (II PZP 2/14)

Do rozpoznania odwołania członka korpusu służby cywilnej wniesionego od oceny okresowej (art. 83 ust. 5 ustawy z 21 listopada 2008 r. o służbie cywilnej, jednolity tekst: Dz. U. z 2014 r., poz. 1111 ze zm.) właściwy jest sąd rejonowy.

M. Wrębiakowska – Marzec, M. Pacuda, P. Prusinowski

Sąd Najwyższy podjął uchwałę po rozpatrzeniu zagadnienia prawnego przekazanego przez Sąd Apelacyjny w P. postanowieniem z 26 sierpnia 2014 r. (III APz 21/14):

„Czy do rozpoznania odwołania złożonego przez członka korpusu służby cywilnej w trybie przepisu art. 83 ust. 5 ustawy z 21 listopada 2008 r. o służbie cywilnej (Dz. U. Nr 227, poz. 1505), właściwy jest sąd rejonowy – wydział pracy, czy też sąd okręgowy wydział pracy?”

Dopuszczalność zastosowania art. 477⁹ § 3¹ k.p.c. w sprawie o jednorazowe odszkodowanie z tytułu wypadku przy pracy

Uchwała Sądu Najwyższego z 18 listopada 2014 r. (II UZP 3/14)

Przepis art. 477⁹ § 3¹ k.p.c. stosuje się w sprawie o jednorazowe odszkodowanie, o którym mowa w art. 11 ust. 1 ustawy z 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (jednolity tekst: Dz. U. z 2009 r. Nr 167, poz. 1322 ze zm.).

M. Wrębiakowska – Marzec, M. Pacuda, P. Prusinowski

Sąd Najwyższy podjął uchwałę po rozpatrzeniu zagadnienia prawnego przekazanego przez Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w E. postanowieniem z 25 lipca 2014 r. (IV Uz 5/14):

„Czy art. 477⁹ § 3¹ Kodeksu postępowania cywilnego ma zastosowanie również w sprawie o świadczenie z ubezpieczeń społecznych, do którego prawo jest

uzależnione od stwierdzenia stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu oraz jego związku z wypadkiem przy pracy, a podstawę do wydania decyzji stanowi orzeczenie lekarza orzecznika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, jeżeli osoba zainteresowana nie wniosła sprzeciwu od tego orzeczenia do komisji lekarskiej Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i odwołanie jest oparte wyłącznie na zarzutach dotyczących tego orzeczenia?”

Dopuszczalność uchylecia w toku sprawy zarządzenia wydanego na podstawie art. 47 § 4 k.p.c.

Uchwała Sądu Najwyższego z 18 grudnia 2014 r. (III SZP 3/14)

Prezes sądu może uchylić swoje zarządzenie o rozpoznaniu sprawy w składzie trzech sędziów zawodowych wydane na podstawie art. 47 § 4 k.p.c. wskutek zmiany okoliczności w toku tej sprawy (art. 359 § 1 w zw. z art. 362 k.p.c.)
Odmówił podjęcia uchwały w pozostałym zakresie.

J. Iwulski, Z. Myszka, M. Pacuda

Sąd Najwyższy podjął uchwałę po rozpoznaniu zagadnienia prawnego przekazanego przez Sąd Apelacyjny w W. postanowieniem z 5 marca 2014 r. (VI ACa 588/13):

„Czy prezes Sądu może w toku sprawy (po uchyleniu wyroku przez sąd drugiej instancji i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania) uchylić swoje zarządzenie wydane na podstawie art. 47 § 4 k.p.c. o rozpoznaniu sprawy w składzie trzech sędziów zawodowych, a w razie pozytywnej odpowiedzi – czy zasadność wydania zarządzenia uchylającego zarządzenie wydane w trybie art. 47 § 4 k.p.c. co do ustania przesłanki uzasadniającej rozpoznanie sprawy w poszerzonym składzie zawodowym podlega kontroli sądu drugiej instancji?”

II. ZAGADNIENIA PRAWNE DO ROZSTRZYGNIĘCIA

Szczególna ochrona trwałości stosunku pracy działacza związkowego – rozwiązanie organizacji – dzień ustania ochrony (I PZP 6/14)

Sąd Okręgowy w Ł. postanowieniem z 24 września 2014 r.¹ zwrócił się do Sądu Najwyższego z pytaniem prawnym:

„Czy w wypadku rozwiązania organizacji związkowej przypadającego w okresie określonym uchwałą zarządu, szczególna ochrona stosunku pracy przysługuje – w rozumieniu przepisu art. 32 ust. 2 ustawy z 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych (tekst jednolity: Dz. U. z 2001 r. Nr 79, poz. 854). – dodatkowo przez czas odpowiadający połowie okresu określonego uchwałą, nie dłużej jednak niż rok po upływie tego okresu?”

Uzasadniając swoje pytanie Sąd Okręgowy wskazał, że możliwe są dwa rozwiązania powyższego zagadnienia.

Według pierwszego stanowiska – za którym opowiada się Sąd Okręgowy – rozwiązanie organizacji związkowej skutkuje ustaniem szczególnej ochrony przed rozwiązaniem stosunku pracy, a przez to i prawa do wynagrodzenia za okres przypadający po tym zdarzeniu. Prawo do wynagrodzenia za cały czas pozostawania bez pracy jest bowiem nierozzerwalnie związane z przysługiwaniem szczególnej ochrony przed rozwiązaniem stosunku pracy. Ustanie takiej ochrony faktycznie powoduje również pozbawieniem tego przywileju, którym jest pełne wynagrodzenie. Wówczas ustaje ochrona zarówno określona uchwałą (gdyż organizacja przestaje istnieć), jak i ochrona ustawowa, wynikająca z art. 32 ust. 2 ustawy o związkach zawodowych. Brak organizacji faktycznie oznacza zaprzestanie wykonywania ewentualnych funkcji w ramach struktur związku przez co odpada podstawa trwania dalszej ochrony, która *de facto* obowiązywałaby pracownika tracącego – z uwagi na decyzję samej organizacji, a nie pracodawcy – status szczególnie chronionego. I co najistotniejsze, brak organizacji związkowej w konsekwencji jej rozwiązania czyni niewykonalnym obowiązek uzyskania przez pracodawcę zgody zarządu zakładowej organizacji związkowej na wypowiedzenie stosunku pracy z członkiem imiennie wskazanym uchwałą zarządu (art. 32 ust. 1 pkt 1 powołanej ustawy). Uzyskanie zgody zarządu jest istotą szczególnej ochrony stosunku pracy. Wobec braku organu, który miałby zgodę taką wyrazić jest równoznaczny z ustaniem szczególnej ochrony stosunku pracy.

Na potrzebę ścisłej interpretacji szczególnej ochrony stosunku pracy wynikającej z przedmiotowego artykułu wskazują następujące orzeczenia Sądu Najwyższego: wyrok z 29 października 2009 r. w sprawie II PK 50/07², wyrok z 22

¹ Postanowienie Sądu Okręgowego w Ł. z 24 września 2014 r. (VIII Pa 208/14).

² Wyrok SN z 29 października 2009 r. (II PK 50/07), LEX nr 897938.

stycznia 2009 r. w sprawie II PK 122/08³ i wyrok z 19 kwietnia 2010 r. w sprawie II PK 311/09⁴.

Przyjęcie stanowiska przeciwnego oznaczałoby stworzenie sytuacji dalszej ochrony „byłych” członków organizacji pomimo jej całkowitej likwidacji, jak również rozszerzenie ochrony z art. 32 na sytuacje indywidualne, gdy nie istnieje już sam podmiot, którego działalność reguluje ustawa o związkach zawodowych.

Według drugiego stanowiska, okoliczność rozwiązania organizacji związkowej nie powoduje „automatycznie” wygaśnięcia szczególnej ochrony stosunku pracy. Do utraty tego rodzaju ochrony dochodziłoby całkowicie i to z dnia na dzień w wypadku rozwiązania organizacji związkowej bądź włączenia jej w struktury innej organizacji, co zawsze może się zdarzyć. Takie rozumowanie jest nie do pogodzenia z *ratio legis* przepisu art. 32 ust. 2 ustawy o związkach zawodowych, to jest ochroną pracownika przed wypowiedzeniem lub rozwiązaniem stosunku pracy bez zgody organizacji związkowej. Właśnie z uwagi na cel i funkcję społeczną ruchu związkowego należy uznać, że likwidacja organizacji związkowej jest równoznaczna z upływem okresu określonego uchwałą zarządu i od chwili likwidacji rozpoczyna swój bieg dodatkowy okres ochrony, o którym mowa w powołany, przepisie. Nie ma też podstaw do różnicowania położenia prawnego pracownika objętego szczególną ochroną stosunku pracy, który zakończył kadencję z jej upływem i pracownika, którego kadencja zakończyła się z powodu rozwiązania organizacji związkowej.

Właściwość rzeczowa sądu w sprawie o zmianę oceny okresowej członka korpusu służby cywilnej (II PZP 2/14)

Sąd Apelacyjny w P. postanowieniem z 26 sierpnia 2014 r.⁵ zwrócił się do Sądu Najwyższego z pytaniem prawnym:

„Czy do rozpoznawania odwołania złożonego przez członka korpusu służby cywilnej w trybie przepisu art. 83 ust. 5 ustawy z 21 listopada 2008 r. o służbie cywilnej (Dz. U. Nr 227, poz. 1505), właściwy jest sąd rejonowy – wydział pracy, czy też sąd okręgowy wydział pracy?”

Sąd Apelacyjny uzasadniając swoje wątpliwości wywiódł, że dotychczasowa praktyka sądowa wskazuje, że odwołania od oceny okresowej, członków korpusu służby cywilnej, były rozpatrywane zarówno przez sądy okręgowe jak i sądy rejonowe⁶.

Z orzecznictwa wynika, że ocena właściwości rzeczowej sądu prowadzona jest na podstawie dwóch różnych kryteriów.

³ Wyrok SN z 22 stycznia 2009 r. (II PK 122/08), LEX nr 503195.

⁴ Wyrok SN z 19 kwietnia 2010 r. (II PK 311/09), LEX nr 602699.

⁵ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w P. z 26 sierpnia 2014 r. (III APz 21/14).

⁶ Por.: postanowienie SA we Wrocławiu z 14 marca 2012 r. (III APz 2/12), LEX nr 1136100; postanowienie SN z 12 czerwca 2013 r. (III PZ 3/13), OSNP 2014 nr 3, poz. 41; wyrok SN z 30 października 2013 r. (II PK 32/13), OSNP 2014 nr 9, poz. 128; wyrok SA w Szczecinie z 25 lutego 2014 r. (III APa 13/13), LEX nr 1441516; wyrok SA w Białymstoku z 5 marca 2014 r. (III APa 5/14), LEX nr 1451551.

Pierwsze z nich ma swoje źródło w przepisie art. 83 ust. 5 ustawy z 21 listopada 2008 r. o służbie cywilnej, z którego wynika, że w razie nierozpatrzenia sprzeciwu w terminie lub nieuwzględnienia sprzeciwu od oceny okresowej, członek korpusu służby cywilnej może odwołać się do sądu pracy. Pojęcie „sąd pracy” jest utożsamiane z pojęciem „sąd rejonowy” a to dlatego, że istnieje domniemanie właściwości rzeczowej sądu rejonowego (sądu pracy), wywiedzione z przepisu art. 262 § 1 k.p.

To stanowisko, w ocenie Sądu Apelacyjnego w P., budzi pewne wątpliwości.

Otóż nie byłoby problemu, gdyby istniał przepis jednoznacznie wskazujący, że użyte w przepisie pojęcie „sąd pracy” jest tożsame z pojęciem „sąd rejonowy”. Tymczasem ani przepis art. 262 § 1 k.p. ani też przepisy ustawy z 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych⁷ nie uprawniają do takiego stwierdzenia.

Pomijając fakt, że przepis art. 262 k.p. zawiera nieaktualne nazewnictwo, to z treści § 1 tego przepisu wynika, że nazwa „sąd rejonowy” została przypisana zarówno sądowi rejonowemu jak i wojewódzkiemu czyli obecnie okręgowemu.

Podobny wniosek wynika z analizy przepisów Prawa o ustroju sądów powszechnych. Ostatnia nowelizacja tej ustawy (Dz. U. z 2011 r. Nr 203, poz. 1192), obowiązująca od 28 marca 2012 r. rezygnuje z pojęcia „sąd pracy”.

Przepis art. 12 stanowi, że sąd rejonowy dzieli się na wydziały cywilny i karny oraz, że w sądzie rejonowym może być utworzony wydział pracy, ubezpieczeń społecznych albo pracy i ubezpieczeń społecznych.

Podobne uregulowanie zawiera przepis art. 16, zgodnie z którym sąd okręgowy dzieli się na wydziały cywilny i karny oraz dopuszczono możliwość utworzenia wydziału pracy, ubezpieczeń społecznych albo pracy i ubezpieczeń społecznych.

Odnosząc się natomiast do poprzedniego brzmienia przepisów Prawa o ustroju sądów powszechnych, to jest art. 12, który regulował strukturę organizacyjną sądów rejonowych i art. 16 dotyczącego sądów okręgowych, to należy stwierdzić, że poczynając od tekstu pierwotnego (Dz. U. Nr 98, poz. 1070), poprzez wszystkie zmiany jakie miały miejsce w latach 2004, 2005, 2007, 2009 do ostatniej nowelizacji, która nadała nowe brzmienie przepisom od 28 marca 2012 r. pojęcie „sąd pracy” określało zarówno wydziały pracy sądu rejonowego jak i okręgowego.

Brakuje zatem argumentów, które wskazywałyby, że nazwa „sąd pracy” może być utożsamiana jedynie z pojęciem „sąd rejonowy”.

Powołane przepisy mianem „sądu pracy” określały zarówno wydziały pracy sądów rejonowych jak i okręgowych. Co więcej, Kodeks pracy w przepisie art. 262 § 1, nadal utrzymuje pojęcie „sądu pracy” i określa tym mianem zarówno jednostki organizacyjne sądów rejonowych jak i sądów okręgowych.

Drugie kryterium, ma podstawy w ocenie prawnej roszczenia członka korpusu służby cywilnej, jako prawa niemajątkowego bądź majątkowego.

⁷ Jednolity tekst: Dz. U. z 2013 r., poz. 427 ze zm.

W rozpoznawanej sprawie kwestia ta miała istotne znaczenie, a to z uwagi na argumenty powołane w uzasadnieniu zażalenia, przy rozpoznawaniu którego Sąd Apelacyjny powziął wątpliwości wyrażone w pytaniu.

Sąd Okręgowy powołał bowiem argumentację Sądu Najwyższego przedstawioną w uzasadnieniu wyroku z 30 października 2013 r., II PK 32/13⁸, gdzie zaakcentowani charakter majątkowy roszczenia. W wyroku tym przesądzono, że sprzeciw pracownika służby cywilnej od oceny okresowej rozpoznaje sąd rejonowy – sąd pracy.

Sąd Apelacyjny wskazał, że na pewno, należy zgodzić się ze stanowiskiem Sądu Najwyższego, wyrażonym w powołanym wyroku, że nie każda sprawa o świadczenie niepieniężne ma za przedmiot prawo niemajątkowe. Sąd Najwyższy uznał, że ocena okresowa jest częścią stosunku pracy a ten ma charakter majątkowy. Nie negując tego stanowiska, nie można jednak pominąć argumentów autora zażalenia rozpoznawanego przez Sąd Apelacyjny, który jednoznacznie wskazał, że złożone odwołanie o zmianę oceny okresowej nie było związane dla powódki z żadnymi gratyfikacjami finansowymi.

W sprawie powódka uważała, że ocena jej pracy jest niesprawiedliwa, co narusza jej dobra osobiste. Tak sformułowane żądanie jednoznacznie wskazywało, że powódka żąda ochrony prawa niemajątkowego.

Powstaje zatem problem, czy sąd może w ramach swoich kompetencji modyfikować to żądanie, skoro to strona powodowa jako inicjator procesu zgodnie z przepisem art. 187 § 1 pkt 1 k.p.c. jest zobowiązana do określenia żądania pozwu.

W powołanym wyroku Sąd Najwyższy wykluczył, aby ocena pracy stała w konflikcie z dobrami osobistymi pracownika. Sąd ten podkreślił bowiem, że ocena okresowa członków korpusu służby cywilnej jest przeprowadzona według ściśle określonych, sformalizowanych kryteriów. Dotyczy ona wykonywania obowiązków pracowniczych i powinna być oddzielona od sfery prywatnej pracownika.

Powyższe rozważania wskazują, że ocena roszczenia jako prawa niemajątkowego jest powiązana z roszczeniem o ochronę dóbr osobistych.

Ten kierunek budzi jednak pewne wątpliwości.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, uprawnienie jakie daje członkowi korpusu służby cywilnej przepis art. 83 ust. 5 ustawy o służbie cywilnej, stanowi samodzielne roszczenie o zmianę oceny okresowej lub jej ponowne sporządzenie.

Tak sprecyzowane roszczenia wynikają z art. 83 ust. 4 ustawy.

Roszczenie do sądu pracy przysługuje bowiem wówczas, gdy sprzeciw nie zostanie uwzględniony przez pracodawcę. Powołany ust. 4 dokładnie określa sposób uwzględnienia sprzeciwu, następuje to przez zmianę oceny okresowej lub jej ponowne sporządzenie.

Tak sformułowane roszczenie, w ocenie Sądu Apelacyjnego jest roszczeniem niemajątkowym.

⁸ OSNP 2014 nr 9, poz. 128.

Pracownik wnoszący pozew w trybie przepisu art. 83 ust. 5 ustawy o służbie cywilnej domaga się ochrony prawa niemajątkowego i to niezależnie, czy argumentuje to ochroną dóbr osobistych czy też nie.

Majątkowy charakter stosunku pracy nie wyklucza ochrony praw niemajątkowych. Rozpoznawana sprawa jest tego przykładem.

Ustawodawca wprowadzając oceny okresowe dla członków korpusu służby cywilnej, wprowadził jednocześnie tryb odwoławczy.

Podzielił go na dwa etapy: sprzeciw wnoszony bezpośrednio do pracodawcy i odwołanie do sądu pracy w sytuacji braku pozytywnego skutku w postępowaniu wewnątrzzakładowym.

Zatem pozew o zmianę lub ponowne sporządzenie oceny okresowej zmierza do ochrony prawa niemajątkowego. Jeżeli bowiem w stosunku pracy mieści się obowiązek pracodawcy do oceniania pracownika w ściśle określonym trybie, to po stronie pracownika powstaje prawo do egzekwowania rzetelnej oceny jego pracy. Realizacja tego prawa następuje w trybie przepisu art. 83 ust. 5 ustawy o służbie cywilnej.

Należy również zauważyć, że zakwalifikowanie omawianego roszczenia jako prawa majątkowego, obliuguje stronę procesu, zgodnie z przepisem art. 187 § 1 pkt 1 k.p.c. do podania wartości przedmiotu sporu.

W rozpoznawanej sprawie Sąd Okręgowy wezwał pełnomocnika powódki do podania rocznego wynagrodzenia, co wskazuje na zastosowanie przepisu art. 23¹ k.p.c.

Jednakże takie rozwiązanie budzi poważne wątpliwości, gdyż ustawodawca jednoznacznie określił rodzaj spraw z zakresu prawa pracy, do których ten przepis ma zastosowanie. Omawiana sprawa nie dotyczy nawiązania, istnienia lub rozwiązania stosunku pracy.

Powołany przepis art. 23¹ k.p.c. wymienia roszczenia o charakterze niepieniężnym dla których ustawodawca ustalił zasady obliczania wartości przedmiotu sporu.

Jednakże w ocenie Sądu Apelacyjnego nie ma żadnych podstaw by te zasady przenosić do rozpoznawanej sprawy, a to wobec jednoznacznej treści przepisu art. 23¹ k.p.c. Nie można również pominąć faktu, że przyjęcie takiego sposobu obliczania wartości przedmiotu sporu spowoduje, że omawiane sprawy będą rozpatrywane zarówno przez sądy rejonowe jak i okręgowe z uwagi na możliwość przekroczenia wartości przedmiotu sporu właściwego dla sądu rejonowego.

Takie zróżnicowanie, w ocenie Sądu Apelacyjnego nie znajduje racjonalnego uzasadnienia.

Dlatego, Sąd Apelacyjny skłania się do poglądu, że omawiane roszczenie należy zakwalifikować jako sprawę o prawo niemajątkowe, rozpoznawane zgodnie z przepisem art. 17 pkt 1 k.p.c. przez sąd okręgowy.

Dopuszczalność uchylecia w toku sprawy zarządzenia wydanego na podstawie art. 47 § 4 k.p.c. (III SZP 3/14)

Sąd Apelacyjny w W. postanowieniem z 5 marca 2014 r.⁹ zwrócił się do Sądu Najwyższego z pytaniem prawnym:

„Czy prezes sądu może w toku sprawy (po uchyleniu wyroku przez sąd II instancji i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania) uchylić swoje zarządzenie wydane na podstawie art. 47 § 4 k.p.c. o rozpoznaniu sprawy w składzie trzech sędziów zawodowych, a w razie pozytywnej odpowiedzi – czy zasadność wydania zarządzenia uchylającego zarządzenie wydane w trybie art. 47 § 4 k.p.c. co do ustania przesłanki uzasadniającej rozpoznanie sprawy w poszerzonym składzie zawodowym podlega kontroli sądu II instancji?”

Sąd Apelacyjny wskazał, że niewątpliwie w postępowaniu cywilnym zasadą wyrażoną w art. 47 § 1 k.p.c. jest rozpoznawanie sprawy w pierwszej instancji w składzie jednego sędziego. Ustawodawca w art. 47 § 2 k.p.c. enumeratywnie wymienił sprawy rozpoznawane w składzie jednego sędziego jako przewodniczącego i dwu ławników, a w art. 47 § 4 k.p.c. wskazał, że prezes sądu może zarządzić rozpoznanie sprawy w składzie trzech sędziów zawodowych, jeżeli uzna to za wskazane ze względu na szczególną zawziętość lub precedensowy charakter sprawy.

Powyższy przepis ma na celu zapewnienie możliwości rozpoznania konkretnej sprawy w innym składzie, niż wynikający z przepisu, bardziej odpowiednim ze względu na jej charakter. Tym samym ocena zawziętości lub precedensowego charakteru sprawy została pozostawiona prezesowi sądu, który wydając zarządzenie o rozpoznaniu konkretnej sprawy przez kolegialny skład zawodowy decyduje o zaistnieniu przesłanek wskazanych w art. 47 § 4 k.p.c.

Niewątpliwie przepisy określające skład orzekający sądu mają charakter bezwzględnie obowiązujący i służą uniknięciu dowolności, zapewniając rozpoznanie wszystkich spraw cywilnych przez sądy w takich składach, jakie dla danego rodzaju spraw przewidziane są przez obowiązujące przepisy prawne.

W uchwale z 18 grudnia 1968 r.¹⁰ Sąd Najwyższy wskazał, że nieważność postępowania zachodzi w każdym wypadku, gdy skład sądu orzekającego był sprzeczny z przepisami prawa. W uzasadnieniu uchwały Sąd Najwyższy stwierdził, że ustawodawca nie robi żadnej różnicy między kompletem trójosobowym zawodowym, ławniczym, czy też jednoosobowym, słusznie uznając, że każdy z tych składów jest składem właściwym, jeżeli tylko tak przepis szczególny stanowi; nie ma więc składu lepszego, czy gorszego, jest tylko skład zgodny lub sprzeczny z przepisami prawa. Nie ma też znaczenia, czy skład sądu określony został bezpośrednio w przepisie prawnym, czy też skład ten stał się aktualny dopiero na skutek wydanego zarządzenia prezesa sądu. Skład sądu sprzeczny z przepisami

⁹ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w W. z 5 marca 2014 r. (VI ACa 588/13).

¹⁰ Uchwała SN z 18 grudnia 1968 r. (III CZP 119/68), OSNPG 1069/4/23.

prawa stanowi bezwzględną negatywną przesłankę procesową – przeszkodę procesową – którą sąd rewizyjny powinien z urzędu uwzględnić.

Nieważność postępowania zachodzi więc w każdym wypadku, gdy skład sądu orzekającego był sprzeczny z przepisami prawa, zaś sprzeczność taka występuje niezależnie od tego, czy skład sądu określony został w przepisie, czy też wynika z wydanego, na mocy art. 47 § 4 k.p.c., zarządzenia prezesa.

Nie ulega przy tym wątpliwości, że wydane przez prezesa zarządzenie o rozpoznaniu sprawy w składzie trzyosobowym zawodowym obowiązuje także po uchyleniu wydanego przez taki skład sądu orzeczenia przez sąd drugiej instancji i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania¹¹.

Wątpliwości Sądu Apelacyjnego dotyczą możliwości wydania przez prezesa sądu zarządzenia innego niż wynikające z art. 47 § 4 k.p.c., a więc zarządzenia o rozpoznaniu sprawy – już raz rozpoznanej przez ten sąd w składzie trzyosobowym – w składzie jednoosobowym.

W uzasadnieniu uchwały z 21 lipca 1966 r. III CZP 62/66 Sąd Najwyższy wskazał, że wydane przez prezesa sądu zarządzenie określające skład sądu rozpoznającego konkretną sprawę nie ma charakteru administracyjnego, a przepis upoważniający prezesa do zmiany składu sądu na skład zawodowy trzyosobowy ma charakter przepisu ustrojowego, decyduje bowiem o składzie sądu, uregulowanym w sposób ramowy przez prawo o ustroju sądów. Z drugiej strony oparte na tym przepisie zarządzenie wywiera skutki procesowe, skoro decyduje ono o prawidłowości składu sądu, z czym ustawa wiąże nawet problem nieważności postępowania (art. 369 pkt 4 k.p.c.). Zarządzenie prezesa musi być więc oceniane z punktu widzenia czynności procesowych sądu, które wywierają swoje skutki na całość procesu i charakteryzują się tym, że nie tracą swej mocy bez ich wyraźnego zniesienia.

Nie ulega wątpliwości, że wydanie przez prezesa sądu zarządzenia w trybie art. 47 § 4 k.p.c. nie należy do katalogu czynności podejmowanych w zakresie działalności administracyjnej sądu, wymienionych przykładowo w § 32 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 23 lutego 2007 r. Regulamin urzędowania sądów powszechnych¹².

Oceniając możliwość zmiany czy uchylenia zarządzenia wydanego przez prezesa sądu na podstawie art. 47 § 4 k.p.c. z punktu widzenia czynności procesowej sądu należałoby zastosować przepisy art. 358 – 360 k.p.c. w zw. z art. 362 k.p.c. Z literalnej treści art. 362 k.p.c. wynika, że przepisy dotyczące postanowień stosuje się odpowiednio do zarządzeń przewodniczącego – nie ma jednak żadnego przepisu, który odnosiłby się do zarządzeń wydawanych przez prezesa sądu. Przy odpowiednim zastosowaniu powyższych przepisów, zarządzenie prezesa sądu wydane na podstawie art. 47 § 4 k.p.c., jako nie kończące postępowania w sprawie mogłoby być uchylane i zmieniane wskutek zmiany okoliczności. Przy przyjęciu takiego stanowiska, powstaje pytanie jaka zmiana

¹¹ Uchwała SN z 21 lipca 1966 r. (III CZP 62/66).

¹² Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 23 lutego 2007 r. - Regulamin urzędowania sądów powszechnych (jednolity tekst: Dz. U. z 2014 r., poz. 259).

okoliczności uzasadnia uchylenie wydanego przez prezesa Sądu zarządzenia. Zmiana okoliczności musiałaby bowiem być odniesiona do przesłanek uzasadniających wyznaczenie składu poszerzonego zawodowego, a więc do charakteru sprawy – szczególnie zawitej lub precedensowej i musiałaby wynikać z dotychczasowego przebiegu postępowania. Sam fakt uchylenia przez sąd drugiej instancji orzeczenia wydanego przez skład poszerzony nie może uzasadniać uznania, że sprawa straciła charakter sprawy zawitej lub precedensowej. Z przyjęciem powyższego stanowiska wiąże się też kwestia możliwości kontroli przez sąd drugiej instancji zarządzenia prezesa sądu uchylającego lub zmieniającego zarządzenie wydane na podstawie art. 47 § 4 k.p.c. Możliwe jest bowiem zarówno uznanie, że – podobnie jak wydanie zarządzenia na podstawie art. 47 § 4 k.p.c. – decyzja o zmianie lub uchyleniu tego zarządzenia należy wyłącznie do prezesa sądu i nie podlega jakiegokolwiek kontroli, jak też przyjęcie, że skoro kwestia prawidłowości składu rozpoznającego sprawę dotyczy przesłanki skutkującej nieważnością postępowania sąd drugiej instancji z urzędu powinien objąć kontrolą instancyjną zasadność zarządzenia wydanego na podstawie art. 359 § 1 k.p.c. w zw. z art. 362 k.p.c.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego należy też mieć na względzie ustrojowy charakter zarządzenia prezesa wydanego na podstawie art. 47 § 4 k.p.c. i fakt, że ustawodawca – zapewne celowo – nie wprowadził przepisu, który wprost dawałby prezesowi sądu upoważnienie do zmiany decyzji określającej skład sądu rozpoznającego sprawę.

Zasadą jest bowiem, że skład sądu właściwy w chwili rozpoznania sprawy nie może ulec zmianie w toku jej rozpoznawania i skład ten wynika wprost z ustawy. Przepis art. 47 § 4 k.p.c. jako wyjątek od zasady, nie może zaś być interpretowany w sposób rozszerzający zakres kompetencji prezesa poza czynności określone wprost przez ustawodawcę.

Zgodnie z treścią przepisu prezes zarządza „rozpoznanie sprawy” w składzie trzech sędziów zawodowych, zaś rozpoznanie sprawy niewątpliwie obejmuje wszystkie czynności sądu aż do zakończenia sprawy, czyli wydania prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie.

Uznanie, że prezes sądu może zmienić lub uchylić swoje zarządzenie ustalające właściwy skład sądu prowadziłoby do odstępstwa od zasady rozpoznawania sprawy w składzie właściwym do czasu prawomocnego zakończenia postępowania.

W uzasadnieniu cytowanej wyżej uchwały z 21 lipca 1966 r. III CZP 62/66 Sąd Najwyższy, odnosząc się do kwestii możliwości uchylenia zarządzenia prezesa sądu o wyznaczeniu składu właściwego do rozpoznawania sprawy przez prezesa innego sądu – rozpoznającego sprawę po uchyleniu wydanego wyroku przez sąd drugiej instancji – uznał, że byłoby to podważenie autorytetu poprzedniego prezesa, wskazując też, że nie wydaje się możliwe, aby sąd drugiej instancji, kierując sprawę do ponownego rozpoznania, mógł nakazać jej rozpoznanie w innym składzie niż wynikający z wydanego zarządzenia, skoro brakuje w tym względzie wyraźnej podstawy prawnej, a przepis ma charakter normy ustrojowej.

Podobne stanowisko zajął Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z 27 maja 1971 r.¹³ stwierdzając, że sąd rewizyjny z mocy art. 388 k.p.c. może przekazać sprawę jedynie innemu sądowi, nie może natomiast przekazać sprawy temu samemu sądowi pierwszej instancji w innym składzie. Przekazanie sprawy do rozpoznania w składzie trzech sędziów zawodowych należy z mocy art. 47 § 4 k.p.c. do wyłącznej kompetencji prezesa sądu.

Przeciwko uznaniu dopuszczalności wydania przez prezesa sądu – w toku sprawy – zarządzenia uchylającego lub zmieniającego zarządzenie wydane na podstawie art. 47 § 4 k.p.c. w ocenie Sądu Apelacyjnego przemawiałby także brak możliwości kontroli zasadności decyzji podjętej przez prezesa sądu. Wydane na podstawie art. 47 § 4 k.p.c. zarządzenie nie podlega zaskarżeniu i nie wymaga uzasadnienia, podobnie nie wymagałoby uzasadnienia wydanie zarządzenia uchylającego lub zmieniającego poprzednie zarządzenie. Tym samym do wyłącznej kompetencji prezesa sądu należałoby zarówno podjęcie decyzji o skierowaniu sprawy do rozpoznania w składzie poszerzonym, a tym samym stwierdzenie że sprawa ma charakter precedensowy lub szczególnie skomplikowany – co ma uzasadnienie w treści art. 47 § 4 k.p.c. – jak i zmiana tej decyzji przez skierowanie sprawy do rozpoznania w składzie jednoosobowym na skutek zmiany wydanego zarządzenia, mimo braku wyraźnego ustawowego upoważnienia w tym zakresie.

Koszty osierocone (III SK 53/13)

Sąd Najwyższy postanowieniem z 8 października 2014 r., III SK 53/13 zwrócił się do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z pytaniem prawnym:

1. „Czy art. 107 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej w związku z art. 4 ust. 3 Traktatu o Unii Europejskiej oraz art. 4 ust. 2 decyzji Komisji Europejskiej z 25 września 2007 r. należy interpretować w ten sposób, że w przypadku uznania przez Komisję Europejską pomocy publicznej za zgodną ze wspólnym rynkiem sąd krajowy nie jest uprawniony do weryfikowania, czy przepisy krajowe uznane za dozwoloną pomoc publiczną są zgodne z założeniami zawartymi w Komunikacie Komisji dotyczącym metodologii analizy pomocy państwa związanej z kosztami osieroconymi (dalej Metodologia kosztów osieroconych)?”

2. „Czy art. 107 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej w związku z art. 4 ust. 3 Traktatu o Unii Europejskiej oraz z art. 4 ust. 1 i 2 decyzji Komisji Europejskiej z 25 września 2007 r. interpretowane w świetle punktów 3.3 i 4.2 Metodologii kosztów osieroconych należy rozumieć w ten sposób, że przy realizacji programu pomocy publicznej uznanego przez Komisję Europejską za zgodny ze wspólnym rynkiem, korekty rocznej kosztów osieroconych dla wytwórców należących do grup kapitałowych dokonuje się z założeniem, że istotna jest jedynie przynależność wytwórcy do grupy kapitałowej według stanu przedstawionego w załącznikach do aktu prawnego ocenianego przez Komisję Europejską, czy też w każdym roku dokonywania korekty kosztów osieroconych należy uwzględniać faktyczną

¹³ Wyrok SN z 27 maja 1971 r. (II CR 122/71), LEX nr 6935.

przynależność w tym czasie beneficjenta programu pomocy publicznej związanej z kosztami osieroconymi do grupy kapitałowej z udziałem innych wytwórców objętych tym programem?”

I. Przedmiot postępowania

Spór w niniejszej sprawie toczy się między PGE G. i E. K. S.A. z/s w B. (następca prawny PGE Zespół Elektrowni D. O. S.A. z/s w N. Cz., wcześniej Zespół Elektrowni D. O. S.A., dalej jako powód) a Prezesem Urzędu Regulacji Energetyki (dalej jako Prezes Urzędu lub organ regulacji energetyki) o wysokość korekty kosztów osieroconych dla powoda za 2009 r. Podstawę prawną tego sporu stanowi ustawa z 29 czerwca 2007 r. o zasadach pokrywania kosztów powstałych u wytwórców w związku z przedterminowym rozwiązaniem umów długoterminowych sprzedaży mocy i energii elektrycznej¹⁴, uznana przez Komisję Europejską decyzją z 25 września 2007 r. (dalej jako decyzja Komisji) za pomoc publiczną „zgodną ze wspólnym rynkiem zgodnie z Metodologią kosztów osieroconych”.

Przedmiotem sporu w postępowaniu zawisłym przed Sądem Najwyższym jest kwestia uwzględniania przy dokonywaniu corocznej korekty kosztów osieroconych dla przedsiębiorstwa energetycznego takiego jak powód części wyniku finansowego wypracowanego przez innego wytwórcę energii objętego zakresem podmiotowym ustawy KDT (tj. przedsiębiorstwa energetycznego PGE Elektrownia B. S.A., dawniej Elektrownia B. S.A., dalej w skrócie jako ELB). Przedsiębiorstwo to, zajmujące się wytwarzaniem energii, objęte jest zakresem podmiotowym ustawy KDT. ELB nie ma statusu prawnego „wytwórcy” w rozumieniu ustawy KDT, lecz status podmiotu, którego wyniki finansowe uwzględniane są przy dokonywaniu korekty kosztów osieroconych innego wytwórcy energii objętego ustawą KDT, wchodzącego w skład grupy kapitałowej z udziałem tego podmiotu. Niemniej na użytek pytania prejudycjalnego w niniejszej sprawie przyjęto założenie, zgodnie z którym ELB należy traktować tak jak innych wytwórców energii objętych ustawą KDT, stąd określenie „wytwórca” użyte w dalszej części uzasadnienia obejmuje zarówno wytwórców w rozumieniu ustawy KDT, jak i ELB.

Istota sporu sprowadza się do zagadnienia, czy wyniki finansowe ELB rzutują na wysokość korekty rocznej kosztów osieroconych należnych powodowi, czy też mogą wpływać na wysokość tej korekty wyłącznie w przypadku tych wytwórców energii, którzy zostali zaliczeni do składu grupy kapitałowej z udziałem ELB w załączniku nr 7 do ustawy KDT.

Powód w okresie, za który dokonywana jest korekta kosztów osieroconych w niniejszej sprawie (2009 r.), wchodził wraz z ELB w skład tej samej grupy kapitałowej. Dlatego Prezes Urzędu przyjmuje, że wynik finansowy ELB powinien być uwzględniany przy ustalaniu wysokości korekty kosztów osieroconych powoda, zgodnie z zasadą uwzględniania aktualnej przynależności wytwórców do grup

¹⁴ Ustawa z 29 czerwca 2007 r. o zasadach pokrywania kosztów powstałych u wytwórców w związku z przedterminowym rozwiązaniem umów długoterminowych sprzedaży mocy i energii elektrycznej (Dz. U. Nr 130, poz. 905 ze zm.; dalej jako ustawa KDT).

kapitałowych działających na polskim rynku energetycznym. Z kolei powód zajmuje przeciwne stanowisko, argumentując, że w okresie stosowania ustawy KDT dla dokonywania korekty rocznej kosztów osieroconych z udziałem ELB relewantny jest jedynie skład grup kapitałowych według stanu opisanego w załączniku nr 7 do ustawy KDT. W konsekwencji okoliczność, że w roku, za który dokonywana jest korekta kosztów osieroconych, powód wchodził w skład tej samej grupy kapitałowej co ELB nie ma znaczenia dla ustalania wysokości korekty kosztów osieroconych dla takiego wytwórcy jak powód. W świetle treści załącznika nr 7 do ustawy KDT powód prowadził działalność wytwórczą przy użyciu jednostek wytwórczych należących do grupy kapitałowej o innym składzie podmiotowym niż miało to miejsce w rzeczywistości w 2009 r. Dlatego nie ma podstaw do uwzględnienia w korekcie kosztów osieroconych powoda wyniku finansowego ELB, z którym powód wchodzi w skład grupy kapitałowej w okresie, za który dokonywana jest korekta kosztów osieroconych.

II. Znaczenie rozstrzygnięcia wątpliwości prawnych Sądu Najwyższego dla rozstrzygnięcia sprawy

Rozstrzygnięcie powyższego problemu prawnego wpływa na wysokość pomocy publicznej, jaką powód ostatecznie otrzyma za 2009 r. Wpływa także na wysokość pomocy publicznej należnej powodowi i innym wytwórcom energii z obecnej grupy kapitałowej powoda w kolejnych latach kalendarzowych dokonywania korekty kosztów osieroconych.

Jeżeli korekta kosztów osieroconych powinna być dokonywana z uwzględnieniem składu grup kapitałowych wg treści załącznika nr 7 do ustawy KDT, a w szczególności z uwzględnieniem przynależności ELB do innej grupy kapitałowej niż obecnie, powodowi będzie przysługiwać pomoc publiczna w większej wysokości.

Jeżeli korekta kosztów osieroconych powinna być dokonywana z uwzględnieniem faktycznego składu grup kapitałowych w okresie rozliczania kosztów osieroconych, pomoc publiczna zostanie udzielona powodowi – ostatecznie – w niższej wysokości.

III. Przepisy prawa krajowego i przepisy prawa unijnego

Art. 2 ustawy KDT

Użyte w ustawie określenia oznaczają:

1) **grupa kapitałowa** - grupę kapitałową w rozumieniu art. 3 ust. 1 pkt 44 ustawy z 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz. U. z 2002 r. Nr 76, poz. 694, z późn. zm.²⁾);

[...]

2) **jednostka wytwórcza** - wyodrębniony zespół urządzeń służący do wytwarzania energii elektrycznej, opisany przez dane techniczne i handlowe;

[...]

7) **wytwórca** - przedsiębiorstwo energetyczne wykonujące działalność gospodarczą w zakresie wytwarzania energii elektrycznej będące stroną umowy długoterminowej, z wyłączeniem Polskich Sieci Elektroenergetycznych Spółka Akcyjna z siedzibą w Warszawie;

[...]

12) **koszty osierocone** - wydatki wytwórcy niepokryte przychodami uzyskanymi ze sprzedaży wytworzonej energii elektrycznej, rezerw mocy i usług systemowych na rynku konkurencyjnym po przedterminowym rozwiązaniu umowy długoterminowej, wynikające z nakładów poniesionych przez tego wytwórcę do dnia 1 maja 2004 r. na majątek związany z wytwarzaniem energii elektrycznej.

Art. 32 ustawy KDT

1. W przypadku gdy wytwórca, który zawarł umowę rozwiązującą, wchodzi w skład grupy kapitałowej, w kalkulacji kosztów osieroconych uwzględnia się wielkości oznaczone symbolami "N", "S_D", "R" i "P", o których mowa w art. 27 ust. 1, w odniesieniu do każdego wytwórcy oraz podmiotu wchodzącego w skład grupy kapitałowej i wykonującego działalność gospodarczą w zakresie wytwarzania energii elektrycznej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w jednostkach wytwórczych wymienionych w załączniku nr 7 do ustawy.

2. Wysokość korekt, o których mowa w art. 30 ust. 1 i 2 oraz art. 31 ust. 1, koryguje się w przypadku, gdy:

- 1) wynik prognozowany i rzeczywisty był dodatni - o dodatnią różnicę pomiędzy wynikiem rzeczywistym a prognozowanym $D W_{dk(i-1)}$, o którym mowa w art. 30 ust. 1, podmiotu wchodzącego w skład grupy kapitałowej i wykonującego działalność gospodarczą w zakresie wytwarzania energii elektrycznej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- 2) wynik prognozowany był ujemny, a wynik rzeczywisty dodatni - o rzeczywisty wynik finansowy na działalności operacyjnej podmiotu wchodzącego w skład grupy kapitałowej i wykonującego działalność gospodarczą w zakresie wytwarzania energii elektrycznej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

3. W przypadku gdy korekty, o których mowa w art. 30 ust. 1 i 2 oraz art. 31 ust. 1, dla wytwórców wchodzących w skład grupy kapitałowej są dodatnie, wartości wynikające z ust. 2 pomniejszają wysokość korekty, o której mowa w art. 30 ust. 1 i 2, proporcjonalnie do udziału kwoty maksymalnej kosztów osieroconych ustalonej dla danego wytwórcy w sumie kwot maksymalnych tych kosztów wszystkich wytwórców wchodzących w skład tej grupy.

Załącznik nr 7 do ustawy KDT

WYKAZ JEDNOSTEK WYTWÓRCZYCH UWZGLĘDNIONYCH W KALKULACJI KOSZTÓW OSIEROCONYCH WYTWÓRCÓW I UWZGLĘDNIAJANY W KOREKTACH KOSZTÓW OSIEROCONYCH

Lp.	Nazwa wytwórcy lub podmiot	Jednostka wytwórcza
1	2	3
1	BOT Górnictwo i Energetyka S.A.	
1.1	Elektrownia Opole S.A.	
		Elektrownia Opole - bloki 1-4
1.2	Elektrownia Bełchatów S.A.	
		Elektrownia Bełchatów - 1-4

		Elektrownia Bełchatów - 5-12
1.3	Elektrownia Turów S.A.	
		Elektrownia Turów - bloki 1-3
		Elektrownia Turów - bloki 4-6
		Elektrownia Turów - bloki 8-10
2	Zespół Elektrowni Pątnów-Adamów-Konin S.A.	
		Elektrownia Konin - kolektor
		Elektrownia Pątnów II
		Elektrownia Konin - bloki 8, 9
		Elektrownia Adamów - bloki 1-5
		Elektrownia Pątnów - bloki 1-6
3	Południowy Koncern Energetyczny S.A.	
		Elektrownia Jaworzno II
		Blok 2
		JA II blok 3 [JW2 1-03]
		JA II układ kolekt. [JW2 1-01, 1-04, 1-06]
		Elektrownia Jaworzno III
		Elektrownia Jaworzno III - bloki 1, 2, 5, 6 z IOS
		Elektrownia Jaworzno III - bloki 3, 4 bez IOS
		Elektrownia Łagisza - bloki 6, 7
		Elektrownia Siersza - bloki 1, 2
		Elektrownia Siersza - bloki 3, 6
		Elektrownia Łaziska - bloki 1, 2
		Elektrownia Łaziska - bloki 9-12
		Elektrociepłownia Bielsko-Biała - Elektrociepłownia
		Elektrociepłownia Bielsko-Biała I
		Elektrociepłownia Katowice
		Elektrownia Halemba - bloki 1-4
		Elektrownia Blachownia
		Elektrownia Łagisza - bloki 1-5 bez IOS
		Elektrownia Siersza - bloki 4, 5 bez IOS
4	Elektrownia Kozienice S.A.	

		Elektrownia Kozienice - bloki 2, 4
		Elektrownia Kozienice - bloki 9, 10
		Elektrownia Kozienice - bloki 1, 8
		Elektrownia Kozienice - bloki 3, 5
		Elektrownia Kozienice - bloki 6, 7
5	Zespół Elektrowni Dolna Odra S.A.	
		Elektrownia Dolna Odra - bloki 1, 2
		Elektrownia Dolna Odra - Pomorzany 1, 2
		Elektrownia Dolna Odra - bloki 7, 8
		Elektrownia Dolna Odra - bloki 3, 4
		Elektrownia Dolna Odra - bloki 5, 6
		EC Szczecin
6	Elektrociepłownia Kraków S.A.	
		Elektrociepłownia Kraków - bloki 3, 4
		Elektrociepłownia Kraków - bloki 1, 2
7	Elektrociepłownia Zielona Góra S.A.	
		Elektrociepłownia Zielona Góra - część gazowa
		Elektrociepłownia Zielona Góra - część węglowa
8	Elektrociepłownia Rzeszów S.A.	Elektrociepłownia Rzeszów
9	Elektrociepłownia Nowa Sarzyna Sp. z o.o.	Elektrociepłownia Nowa Sarzyna
10	Elektrociepłownia Lublin-Wrotków Sp. z o.o.	Elektrociepłownia Lublin-Wrotków
11	Elektrociepłownia Chorzów ELCHO Sp. z o.o.	Elektrociepłownia Chorzów ELCHO
12	Elektrociepłownia Gorzów S.A.	
		Elektrociepłownia Gorzów - część gazowa
		Elektrociepłownia Gorzów - część węglowa

Art. 3 ust. 1 ustawy o rachunkowości

Ilekcć w ustawie jest mowa o:

[...]

44) grupie kapitałowej - rozumie się przez to jednostkę dominującą wraz z jednostkami zależnymi;

[...]

Art. 4 decyzji Komisji

1. Rekompensaty przewidziane w Ustawie stanowią pomoc państwa w rozumieniu

art. 87 ust. 1 Traktatu WE udzielaną na rzecz wytwórców wymienionych w Załączniku nr 2 do tej Ustawy.

2. Pomoc państwa, o której mowa w ust. 1, jest zgodna ze wspólnym rynkiem zgodnie z Metodologią kosztów osieroconych.

Pkt 3.3 oraz 4.2 Komunikatu Komisji dotyczące metodologii analizy pomocy państwa związanej z kosztami osieroconymi

3.3. Takie zobowiązania i gwarancje działania muszą być narażone na ryzyko nie uszanowania z powodu postanowień Dyrektywy 96/92/EC. W celu zakwalifikowania do kosztów osieroconych, zobowiązania i gwarancje muszą w konsekwencji stać się nie-ekonomiczne z powodu skutków Dyrektywy i muszą znacząco wpływać na konkurencyjność danego przedsiębiorstwa. Między innymi musi to skutkować zapisami księgowymi (np. rezerwami) planowanymi dla odzwierciedlenia przewidywanego wpływu tych zobowiązań i gwarancji. Szczególnie tam, gdzie w rezultacie zobowiązań i gwarancji zdolność do istnienia mogłaby być zagrożona bez pomocy lub środków przejściowych, takie zobowiązania i gwarancje są uważane za spełniające wymagania określone w poprzednim paragrafie.

Skutek takich zobowiązań i gwarancji dla konkurencyjności lub zdolności do istnienia przedsiębiorstw będzie oceniany na poziomie skonsolidowanym.

Aby jakieś zobowiązania lub gwarancje stanowiły koszty osierocone, musi być możliwe ustalenie związku przyczynowo- skutkowego pomiędzy wejściem w życie Dyrektywy 96/92/EC a trudnościami, które mają zainteresowane przedsiębiorstwa w honorowaniu lub zapewnieniu zgodności z tymi zobowiązaniami lub gwarancjami. W celu ustalenia takiego związku przyczynowo- skutkowego, Komisja weźmie pod uwagę spadek cen na energię elektryczną albo stratę udziałów w rynku tych przedsiębiorstw. Zobowiązania i gwarancje, które niezależnie od wejścia w życie Dyrektywy nie mogły być honorowane, nie stanowią kosztów osieroconych.

4.2. System płatności tej pomocy musi uwzględniać przyszły rozwój konkurencji. Rozwój ten może być oceniony w szczególności przez ilościowe wskaźniki (ceny, udział w rynku, inne właściwe składniki wskazane przez państwo członkowskie). Ponieważ zmiany w warunkach konkurencji mają bezpośredni skutek dla sumy odpowiednich kosztów osieroconych, suma wypłaconej pomocy koniecznie będzie uwarunkowana rozwojem prawdziwej konkurencji, a **kalkulacja pomocy do wypłacenia w określonym czasie będzie musiała uwzględniać zmiany w odpowiednich wskaźnikach pozwalające na ocenę stopnia osiągniętej konkurencji.**

IV. Stan faktyczny, przebieg postępowania i argumentacja stron

Powód i PGE Elektrownia B. S.A. (dalej jako ELB) wchodzi obecnie w skład grupy kapitałowej PGE S.A. Podmiot ten tworzą następujący wytwórcy energii objęci ustawą KDT: 1) PGE Elektrownia Opole S.A., 2) PGE Elektrownia Turów S.A., 3) PGE Zespół Elektrowni Dolna Odra S.A. (powód), 4) PGE Elektrociepłownia Lublin-Wrotków Sp. z o.o., 5) PGE Elektrociepłownia Rzeszów S.A. oraz 6) PGE Elektrociepłownia Gorzów S.A. W skład tej grupy kapitałowej wchodzi także ELB (obecnie PGE Elektrownia B. S.A., dawniej Elektrownia B. S.A.). Przedsiębiorstwo to nie ma statusu wytwórcy w rozumieniu ustawy KDT, lecz status podmiotu, którego wynik finansowy może wpływać na wysokość korekty rocznej kosztów osieroconych tych wytwórców energii, z którymi tworzy grupę kapitałową.

Powód i ELB nie tworzyli jednej grupy kapitałowej w okresie, gdy powód zaciągał zobowiązania, z tytułu spłaty których powstają u niego koszty osierocone.

ELB nie została także zaliczona w skład tej samej grupy kapitałowej co powód w załączniku 7 do ustawy KDT oraz w decyzji Komisji Europejskiej, mimo iż w dacie uchwalenia ustawy KDT, jak również w dacie wydania decyzji przez Komisję, powód i ELB wchodziły już w skład tej samej grupy kapitałowej (Polska Grupa Energetyczna S.A.).

Niniejsza sprawa zapoczątkowana została odwołaniem powoda od decyzji Prezes Urzędu z 30 lipca 2010 r., w której organ regulacji energetyki ustalił wysokość korekty rocznej kosztów osieroconych dla powoda za rok 2009 na kwotę (+) 24.077.793 zł. W decyzji Prezesa Urzędu przyjęto, że obliczoną kwotę korekty kosztów osieroconych dla powoda za rok 2009 należy pomniejszyć o wynik finansowy ELB.

Prezes Urzędu miał na względzie, że podmiot ten wchodził w 2009 r. wraz z powodem w skład grupy kapitałowej PGE Polska Grupa Energetyczna S.A. Według Prezesa Urzędu, z art. 32 ustawy KDT wynika unormowanie, zgodnie z którym wytwórcy powinni korzystać ze wsparcia innych podmiotów będących w grupie kapitałowej i uczestniczących w rozliczeniu kosztów osieroconych przed skorzystaniem z pomocy publicznej. Dlatego ostateczna wysokość kosztów osieroconych ustalonych w danym roku dla konkretnego wytwórcy powinna uwzględniać zyski osiągnięte przez inne podmioty w grupie kapitałowej zajmujące się wytwarzaniem energii elektrycznej, których jednostki wytwórcze zostały wymienione w załączniku 7 do ustawy KDT. Takim podmiotem jest ELB, choć w załączniku nr 7 do ustawy KDT ELB nie została zaliczona do tej samej grupy kapitałowej, co powód.

Powód zaskarżył decyzję Prezesa Urzędu odwołaniem w całości. W uzasadnieniu odwołania powód podniósł, że art. 32 ust. 1 ustawy KDT stosuje się wyłącznie do podmiotów, które wskazano jako stanowiące grupę kapitałową w załączniku nr 7 do ustawy KDT. Z treści załącznika wynika, że powód nie należy do grupy kapitałowej z udziałem ELB, ponieważ ELB wchodzi w skład grupy kapitałowej BOT Górnictwo i Energetyka S.A. z udziałem Elektrowni Opole S.A. oraz Elektrowni Turów S.A. (obecnie wszyscy ci wytwórcy wchodzi wraz z powodem w skład tej samej grupy kapitałowej, tj. PGE Polska Grupa Energetyczna S.A.).

Sąd Okręgowy w Warszawie wyrokiem z 4 czerwca 2012 r.¹⁵ uwzględnił odwołanie powoda i ustalił wysokość korekty rocznej kosztów osieroconych za 2009 r. na kwotę (+) 116.985.205 zł. W zakresie istotnym dla pytania prejudycjalnego Sąd pierwszej instancji podzielił argumentację powoda.

Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem z 17 stycznia 2013 r.¹⁶ oddalił apelację Prezesa Urzędu. Sąd drugiej instancji przyjął, że aby możliwe było posłużenie się przy korekcie kosztów osieroconych wynikiem finansowym innego podmiotu konieczne jest, aby podmiot ten wchodził w skład tej samej grupy kapitałowej, co inny wytwórca, według treści załącznika nr 7 do ustawy. Jak wynika z treści tego załącznika dla potrzeb korygowania korekty rocznej na podstawie ustawy KDT, podmiot taki jak ELB wchodzi w skład grupy kapitałowej BOT Górnictwo i Energetyka

¹⁵ Wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z 4 czerwca 2012 r. (XVII AmE 172/10).

¹⁶ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 17 stycznia 2013 r. (VI ACa 995/12).

S.A., którą tworzy wraz z ELO oraz ELT. Zatem według treści załącznika 7 do ustawy KDT ELB nie wchodzi w skład tej samej grupy kapitałowej, co powód. W konsekwencji wynik finansowy ELB nie może wpływać na wynik finansowy powoda.

Prezes Urzędu zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego skargą kasacyjną w całości. Zaskarżonemu wyrokowi zarzucił w szczególności naruszenie art. 32 ustawy KDT w związku z art. 2 pkt 1 ustawy KDT przez niezastosowanie tego przepisu w okolicznościach faktycznych niniejszej sprawy na skutek przyjęcia, że powód nie wchodził w skład tej samej grupy kapitałowej, co ELB. Prezes Urzędu podnosi, że powód w dacie wydania decyzji Prezesa Urzędu należał do grupy kapitałowej PGE S.A., w skład której wchodził także ELB. W uzasadnieniu zarzutu Prezes Urzędu odwołał się do Metodologii kosztów osieroconych, argumentując, że przepisy ustawy KDT należy wyklądać i stosować z jej uwzględnieniem. W ocenie Prezesa Urzędu, z pkt 3.3 oraz pkt 4.2 Metodologii kosztów osieroconych wynika konieczność rozliczania kosztów osieroconych z uwzględnieniem rzeczywistej przynależności wytwórców energii objętych ustawą KDT do grup kapitałowych według stanu za każdy rok dokonywania korekty kosztów osieroconych.

Powód w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniósł o jej oddalenie. W pismach procesowych złożonych w toku postępowania kasacyjnego powód przedstawił następującą argumentację w zakresie istotnym dla przedmiotu pytań prejudycjalnych.

Po pierwsze, załącznik nr 7 do ustawy KDT zawiera jednostki wytwórcze uszeregowane w określone struktury w kolejno ponumerowanych wierszach tego załącznika. Uszeregowanie to odzwierciedla założenia, jakie towarzyszyły opracowaniu modelu kalkulacji kosztów osieroconych, w tym takich wielkości prognozowanych w załącznikach do ustawy KDT jak prognozowane koszty osierocone i wyniki finansowe dla każdego z wytwórców wskazanych odpowiednio w załączniku nr 3 i załączniku nr 5 ustawy KDT. Ustawodawca określił w sposób wyczerpujący jednostki wytwórcze, która należy uwzględniać podczas kalkulacji korekt rocznych kosztów osieroconych danego wytwórcy. Dlatego nie można uznać argumentacji Prezesa Urzędu, zgodnie z którą wyniki finansowe uzyskiwane z działalności wytwórczej na poszczególnych jednostkach wytwórczych wskazanych w załączniku nr 7 do ustawy KDT pozwalają na korygowanie kosztów osieroconych dowolnego innego wytwórcy objętego ustawą KDT.

Po drugie, z art. 32 ust. 1 ustawy KDT w związku z załącznikiem nr 7 wynika, że aby możliwe było uwzględnienie w kalkulacji kwoty korekty rocznej kosztów osieroconych danego wytwórcy wyniku finansowego innego podmiotu konieczne jest spełnienie dwóch przesłanek: 1) funkcjonowanie wytwórcy i podmiotu, o którym mowa w art. 32 ustawy KDT (to jest ELB) w jednej grupie kapitałowej; 2) przypisanie przez ustawodawcę danemu wytwórcy w załączniku nr 7 do ustawy KDT jednostek wytwórczych podmiotu, o którym mowa w art. 32 ustawy KDT (to jest ELB), jako jednostek uwzględnianych w kalkulacji kosztów osieroconych tego wytwórcy.

Po trzecie, treść załącznika nr 7 do ustawy KDT ma znaczenie wyłącznie dla drugiej z wymienionych wyżej przesłanek. Załącznik nr 7 do ustawy KDT rozstrzyga mianowicie o tym, u jakiego wytwórcy energii objętego ustawą KDT uwzględnia się wyniki finansowe takiego podmiotu jak ELB.

Po czwarte, system rekompensaty kosztów osieroconych przewidziany ustawą KDT został zbudowany na modelu finansowym, którego składowe niezbędne do kalkulacji kwot kosztów osieroconych zostały wskazane w załącznikach do ustawy KDT. Istotnym elementem tego modelu było wyliczenie kosztów osieroconych wytwórców w oparciu o określone jednostki wytwórcze. W przypadku powoda tymi jednostkami były, zgodnie z wierszem nr 5 załącznika nr 7 do ustawy KDT, określone bloki energetyczne w wymienionych w załączniku przedsiębiorstwach wytwórczych. Dlatego niedopuszczalne jest modyfikowanie parametrów funkcjonowania danego wytwórcy, które stanowiły podstawę opracowania modelu służącego kalkulacji kosztów osieroconych.

Zaprezentowaną powyżej argumentację powoda można podsumować w następujący sposób: załącznik nr 7 do ustawy KDT wymienia nie tylko wytwórców i jednostki wytwórcze objęte programem pomocy publicznej dla kosztów osieroconych, ale także rozstrzyga, że wyniki finansowe uzyskiwane na jednostkach wytwórczych ELB uwzględniane są w korekcie kosztów osieroconych wyłącznie tych wytwórców energii, którzy należeli do BOT Górnictwo i Energetyka S.A., a w roku kalendarzowym, za który dokonywana jest korekta kosztów osieroconych wchodzili w skład grupy kapitałowej z udziałem ELB. Jeżeli w skład tej samej grupy kapitałowej wchodzili inni wytwórcy niż Elektrownia Opole S.A. i Elektrownia Turów S.A., wówczas wyniki ELB nie wpływają na wysokość korekty rocznej kosztów osieroconych tych innych wytwórców.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Rozstrzygnięcie o zasadności skargi kasacyjnej Prezesa Urzędu wymaga uprzedniego rozwiązania podniesionych w sformułowanych powyżej pytaniach prejudycjalnych wątpliwości dotyczących obowiązków sądów krajowych orzekających w sprawach z zakresu unijnego prawa pomocy publicznej oraz wykładni decyzji Komisji w związku z Metodologią kosztów osieroconych.

Pierwsze pytanie zmierza do wyjaśnienia przez Trybunał Sprawiedliwości wątpliwości Sądu Najwyższego dotyczących kwestii, czy sąd krajowy orzekający w takiej sprawie jak niniejsza ma obowiązek wyklądać i stosować przepisy prawa krajowego z uwzględnieniem decyzji Komisji uznającej program pomocy publicznej za zgodny ze wspólnym rynkiem oraz Metodologią kosztów osieroconych, po to by dostosować rzeczywisty poziom pomocy publicznej wypłacanej wytwórcom energii na podstawie ustawy KDT do założeń leżących u podstaw decyzji Komisji, czy też pozytywna decyzja Komisji o uznaniu pomocy publicznej za zgodną ze wspólnym rynkiem zwalnia sąd krajowy z konieczności weryfikowania zgodności procesu stosowania przepisów ustawy krajowej uznanej za pomoc publiczną w rozumieniu art. 107 TFUE z decyzją Komisji i jej założeniami.

Powyższe wątpliwości wynikają z przekonania Sądu Najwyższego, że sprawa niniejsza wchodzi w zakres zastosowania prawa unijnego. Sądy orzekające z odwołania od decyzji Prezesa Urzędu ustalającej korektę kosztów osieroconych dla danego wytwórcy za poszczególne okresy, orzekają na podstawie przepisów

krajowej ustawy, która wcześniej została poddana kontroli Komisji pod kątem jej zgodności ze wspólnym rynkiem. Wydana przez Komisję Europejską decyzja jest wiążącym aktem unijnego prawa pochodnego, którego rozstrzygnięcia powinny być respektowane w krajowym porządku prawnym bądź wprost (w przypadku przypisania im cechy bezpośredniego skutku), bądź pośrednio (w drodze odpowiedniej wykładni prawa krajowego ukierunkowanej na realizację celu decyzji).

Sąd Najwyższy podkreśla przy tym, że pierwsze pytanie prejudycjalne nie ma na celu rozstrzygnięcia kwestii, czy decyzja Komisji wydana na podstawie art. 107 TFUE (jako wiążący akt prawa unijnego) oraz wymieniona w treści takiej decyzji Metodologia kosztów osieroconych (jako niewiążący akt prawa unijnego) mogą być uwzględniane posiłkowo przez sąd krajowy przy stosowaniu przepisów prawa krajowego przewidujących pomoc publiczną w ten sposób, że treść tych aktów prawa unijnego może dostarczać argumentów przemawiających za wyborem jednej z opcji wykładni prawa krajowego. Sąd Najwyższy już kilkakrotnie odwoływał się w taki posiłkowy sposób do decyzji Komisji oraz Metodologii kosztów osieroconych przy wykładni i stosowaniu przepisów ustawy KDT¹⁷. W niniejszym pytaniu chodzi zaś o rozstrzygnięcie wątpliwości, czy decyzja Komisji uznająca pomoc publiczną za zgodną ze wspólnym rynkiem o takiej treści jak decyzja relewantna w niniejszej sprawie, stanowi podstawę dla rekonstrukcji unijnego wzorca interpretacyjnego, który to wzorzec wiąże sąd krajowy przy wykładni i stosowaniu przepisów krajowych w sposób zapewniający skuteczność decyzji Komisji, a przez to art. 107 TFUE.

W art. 4 ust. 2 decyzji z 25 września 2007 r. Komisja stwierdziła, że pomoc przewidziana w ustawie KDT „*jest zgodna ze wspólnym rynkiem zgodnie z Metodologią kosztów osieroconych*”. Metodologia kosztów osieroconych została przedstawiona w Komunikacie Komisji (List SG (2001)D/290869 z 6 sierpnia 2001 r. Wyjaśnia ona, jak Komisja zamierza stosować przepisy Traktatu dotyczące pomocy publicznej do pomocy państwowej wprowadzonej w związku z realizacją dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 96/62/EC z 19 grudnia 1996 r. dotyczącą wspólnych zasad wewnętrznego rynku energii elektrycznej¹⁸.

Wątpliwości Sądu Najwyższego wywołuje wykładnia i praktyczne skutki art. 4 decyzji Komisji. Chodzi mianowicie o rozstrzygnięcie kwestii, czy przepis ten, w związku z art. 107 TFUE oraz art. 4 ust. 3 TUE należy interpretować w ten sposób, że mechanizm pomocy przewidziany w ustawie KDT, którego zgodność ze wspólnym rynkiem oceniana była jeszcze przed jego praktycznym wdrożeniem, został uznany *a priori* za zgodny z Metodologią kosztów osieroconych i nie podlega już takiej ocenie na etapie jego realizacji, czy też pomoc publiczna wypłacana w związku z realizacją ustawy KDT powinna każdorazowo podlegać ocenie pod kątem zgodności z tą Metodologią na etapie stosowania ustawy KDT przez organy i sądy krajowe.

¹⁷ Por. uchwała SN z 15 stycznia 2013 r. (III SZP 1/12), OSNP 2013 nr 17-18, poz. 216 ; wyrok SN z 8 maja 2013 r. (III SK 34/12), OSNP 2014 nr 5, poz. 78; wyrok SN z 22 maja 2014 r. (III SK 49/13), LEX nr 1493239.

¹⁸ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 96/62/EC z 19 grudnia 1996 r. dotycząca wspólnych zasad wewnętrznego rynku energii elektrycznej (Dz. Urz. WE z 1997 r., L 27, s. 20).

Sąd Najwyższy ma na względzie, że dokonując na etapie stosowania art. 107 TFUE wspomnianej wyżej kontroli zgodności ustawy takiej jak ustawa KDT z Traktatem, Komisja mogła dokonać tylko ogólnej oceny mechanizmów realizacji programu pomocy publicznej przewidzianych w ustawie takiej jak ustawa KDT. Ocena ta opierała się na określonej wykładni przepisów ustawy KDT dokonanej przez Komisję. Rezultaty tej wykładni nie muszą jednak pokrywać z wykładnią dokonywaną po wejściu w życie ustawy KDT przez podmioty takie jak Prezes Urzędu i sądy orzekające w sprawie z odwołania od jego decyzji. Wówczas w praktyce stosowania przepisów ustawy KDT może dojść do wypaczenia warunków i założeń, na których Komisja opierała swoją ocenę co do zgodności ustawy KDT ze wspólnym rynkiem. Wydając decyzję Komisja mogła także nie przewidzieć różnego rodzaju sytuacji faktycznych i problemów praktycznych, wpływających na realizację programu pomocy publicznej uznanego przez nią za zgodny ze wspólnym rynkiem.

W ocenie Sądu Najwyższego, taką okolicznością, która nie została uwzględniona przez Komisję, jest rozbieżność między strukturami kapitałowymi w sektorze wytwarzania energii przedstawionymi w załączniku nr 7 do ustawy KDT a rzeczywistą przynależnością poszczególnych wytwórców (i innych podmiotów objętych ustawą KDT) do grup kapitałowych i to już w dacie przedłożenia projektu ustawy KDT do oceny Komisji. W dacie tej wytwórcy objęci zakresem ustawy KDT, w tym powód i ELB, wchodzili w skład innych grup kapitałowych niż wynika to z treści załączników do ustawy KDT.

W rezultacie pomoc publiczna na podstawie ustawy KDT może być udzielana także w sytuacjach oraz w wysokości, których zgodność ze wspólnym rynkiem zostałaby zakwestionowana przez Komisję, gdyby dokonywała ona zindywidualizowanej oceny zgodności pomocy publicznej dla konkretnego wytwórcy energii za konkretny okres rozliczeniowy.

Zgodnie z wyrokiem TSUE z 18 lipca 2007 r.¹⁹ na sądach krajowych orzekających w sprawach z zakresu unijnej pomocy publicznej spoczywa obowiązek dokonania wykładni przepisów prawa krajowego w miarę możliwości w taki sposób, by ich stosowanie przyczyniało się do realizacji prawa wspólnotowego (pkt 60). Powyższe orzeczenie wydano w odpowiedzi na pytanie sądu krajowego w sprawie o zwrot pomocy udzielonej z naruszeniem prawa Unii Europejskiej, tj. bez uzyskania zgody Komisji. Zdaniem Sądu Najwyższego, z uwagi na treść art. 4 ust. 3 TUE w związku z art. 107 TFUE, istnieją jednak podstawy dla przyjęcia poglądu, zgodnie z którym sformułowane w tym wyroku obowiązki sądów krajowych wiążą te sądy nie tylko w sprawach o zwrot pomocy udzielonej niezgodnie z prawem unijnym, ale także w sprawach, w których sądy krajowe orzekają na podstawie przepisów prawa krajowego wprowadzających instytucje będące pomocą publiczną w rozumieniu prawa unijnego.

Powyższa argumentacja przemawiałaby za udzieleniem pozytywnej odpowiedzi na pierwsze pytanie prejudycjalne. Wówczas art. 4 decyzji Komisji Europejskiej z 25 września 2007 r. wraz z Metodologią kosztów osieroconych będzie

¹⁹ Wyrok TSUE z 18 lipca 2007 r. w sprawie C-119/05 *Lucchini* (ECLI:EU:C:2007:434).

stanowiąc podstawę dla rekonstrukcji wzorca interpretacyjnego, zgodnie z którym wykładane i stosowane powinny być przepisy ustawy KDT w ramach zasady prounijnej wykładni prawa krajowego ukierunkowanej na zapewnienie efektywności unijnemu prawu pomocy publicznej.

W ocenie Sądu Najwyższego, istnieją także argumenty przemawiające za udzieleniem negatywnej odpowiedzi na pierwsze pytanie. Można bowiem przyjąć, że skoro wyłączna kompetencja do dokonywania oceny zgodności pomocy publicznej ze wspólnym rynkiem przysługuje Komisji, pozytywna decyzja Komisji w tym zakresie przesądza, że pomoc przewidziana w prawie krajowym jest zgodna z prawem unijnym i tylko do Komisji należy ewentualna ocena (w odrębnym postępowaniu), czy program pomocy przez nią zaakceptowany jest prawidłowo realizowany. Ponadto, choć decyzja Komisji o uznaniu pomocy publicznej za zgodną ze wspólnym rynkiem adresowana jest bezpośrednio do Państwa Członkowskiego, jej pośrednimi adresatami są beneficjenci tej pomocy. W ocenie Sądu Najwyższego, taka decyzja nie przyznaje beneficjentom pomocy publicznej uprawnienia bezpośrednio skutecznego względem Państwa Członkowskiego do otrzymania pomocy publicznej. Decyzja Komisji kreuje jednak po stronie beneficjentów programu pomocy publicznej pewne uzasadnione prawnie oczekiwania. Zgodnie z unijną zasadą ogólną ochrony takich oczekiwań prawo krajowe nie powinno być wykładane i stosowane w sposób naruszający te oczekiwania. Oznaczałoby to niedopuszczalność dokonywania na etapie stosowania ustawy krajowej wprowadzającej program pomocy publicznej takich zabiegów interpretacyjnych, które zmieniałyby na niekorzyść beneficjentów zasady wypłacania pomocy publicznej względem zasad i okoliczności faktycznych poddanych ocenie Komisji. Dla zapewnienia efektywności unijnego prawa pomocy publicznej nie jest bowiem konieczne bezwzględne minimalizowanie wysokości tej pomocy, ale udzielanie jej na odpowiednim poziomie, adekwatnym do stwierdzonych problemów, którym pomoc ta ma przeciwdziałać.

Negatywna odpowiedź na pierwsze pytanie oznaczałaby, w okolicznościach niniejszej sprawy, że skoro Komisja uznała za zgodną ze wspólnym rynkiem pomoc publiczną przewidzianą w ustawie KDT według zasad określonych w jej przepisach i załącznikach, przy dokonywaniu w okresie obowiązywania tej ustawy korekty rocznej kosztów osieroconych dla wytwórców wchodzących w skład grup kapitałowych należałoby uwzględniać wyłącznie przynależność tych wytwórców do grup kapitałowych według stanu opisanego w załączniku nr 7 do ustawy KDT oraz zasady korygowania wyników finansowych jednego wytwórcy o wyniki finansowe innego członka grupy kapitałowej. Zmiany w zakresie składu grup kapitałowych względem treści załącznika nr 7 do ustawy KDT byłyby nieistotne dla wyliczania korekt kosztów osieroconych dla poszczególnych wytwórców.

Drugie pytanie prejudycjalne dotyczy wykładni art. 107 TFUE w związku z art. 4 ust. 3 TUE oraz z art. 4 ust. 1 i 2 decyzji Komisji z dnia 25 września 2007 r. w kontekście punktów 3.3 i 4.2 Metodologii kosztów osieroconych.

Pytanie to zmierza do uzyskania odpowiedzi Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej na wątpliwości interpretacyjne dotyczące problemu, czy z decyzji Komisji interpretowanej z uwzględnieniem Metodologii kosztów osieroconych wynika,

że przy realizacji programu pomocy publicznej przewidzianego w ustawie KDT korekty rocznej kosztów osieroconych dla wytwórców należących do grup kapitałowych należy dokonywać z uwzględnieniem wyłącznie stanu przedstawionego w załącznikach do aktu prawnego ocenianego przez Komisję, czy też w każdym roku dokonywania korekty kosztów osieroconych należy uwzględniać faktyczną przynależność w tym czasie beneficjenta programu pomocy publicznej związanej z kosztami osieroconymi do grupy kapitałowej z udziałem innych wytwórców objętych tym programem? Rozstrzygnięcie powyższych wątpliwości zależy od znaczenia, jakie należy nadać art. 4 ust. 2 decyzji Komisji Europejskiej w świetle pkt 3.3 oraz pkt. 4.2 Metodologii kosztów osieroconych.

Przed wyjaśnieniem różnych wariantów interpretacyjnych Sąd Najwyższy przedstawi wykładnię przepisów krajowych istotnych dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy. Kluczowe znaczenie ma art. 32 ustawy KDT. Przepis ten reguluje szczególny mechanizm obliczania korekty kosztów osieroconych dla wytwórców objętych zakresem podmiotowym ustawy KDT, którzy wchodzą w skład grupy kapitałowej. W niniejszej sprawie sporny pozostaje zakres podmiotowy unormowania wynikającego z tego przepisu.

Jak wspomniano na wstępie, dokonane w art. 32 ust. 1 ustawy KDT rozróżnienie między wytwórcą a „podmiotem wchodzącym w skład grupy kapitałowej, który wykonuje działalność gospodarczą w zakresie wytwarzania energii [...] w jednostkach wytwórczych wymienionych w załączniku nr 7 do ustawy” wynika z tego, że pod pojęciem „wytwórcy” ustawa KDT rozumie tylko takie przedsiębiorstwa energetyczne wytwarzające energię, które według treści załącznika nr 1 do ustawy KDT były stronami umów długoterminowych. Jak wynika to z załącznika nr 1 ELB nie była stroną takiej umowy, dlatego nie mieści się kategorii „wytwórców” w rozumieniu ustawy KDT (choć prowadzi działalność w zakresie wytwarzania energii). W rozumieniu ustawy KDT ELB ma status „podmiotu wchodzącego w skład grupy kapitałowej, który wykonuje działalność gospodarczą w zakresie wytwarzania energii [...] w jednostkach wytwórczych wymienionych w załączniku nr 7 do ustawy”.

Według stanowiska powoda oraz Sądów obu instancji pod pojęciem wytwórcy wchodzącego w skład grupy kapitałowej na użytek art. 32 ust. 1 ustawy KDT należy rozumieć tylko takiego wytwórcę, który wchodził w skład grupy kapitałowej wymienionej w załącznikach do ustawy KDT. Natomiast według Prezesa Urzędu, wytwórcą wchodzącym w skład grupy kapitałowej na użytek art. 32 ust. 1 ustawy KDT jest wytwórca, który był w grupie kapitałowej w okresie, za który dokonywana jest roczna korekta kosztów osieroconych w rozumieniu art. 2 pkt 1 ustawy KDT wraz innym wytwórcą (podmiotem), o którym mowa w art. 32 ust. 1 ustawy KDT.

W ocenie Sądu Najwyższego, wykładnia językowa art. 32 ust. 1 ustawy KDT przemawia za uznaniem za prawnie relewantną na użytek rocznej korekty kosztów osieroconych przynależności wytwórcy (w tym także ELB) do grupy kapitałowej w roku, za który dokonywana jest korekta, a nie przynależności do grupy kapitałowej wg stanu na dzień wejścia w życie ustawy, czy wg stanu opisanego w załącznikach do ustawy KDT. W tym ujęciu istotne jest jedynie, czy w poprzednim roku (za który dokonywana jest korekta) w ramach tej samej grupy kapitałowej znajduje się inny

wytwórca (podmiot) objęty zakresem ustawy KDT (ewentualnie jego następca prawny, i to tylko taki następca, na którym ciąży obowiązek spłaty kredytów udzielonych na budowę lub modernizację jednostek wytwórczych wymienionych w załączniku nr 7 do ustawy KDT, a należących do poprzednika prawnego).

Przepis art. 32 ust. 1 ustawy KDT nie odsyła do załączników do ustawy KDT w zakresie pojęcia grupy kapitałowej bądź składu podmiotowego grupy kapitałowej. Nie odsyła do załącznika nr 1 do ustawy KDT, zawierającego wykaz wytwórców – stron umów długoterminowych. Nie odsyła także do załącznika nr 7 w odniesieniu do przynależności wytwórców do grup kapitałowych. Odsyłając w swej treści do załącznika nr 7 przepis art. 32 ust. 1 ustawy KDT czyni to wyraźnie tylko w odniesieniu do wymienionych w tym załączniku „jednostek wytwórczych”, stanowiąc o „każdym wytwórcy oraz podmiocie wchodzącym w skład grupy kapitałowej”, którzy „wykonują działalność gospodarczą w zakresie wytwarzania energii [...] w jednostkach wytwórczych wymienionych w załączniku nr 7 do ustawy”. Takie odwołanie do załącznika nr 7 do ustawy KDT przemawia, w ocenie Sądu Najwyższego, za przyjęciem założenia, zgodnie z którym na użytek korekty kosztów osieroconych znaczenie ma jedynie przynależność do grupy kapitałowej, w której skład wchodzi więcej niż jeden wytwórca (podmiot) korzystający z jednostki wytwórczej wymienionej w załączniku nr 7 do ustawy KDT.

Załącznik nr 7 do ustawy KDT zatytułowany jest jako „Wykaz jednostek wytwórczych uwzględnionych w kalkulacji kosztów osieroconych wytwórców i uwzględniany[ch] w korektach kosztów osieroconych”. Jest to konsekwencją założenia, zgodnie z którym przy obliczaniu korekty uwzględnia się tylko jednostki wytwórcze wymienione w załączniku nr 7 (art. 33 ustawy KDT). Druga kolumna załącznika nr 7 zatytułowana jest „Nazwa wytwórcy lub podmiot”. W kolumnie tej zidentyfikowano przedsiębiorstwa energetyczne, którym w kolumnie trzeciej przyporządkowano konkretne jednostki wytwórcze opisane przez dane techniczne i handlowe. W kolumnie nr 2 nie użyto wyrażenia „grupa kapitałowa”. Z treści tej kolumny, ani innych kolumn załącznika nr 7 nie wynika, aby między przedsiębiorstwami energetycznymi wymienionymi w kolumnie nr 2 zachodziły relacje uzasadniające ich kwalifikację jako wytwórców wchodzących w skład grupy kapitałowej w rozumieniu art. 2 pkt 1 ustawy KDT. Załącznik nr 7 wylicza jednostki wytwórcze (kolumna 3) przypisane do poszczególnych „wytwórców lub podmiotów” (kolumna 2), ale bez przypisania ich do grup kapitałowych w rozumieniu ustawy KDT.

Tytuł kolumny nr 2 załącznika nr 7 odbiega przy tym od tytułu kolumny nr 2 załącznika nr 1, w którym wyliczono „wytwórców” zaliczając do nich zarówno przedsiębiorstwa prowadzące działalność wytwórczą samodzielnie, jak i grupy kapitałowe grupujące wytwórców. O takiej „zawartości” treściowej kolumny nr 2 załącznika nr 7 można się jednak przekonać tylko po zestawieniu jego treści z treścią załącznika nr 1. W załączniku tym wymieniono „Grupę Kapitałową BOT” (w kolumnie nr 2 w wierszu 1) oraz „Grupę Kapitałową ZE PAK S.A.” (w wierszu 5). Sama treść załącznika nr 7 nie daje jednak podstaw dla przyjęcia argumentacji, zgodnie z którą w kolumnie nr 2 określono w sposób wiążący dla całego okresu stosowania ustawy KDT przynależność wytwórców do grup kapitałowych.

Przeciwko traktowaniu treści załącznika nr 7 oraz załącznika nr 1 jako wiążących przez cały okres dokonywania korekty kosztów osieroconych w zakresie przynależności wytwórców do grup kapitałowych przemawia przede wszystkim brak autonomicznej definicji grupy kapitałowej w art. 32 ust. 1 ustawy KDT lub innych przepisach ustawy względem definicji legalnej grupy kapitałowej z art. 2 pkt 1 ustawy KDT. Gdyby prawodawca zamierzał ukształtować mechanizm rozliczania kosztów osieroconych w sposób opisywany w pismach procesowych powoda, nie posłużyłby się definicją grupy kapitałowej z ustawy o rachunkowości. Definicję tę powinien sformułować inaczej, ewentualnie w inny sposób powinien odesłać do załącznika nr 7 do ustawy KDT w art. 32 ust. 1 ustawy KDT.

Jeśli jednak art. 2 pkt 1 ustawy KDT odsyła do ustawy o rachunkowości, wszędzie tam, gdzie użyte jest pojęcie grupy kapitałowej należy zweryfikować, czy powiązania występujące między wytwórcami objętymi zakresem ustawy KDT odpowiadają definicji z ustawy o rachunkowości. Taka konstrukcja definicji legalnej grupy kapitałowej wskazuje na potrzebę dynamicznego nadawania znaczenia pojęciu „wchodzi w skład grupy kapitałowej” z art. 32 ust. 1 ustawy KDT na użytek każdej rocznej korekty kosztów osieroconych.

Za taką wykładnią art. 32 ust. 1 ustawy KDT przemawia także konstrukcja całego mechanizmu wsparcia dla kosztów osieroconych: środki na pokrycie kosztów osieroconych przyznaje się na podstawie prognoz za dany rok, a korekty kosztów osieroconych dokonuje się po uwzględnieniu rzeczywistych danych finansowych. Konkretna wysokość wsparcia przysługującego beneficjentom programu pomocy publicznej w każdym kolejnym roku dokonywania korekty kosztów osieroconych uzależniona jest od sytuacji finansowej beneficjenta. Sytuacja ta zmienia się wraz z warunkami panującymi na rynku. Niewątpliwie zaś jednym z warunków rynkowych jest prowadzenie działalności gospodarczej w ramach grupy kapitałowej z udziałem innych przedsiębiorstw energetycznych objętych ustawą KDT.

W oparciu o przedstawioną powyżej argumentację Sąd Najwyższy stwierdza, że z wykładni przepisów ustawy KDT dokonanej bez uwzględnienia kontekstu unijnego wynika, że przy dokonywaniu korekty rocznej kosztów osieroconych należy uwzględniać skład grup kapitałowych w roku dokonywania korekty. Dotyczy to wszystkich wytwórców objętych ustawą KDT, jak i podmiotu takiego jak ELB. W konsekwencji wynik finansowy ELB może rzutować na wysokość korekty rocznej kosztów osieroconych powoda.

Za przyjęciem propozycji wykładni art. 32 ust. 1 ustawy KDT przedstawianej przez powoda może jednak przemawiać wykładnia przepisów ustawy KDT uwzględniająca unijny kontekst programu rozliczenia kosztów osieroconych. Mianowicie, gdyby okazało się, że art. 4 ust. 2 decyzji Komisji w świetle pkt 3.3 oraz pkt. 4.2 Metodologii kosztów osieroconych należy interpretować w taki sposób, że rozliczenia kosztów osieroconych dokonuje się z uwzględnieniem składu podmiotowego grup kapitałowych według stanu ocenianego przez Komisję, a decyzja Komisji Europejskiej wykreowała po stronie beneficjentów programu pomocy publicznej chronione w prawie unijnym uzasadnione oczekiwania prawne co do zasad rozliczania kosztów osieroconych, wówczas możliwa jest taka interpretacja art.

32 ust. 1 ustawy KDT, że wynik finansowy ELB nie będzie wpływał na wysokość korekty rocznej kosztów osieroconych powoda.

W tym zakresie Sąd Najwyższy ma zaś wątpliwości co do znaczenia, jakie należy nadać art. 4 ust. 2 decyzji Komisji w związku z punktami 3.3 i 4.2 Metodologii kosztów osieroconych.

W punkcie 3.3 akapit 3 Metodologii kosztów osieroconych mowa o ocenie kosztów osieroconych „na poziomie skonsolidowanym”, co niewątpliwie zakłada uwzględnienie przynależności do grupy kapitałowej beneficjenta programu pomocy. Z kolei w punkcie 4 Metodologii kosztów osieroconych Komisja uznała, że „może w zasadzie zaakceptować” jako zgodną ze wspólnym rynkiem pomoc państwa, która spełnia kryteria wymienione w pkt 4.1-4.9. W pkt 4.2 Metodologii kosztów osieroconych zwrócono uwagę, że system pomocy w zakresie kosztów osieroconych musi uwzględniać „przyszły rozwój konkurencji”, ponieważ „zmiany w warunkach konkurencji mają bezpośredni skutek dla sumy odpowiednich kosztów osieroconych”. W tym punkcie Metodologii kosztów osieroconych mowa o różnego rodzaju wskaźnikach pozwalających na ocenę stopnia konkurencji. Jednakże, w ocenie Sądu Najwyższego, odwołanie się do „przyszłego rozwoju konkurencji” sugeruje, że według Komisji Europejskiej ocena zgodności pomocy dla kosztów osieroconych uwzględnia nie tylko zmieniającą się w każdym roku sytuację rynkową, ale także przekształcenia podmiotowe z udziałem wytwórców energii objętych programem pomocowym dla kosztów osieroconych. Przemawia to za „dynamiczną” wykładnią pojęcia „grupy kapitałowej”, skoro na rynku energetycznym w segmencie wytwarzania energii może dojść po wejściu w życie programu pomocowego do różnych przetasowań.

Z kolei w pkt 352 decyzji Komisji mowa o tym, że „wpływ kosztów osieroconych ocenia się na poziomie grup skonsolidowanych”, co z kolei ma pozwolić na uwzględnienie wszystkich skutków rozwiązania umów długoterminowych sprzedaży energii i mocy dla danej grupy kapitałowej. Treść tego punktu decyzji Komisji, odnosząca się do zastosowania pkt 3.3 Metodologii kosztów osieroconych, sugeruje, że wykładnia pojęcia grupy kapitałowej powinna być jednak statyczna. To z kolei przemawiałoby za uwzględnieniem przynależności do grupy kapitałowej według stanu opisanego w załączniku 7 do ustawy KDT, tym bardziej że ustawa KDT służy pokryciu nakładów historycznych, to jest poniesionych do 1 maja 2004 r., na majątek związany z wytwarzaniem energii elektrycznej. Nakłady te powstały zaś u wytwórców energii działających w innych strukturach gospodarczych niż funkcjonujące w okresie realizacji ustawy KDT.

W ocenie Sądu Najwyższego, decyzja Komisji Europejskiej, uznająca ustawę KDT za dozwoloną pomoc publiczną, oraz Metodologia kosztów osieroconych wywołują wątpliwości interpretacyjne w kontekście rzeczywistych wymogów wynikających z prawa unijnego dla prawidłowego wdrażania ustawy KDT w zakresie dotyczącym korekty kosztów osieroconych dla wytwórców wchodzących w skład grup kapitałowych. Z jednej strony można argumentować, że z decyzji Komisji Europejskiej oraz Metodologii kosztów osieroconych nie wynika konieczność takiej wykładni i stosowania art. 32 ust. 1 ustawy KDT, które spowodują uwzględnienie

składu grup kapitałowych aktualnego w danym roku, za który dokonywana jest korekta. Z drugiej strony z postanowień pkt. 3.3 oraz 4.2 Metodologii kosztów osieroconych można wyprowadzić konkluzję, że tylko taka wykładnia i praktyka stosowania ustawy KDT byłaby zgodna z założeniami Metodologii kosztów osieroconych, skoro należy uwzględniać rzeczywiste warunki rynkowe, w jakich działają wytwórcy energii objęci program pomocy publicznej z ustawy KDT.

Udzielenie odpowiedzi na to pytanie służy dostarczeniu Sądowi Najwyższemu unijnego wzorca interpretacyjnego według którego należy dokonać prounijnej wykładni przepisów ustawy KDT. W zależności od odpowiedzi na to pytanie skarga kasacyjna Prezesa Urzędu zostanie uwzględniona (gdy korekty rocznej kosztów osieroconych należy dokonywać z uwzględnieniem faktycznej przynależności wytwórcy do grupy kapitałowej z udziałem innych wytwórców objętych ustawą KDT) albo oddalona (gdy korekty rocznej kosztów osieroconych należy dokonywać w oparciu o przynależność do grupy kapitałowej według stanu określonego w załączniku 7 do ustawy KDT).

III. PRZEGLĄD ORZECZNICTWA

SSN Prof. dr hab. Dawid Miąsik

Sprawy publiczne

Wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej²⁰ z zakresu konkurencji

Wyrok TSUE z 4 grudnia 2014 r. w sprawie C 413/13 FNV, *Kunsten Informatie en Media*

Odesłanie prejudycjalne – Artykuł 101 TFUE – Przedmiotowy zakres stosowania – Układ zbiorowy pracy – Przepis określający stawki minimalne dla usługodawców prowadzących działalność na własny rachunek – Pojęcie „przedsiębiorstwa” – Pojęcie „pracownika”

Omawiany wyrok dotyczy zakresu podmiotowego art. 101 TFUE. Pytanie prejudycjalne zostało przedłożone w przez sąd w ramach sporu między federacją związków zawodowych FNV *Kunsten Informatie en Media* (dalej „FNV”) a Królestwem Holandii w przedmiocie zasadności opinii niderlandzkiego urzędu ochrony konkurencji, dalej „NMa”), zgodnie z którą postanowienie układu zbiorowego pracy określające stawki minimalne dla usługodawców prowadzących działalność na własny rachunek jest objęte zakresem normowania art. 101 ust. 1 TFUE.

Przepisy holenderskie uprawniają usługodawców prowadzących działalność na własny rachunek do zrzeszania się w jakimkolwiek związku zawodowym, organizacji pracodawców lub organizacji zawodowej. Dlatego organizacje pracodawców i organizacje pracowników mogą zawrzeć układ zbiorowy pracy nie tylko w imieniu i na rzecz pracowników, lecz także usługodawców prowadzących działalność na własny rachunek, którzy są członkami tych organizacji. W latach 2006 i 2007 FNV i niderlandzki związek muzyków z jednej strony oraz organizacja pracodawców (związek fundacji muzyków grających na zastępstwach w orkiestrach niderlandzkich) z drugiej strony zawarły układ zbiorowy pracy dotyczący muzyków grających na zastępstwach w orkiestrach. Układ ten określa w szczególności stawki minimalne nie tylko dla zastępców zatrudnionych w ramach umowy o pracę, lecz także dla zastępców, którzy wykonują swoją działalność na podstawie umowy o dzieło i których nie uważa się za „pracowników” w rozumieniu samego układu zbiorowego. W grudniu 2007 r. organ ochrony konkurencji opublikował opinię, w której stwierdził, że postanowienie układu zbiorowego pracy określające stawki minimalne dla zastępców prowadzących działalność na własny rachunek nie jest wyłączone z zakresu zastosowania holenderskiej ustawy antymonopolowego ani z zakresu zastosowania art. 101 TFUE, w zakresie w jakim reguluje zasady działania

²⁰ Powoływanego dalej jako: TS, TSUE lub Trybunał Sprawiedliwości.

osób prowadzących działalność na własny rachunek. Na podstawie tego stanowiska organu ochrony konkurencji, organizacje pracodawców oraz niderlandzki związek muzyków wypowiedzieli układ zbiorowy pracy i nie chcieli podpisać nowego układu zbiorowego zawierającego postanowienie odnoszące się do stawek minimalnych dla zastępców prowadzących działalność na własny rachunek. FNV wniosła pozew, w którym domagała się stwierdzenia, że niderlandzkie prawo konkurencji i unijne prawo konkurencji nie sprzeciwiają się postanowieniu układu zbiorowego pracy, które zobowiązuje pracodawcę do przestrzegania stawek minimalnych w odniesieniu do zastępców prowadzących działalność na własny rachunek. Sąd pierwszej instancji oddalił pozew stwierdzając, że nie zostały spełnione przesłanki wyłączenia zastosowania unijnych reguł konkurencji określone w wyroku w sprawie Albany (EU:C:1999:430).

Sąd drugiej instancji postanowił skierować do TSUE dwa pytania: 1) czy reguły konkurencji obowiązujące w Unii Europejskiej należy interpretować w ten sposób, że postanowienie zawarte między organizacjami pracodawców a związkami zawodowymi układu zbiorowego – zgodnie z którym osoby prowadzące działalność gospodarczą, które na podstawie umowy o świadczenie usług wykonują na rzecz pracodawcy tę samą pracę co pracownicy, którzy są objęci zakresem stosowania tego układu zbiorowego, powinny otrzymywać ustaloną stawkę minimalną – nie jest objęte zakresem zastosowania art. 101 TFUE, ponieważ to postanowienie zostało zawarte w układzie zbiorowym pracy? 2) czy wspomniane postanowienie układu zbiorowego jest wyłączone z zakresu stosowania art. 101 TFUE, jeżeli (także) służy poprawie warunków pracy pracowników, do których znajduje zastosowanie układ zbiorowy pracy, i w tym kontekście, czy ma znaczenie, czy owe warunki pracy ulegają polepszeniu w sposób bezpośredni, czy jedynie w sposób pośredni?

Przed udzieleniem odpowiedzi na te pytania, TSUE rozważał swoją właściwość, ponieważ układ zbiorowy, którego dotyczyło postępowanie przed sądem krajowym, nie wpływał na handel między państwami członkowskimi, a art. 101 TFUE znajduje zastosowanie tylko w takich przypadkach. Trybunał wskazał, że w dotychczasowej praktyce „wielokrotnie uznawał swoją właściwość do orzekania w przedmiocie wniosków o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczących przepisów prawa Unii w sytuacjach, w których stan faktyczny postępowania przed sądem krajowym sytuował się poza zakresem bezpośredniego stosowania tego prawa, lecz w których przepisy tego prawa znalazły zastosowanie do sprawy za pośrednictwem prawa krajowego, które dostosowuje się ze względu na rozwiązania sytuacji czysto krajowych do rozwiązań przyjętych w prawie Unii” (pkt 18). W takich sytuacjach „istnieje [...] określony interes Unii Europejskiej w tym, by celem uniknięcia przyszłych rozbieżności w wykładni przepisy lub pojęcia przejęte z prawa Unii były interpretowane w sposób jednolity, bez względu na warunki, w jakich mają być stosowane” (pkt 18). Na podstawie tej linii orzeczniczej TSUE uznał się za właściwy do udzielenia odpowiedzi na pytanie sądu holenderskiego, ponieważ art. 6 ust. 1 holenderskiej ustawy antymonopolowej odtwarza zasadnicze brzmienie art. 101 ust. 1 TFUE, zaś z uzasadnienia pytania prejudycjalnego wynika, że

ustawodawca niderlandzki wyraźnie zamierzał zharmonizować krajowe prawo konkurencji z prawem Unii, określając że wykładni art. 6 ust. 1 krajowej ustawy antymonopolowej należy dokonywać w sposób ściśle zgodny z wykładnią art. 101 ust. 1 TFUE.

Na pytania sądu krajowego TSUE udzielił zaś następującej odpowiedzi: prawo Unii należy interpretować w ten sposób, że postanowienie układu zbiorowego pracy określające stawki minimalne dla usługodawców prowadzących działalność na własny rachunek, należących do jednego ze związków zawodowych będących stroną układu zbiorowego, którzy wykonują na rzecz pracodawcy na podstawie umowy o dzieło takie same czynności jak pracownicy najemni tego pracodawcy, nie jest objęte zakresem zastosowania art. 101 ust. 1 TFUE wyłącznie, jeżeli ci usługodawcy są „osobami pozornie prowadzącymi działalność na własny rachunek”, a mianowicie usługodawcami znajdującymi się w sytuacji porównywalnej do sytuacji wspomnianych pracowników.

Odpowiedź ta opierała się na następującym rozumowaniu. Po pierwsze, dla realizacji celów z zakresu polityki społecznej konieczne jest, by partnerzy społeczni zawierający porozumienia zbiorowe nie podlegali zakresowi zastosowania art. 101 ust. 1 TFUE (pkt 22). Dlatego porozumienia zawierane między partnerami społecznymi w ramach rokowań zbiorowych oraz mające za przedmiot realizację celów społecznych nie podlegają art. 101 TFUE (pkt 23).

Rozstrzygnięcia wymagało, czy porozumienia zawarte w niniejszej sprawie między organizacją pracodawców a związkami zawodowymi reprezentującymi różne kategorie podmiotów, w tym także podmioty nie będące pracownikami, lecz prowadzące działalność na własny rachunek, jest porozumieniem między partnerami społecznymi zawartym w wyniku rokowań zbiorowych służących realizacji celów społecznych (pkt 25). TSUE uznał, że muzycy grający na zastępstwo w orkiestrach, którzy prowadzą w tym zakresie działalność gospodarczą, mimo iż wykonują takie same czynności jak pracownicy zatrudnieni na zastępstwo w charakterze muzyków w orkiestrze, są w zasadzie „przedsiębiorstwami” w rozumieniu art. 101 ust. 1 TFUE, ponieważ oferują za wynagrodzeniem swoje usługi na danym rynku oraz wykonują swoją działalność jako podmioty gospodarcze niezależne od swoich zleceniodawców (pkt 27). Dlatego organizacja pracowników, w zakresie w jakim przystępuje do rokowań w imieniu i na rzecz swoich członków, którzy prowadzą działalność na własny rachunek, nie działa ona w charakterze związku zawodowego, a więc partnera społecznego, lecz działa jako związek przedsiębiorstw (pkt 28). Ma to tę konsekwencję, że postanowienia układu zbiorowego dotyczące tych członków związku zawodowego, którzy prowadzą działalność na własny rachunek nie może zostać wyłączone z zakresu zastosowania art. 101 TFUE.

TSUE dopuścił jednak możliwość uznania takiego postanowienia układu zbiorowego pracy za wynik dialogu społecznego, gdyby w rzeczywistości okazało się, że wspomniani powyżej członkowie związku zawodowego prowadzący działalność gospodarczą na własny rachunek w rzeczywistości prowadzili taką działalność jedynie pozornie, gdyż przy jej wykonywaniu znajdowałiby się w sytuacji porównywalnej do sytuacji pracowników (pkt 31 i 32). Z powyższego wynika, iż

według TSUE sytuacja prawna przynajmniej niektórych kategorii osób fizycznych prowadzących – formalnie - indywidualną działalność gospodarczą w rzeczywistości nie różni się od sytuacji pracowników. TSUE przypomniał, że osoba świadcząca usługi nie będzie przedsiębiorstwem w rozumieniu art. 101 TFUE, gdy nie określa w niezależny sposób swojego zachowania na rynku, lecz jest całkowicie uzależniona od swojego zleceniodawcy, ze względu na to, że ten usługodawca nie ponosi żadnego ryzyka finansowego ani gospodarczego wynikającego z działalności zleceniodawcy oraz że działa jako podmiot pomocniczy zintegrowany z przedsiębiorstwem wspomnianego zleceniodawcy (pkt 33). Ponadto, TSUE wskazał, że pojęcie pracownika w prawie UE ma charakter autonomiczny i jest niezależne od statusu, jaki dana osoba ma w prawie krajowym. Zasadniczą cechą stosunku pracy jest zaś okoliczność, że dana osoba wykonuje przez pewien okres na rzecz innej osoby i pod jej kierownictwem świadczenia, za które w zamian otrzymuje wynagrodzenie (pkt 34). Dlatego osoba kwalifikowana w świetle prawa krajowego jako przedsiębiorca świadcząca usługi może mieć w prawie unijnym status pracownika „pod warunkiem, że ta osoba działa pod kierownictwem swojego pracodawcy, jeśli chodzi w szczególności o jej swobodę wyboru godzin i miejsca pracy oraz zadań wykonywanych w ramach pracy oraz pod warunkiem, że nie ponosi ona ryzyka gospodarczego tego pracodawcy, a także że zostanie ona zintegrowana z przedsiębiorstwem wspomnianego pracodawcy podczas trwania stosunku pracy, tworząc z tym przedsiębiorstwem gospodarczą całość” (pkt 35-36). Sąd krajowy powinien zatem uwzględnić, czy „przedsiębiorcy” wykonujący usługę polegającą na graniu na zastępstwo w orkiestrze „nie znajdują się [...] w stosunku podporządkowania wobec danej orkiestry w okresie trwania stosunku umownego i czy dysponują zatem większą niezależnością i elastycznością niż pracownicy, którzy wykonują te same czynności, jeśli chodzi o ustalanie godzin, miejsca i szczegółowych warunków wykonywania powierzonych zadań, a mianowicie prób i koncertów” (pkt 37).

Odnosząc się do drugiego pytania sądu krajowego, TSUE przyjął, iż system stawek minimalnych ustanowiony na mocy układu zbiorowego przyczynia się bezpośrednio do poprawy warunków zatrudnienia i pracy wspomnianych zastępców, zakwalifikowanych jako osoby pozornie prowadzące działalność na własny rachunek (pkt 39), ponieważ zapewnia im „nie tylko wyższe wynagrodzenie zasadnicze w porównaniu do wynagrodzenia, które otrzymywaliby w braku wspomnianego postanowienia, lecz [...] pozwala także na opłacenie składek ubezpieczenia emerytalnego odpowiadających udziałowi w systemie emerytalnym przewidzianym dla pracowników, zapewniając w ten sposób tym usługodawcom środki niezbędne, by otrzymywać w przyszłości określony poziom emerytury” (pkt 40). Takie porozumienie zbiorowe nie podlega zaś zakresowi zastosowania art. 101 TFUE, o ile dotyczy „osobami pozornie prowadzących działalność na własny rachunek” (pkt 41).

Sprawy z zakresu prawa pracy

Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej

Pomimo, że okres objęty niniejszą analizą (VI-XII 2014 r.), pozostaje relatywnie krótki, zapadło w nim szereg ciekawych rozstrzygnięć Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Odnoszą się one do regulacji przeciwdziałających stosowaniu umów na czas określony, dyskryminacji oraz zatrudnienia w niepełnym wymiarze. W takiej też kolejności zostają przedstawione w niniejszym przeglądzie.

Umowy na czas określony

W omawianym okresie dwa orzeczenia dotyczyły Porozumienia ramowego w sprawie pracy na czas określony (porozumienia, zawartego w dniu 18 marca 1999 r., stanowiącego załącznik do dyrektywy Rady 1999/70/WE z dnia 28 czerwca 1999 r. dotyczącej Porozumienia ramowego UNICE, CEEP i ETUC w sprawie pracy na czas określony²¹), w obu przypadkach na tle regulacji włoskich.

W wyroku z dnia 3 lipca 2014 r., C-362/13 Trybunał Sprawiedliwości zajmował się zatrudnieniem marynarzy, obsługujących stałe połączenia promowe w obrębie wód terytorialnych Włoch. W ocenie Trybunału nie ma podstaw do wyłączenia tej kategorii pracowników z ochrony przewidzianej porozumieniem ramowym (pkt 38 uzasadnienia).

Jako podstawę prawną zatrudnienia stosowano specyficzne umowy, przewidujące maksymalny czas trwania (zawierane na maksymalnie 78 dni). Jak należy rozumieć w praktyce czas ten podlegał skróceniu. Rozwiązanie takie, wynikające z włoskiego Kodeksu żeglugi, uznał Trybunał za dopuszczalne w świetle porozumienia ramowego (pkt 48 uzasadnienia).

Kodeks przewidywał także w art. 326, że umowy na czas określony oraz umowa na czas większej liczby rejsów nie mogą być zawarte na okres dłuższy niż jeden rok; jeżeli zostały zawarte na okres dłuższy, uważa się je za zawarte na czas nieokreślony. W przypadku nieprzerwanego zatrudnienia pracownika u tego samego armatora, na podstawie wielu umów na czas rejsu lub wielu umów zawartych na czas określony, albo wielu umów jednego lub drugiego rodzaju, przez okres dłuższy niż jeden rok, do umowy o pracę mają zastosowanie przepisy dotyczące umów zawieranych na czas nieokreślony. Przerwy krótsze niż 60 dni nie powodują przerwania okresu zatrudnienia i są wliczane do okresu rocznego.

Odnosząc się do zasad stosowania środków ochrony wynikających z klauzuli 5 porozumienia ramowego, Trybunał stwierdził, że ich dobór pozostaje w gestii państw członkowskich. Inaczej niż skarżący w tej sprawie uznał za zbędne wymaganie, by zawarcie każdej z umów uzasadnione było obiektywnymi powodami (klauzula 5 ust. 1 lit. a). Wręcz przeciwnie, możliwe pozostaje zastosowanie

²¹ Dz. Urz. UE L 175 s. 43.

pozostałych rozwiązań albo pozostawienie rozwiązań dotychczasowych, o ile skutecznie gwarantują one ochronę przed nadużywaniem zatrudnienia na czas określony.

Rozwiązanie, wynikające z Kodeksu żeglugi, zostało ocenione przez Trybunał pozytywnie – w świetle informacji, jakie zostały mu przedstawione. Jak bowiem stwierdzono w uzasadnieniu trudno wyobrazić sobie, aby pracodawca, którego potrzeby są stałe i ciągłe, próbował obejść przepisy gwarantujące ochronę przed nadużyciami przewidziane w porozumieniu ramowym czekając, aby od zakończenia każdej umowy o pracę na czas określony upłynął okres około dwóch miesięcy (pkt 71 uzasadnienia).

Niemniej jednak Trybunał nakazał sprawdzenie w postępowaniach głównych, czy maksymalny czas trwania umowy wynoszący jeden rok, przewidziany przez rozpatrywane uregulowanie krajowe, jest obliczany w sposób, który w rzeczywistości nie zmniejsza skuteczności prewencji i sankcji za nadużywanie kolejnych umów o pracę na czas określony. Dostrzegł bowiem ryzyko obliczania okresu rocznego jedynie na podstawie dni rzeczywiście przepracowanych, gdyby liczba ta – np. ze względu na małą ilość kursów – pozostawała znacząco niższa niż liczba dni kalendarzowych (pkt 73 uzasadnienia).

Troska o takie stosowanie regulacji krajowej, które nie będzie zmierzało w praktyce (a nie jedynie w świetle litery prawa) do nadużyć ujawniła się w większym stopniu w **wyroku z dnia 26 listopada 2014 r. Trybunał rozpoznał połączone sprawy C-22/13, C-61/13 do C-63/13 oraz C-418/13** (z wyłączeniem jednak orzeczenia w sprawie 63/13 z uwagi na niedopuszczalność orzekania). Problem dotyczył pracowników publicznego szkolnictwa (byli to nauczyciele i pracownicy administracji), zatrudnionych na podstawie umów na czas określony przez okres od 45 do 113 miesięcy na przestrzeni od 5 do 11 lat kalendarzowych. Generalne regulacje włoskie przewidują maksymalny 36 miesięczny okres zatrudnienia na podstawie umów o pracę na czas określony. W niniejszym przypadku ocenie podlegały jednak szczególne rozwiązania obowiązujące w szkolnictwie, dopuszczające zatrudnienie na czas określony w razie konieczności zastępowania nieobecnych nauczycieli i pracowników administracyjnych. Jak ustalił Trybunał, zastępstwa te obejmowały przypadki oczekiwania na zakończenie postępowań konkursowych mających na celu zatrudnienie pracowników mianowanych, zastępstwa za pracowników nieetatowych oraz zastępstwa doraźne (pkt 90 uzasadnienia). Skarżący podnosili jednak, że oczekiwanie na zakończenie postępowań konkursowych prowadzi w praktyce do nadużyć w korzystaniu z kolejnych umów o pracę na czas określony, ponieważ nie ma żadnej pewności co do daty, w której należy zorganizować te postępowania konkursowe. Zgodnie z ustaleniami dokonanymi przez Corte costituzionale w postanowieniu odsyłającym w okresie od 2000 r. do 2011 r. nie zostało zorganizowane żadne postępowanie konkursowe (pkt 106 uzasadnienia).

Trybunał przypomniał, że porozumienie ramowe nie wyłącza z zakresu swojego stosowania żadnego konkretnego sektora, a zatem znajduje zastosowanie także w szkolnictwie (pkt 69). Dostrzegając typowe dla dyrektywy związanie adresata

celem a nie środkiem podkreślił jednak, że od państw członkowskich wymaga się takiej implementacji dyrektywy, która będzie określała środki dla skutecznej ochrony pracowników, by usuwały one konsekwencje naruszenia prawa Unii (pkt 79 uzasadnienia). Co do zapewnienia tego rodzaju środka przez prawodawcę włoskiego Trybunał ma zaś istotne wątpliwości.

O ile bowiem *prima facie* przesłanką ponawiania zatrudnienia terminowego były w tym przypadku potrzeby zastępstwa, a zatem potrzeby pozornie zobiektywizowane, o tyle inne okoliczności sprawy nakazują odmienne oceny. Wskazano, że przez wiele lat postępowania konkursowe w ogóle nie były prowadzone. W tym kontekście, jak przypomniał Trybunał, zaspokajanie potrzeb, które faktycznie mają nie tymczasowy, lecz przeciwnie, stały i długookresowy charakter nie jest uzasadnione w rozumieniu klauzuli 5.1 lit. a) porozumienia ramowego (pkt 100 uzasadnienia). Niemniej jednak w okolicznościach niniejszej sprawy Trybunał uznał, że dokonanie stosownych ustaleń, które umożliwiałyby zanegowanie włoskich rozwiązań, spoczywa jednak na sądach prowadzących postępowanie. Z tego względu w sentencji orzeczenia Trybunał uznaje za niedopuszczalne (wobec treści klauzuli 5 ust. 1 porozumienia ramowego) zawieranie kolejnych umów na czas określony w oczekiwaniu na wynik postępowań konkursowych, nie wskazując dokładnego terminu zakończenia tych konkursów i wyłączając jakąkolwiek możliwość uzyskania przez nauczycieli oraz personel odszkodowania za ewentualnie poniesioną z uwagi na te kolejne umowy szkodę. Uregulowanie takie bowiem, z zastrzeżeniem dokonania przez sądy odsyłające odpowiednich ustaleń, po pierwsze, nie pozwala na wskazanie obiektywnych i przejrzystych kryteriów pozwalających zweryfikować, czy ponowne zawarcie takich umów faktycznie służy zaspokojeniu rzeczywistego zapotrzebowania, czy prowadzi do osiągnięcia realizowanego celu i czy jest niezbędne w tym zakresie, a po drugie, nie przewiduje żadnego innego środka zapobiegania nadużyciom w korzystaniu z kolejnych umów o pracę na czas określony, ani żadnego środka o charakterze sankcji za takie nadużycia.

Dyskryminacja

Powracający często w judykaturze TSUE problem dyskryminacji ze względu na wiek pojawił się w **wyroku z dnia 13 listopada 2014 r., C-416/13** w sprawie dotyczącej zasad naboru do służby publicznej (lokalnej policji) w Hiszpanii. Ogłoszenie przewidywało, że kandydaci na te stanowiska nie mogą mieć więcej niż 30 lat. Skarżący Mario Vital Pérez uznał, że stanowi to działanie dyskryminujące ze względu na wiek. Z kolei władze lokalne, odwołując się do wyroku TSUE w sprawie Wolf (C-229/08), uznawały takie ograniczenie za dopuszczalne.

W ocenie Trybunału fakt posiadania szczególnej sprawności fizycznej można uważać za „istotny i determinujący wymóg zawodowy” – w rozumieniu art. 4 ust. 1 dyrektywy 2000/78 – dla wykonywania zawodu funkcjonariusza policji lokalnej (pkt 41 uzasadnienia). Niemniej jednak nie wiąże się to wprost z wiekiem kandydata do służby. Przypomniał, że w sprawie Wolf rozstrzygnięcie, które dopuszczało stosowanie kryterium wieku, znajdowało szczególne uzasadnienie w wymaganiach

zdrowotnych, jakie stawiane są kandydatom do straży pożarnej. Wymagało ono uwzględnienia danych naukowych, w świetle których takie prace jak gaszenie pożarów, wymagają „szczególnie wysokiej” sprawności fizycznej i tylko niewielu funkcjonariuszy, którzy przekroczyli 45 lat, jest wystarczająco sprawnych fizycznie, aby podejmować takie działania (pkt 53 uzasadnienia).

Aż tak daleko idącej sprawności nie oczekuje się od funkcjonariuszy policji lokalnej, co wynika choćby z faktu, że przechodzą oni na emeryturę w powszechnym wieku emerytalnym. Jako kryterium kwalifikacyjnego można zatem było użyć wymagania sprawności fizycznej, ale już nie wieku. Wobec tego Trybunał uznał, że art. 2 ust. 2, art. 4 ust. 1 oraz art. 6 ust. 1 lit. c) dyrektywy Rady 2000/78/WE z dnia 27 listopada 2000 r. ustanawiającej ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy stoją na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, takiemu jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, które ustala przy rekrutacji na stanowisko funkcjonariusza lokalnej policji górną granicę wieku wynoszącą 30 lat.

Także zagadnień dyskryminacji ze względu na wiek dotyczył wyrok z dnia **11 listopada 2014 r., C-530/13**. Przedmiotem sprawy w postępowaniu głównym były znowelizowane austriackie rozwiązania dotyczące uprawnień awansowych urzędników. Pierwotnie nie przewidywały one możliwości zaliczania do stażu okresów pracy i innych okresów przypadających przed ukończeniem 18 roku życia. Te rozwiązania zostały uznane za dyskryminujące. Wprowadzone w ich miejsce regulacje przewidywały możliwość złożenia wniosku o zastosowanie nowych przepisów, pozwalających już na wliczenie takich okresów albo „pozostanie” w starym systemie. Problem polegał jednak na tym, że w nowym systemie zastosowano dłuższe okresy uprawniające do uzyskania wyższego stopnia awansowego. W ten sposób zniweczono ich antydyskryminacyjny skutek.

Trybunał uznał, że prowadzi to do nierównego traktowania, albowiem osoby uprzywilejowane pod rządami starego systemu nie będą przechodzić do systemu nowego, natomiast osobom dyskryminowanym przejście takie nie pomaga. Nie ma też mowy o tłumaczeniu takich rozwiązań względami budżetowymi. W uzasadnieniu wyroku przyjęto, że o ile względy budżetowe mogą leżeć u podstaw wyborów w dziedzinie polityki społecznej państwa członkowskiego i wpływać na charakter lub zakres środków, które państwo to pragnie przyjąć, względy te nie mogą same w sobie stanowić celu zgodnego z przepisami w rozumieniu art. 6 ust. 1 dyrektywy 2000/78 (p. 41 uzasadnienia)

W konsekwencji Trybunał uznał, że artykuł 2 ust. 1, art. 2 ust. 2 lit. a) oraz art. 6 ust. 1 dyrektywy Rady 2000/78/WE z dnia 27 listopada 2000 r. ustanawiającej ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy należy interpretować w ten sposób, że przepisy te stoją na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, które – w celu wyeliminowania dyskryminacji ze względu na wiek – uwzględnia okresy nauki i zatrudnienia przebyte przed ukończeniem 18 roku życia, ale jednocześnie – w przypadku urzędników dotkniętych ową dyskryminacją – wydłuża o trzy lata okres zatrudnienia wymagany do awansu z pierwszego do drugiego stopnia zaszeregowania w każdej z grup zatrudnienia i w każdej z kategorii płacowych.

Także zagadnienia międzyczasowe związane z dyskryminacją ze względu na wiek stanowiły przedmiot analizy Trybunału **w wyroku z dnia 19 czerwca 2014 r. w sprawach połączonych od C-501/12 do C-506/12, C-540/12 i C-541/12**. Tym razem ocenie podlegały niemieckie regulacje o wynagrodzeniu urzędników. W poprzednio obowiązującym stanie prawnym system wynagrodzeń uwzględniał kryterium tzw. wieku referencyjnego, uzależniając awansowanie nie tylko od stażu pracy, ale równocześnie od wieku pracownika. Prowadziło to do sytuacji, w których przy tym samym stażu pracy osoba, która pracę rozpoczęła w późniejszym wieku mogła uzyskać wyższe wynagrodzenie niż młodszy pracownik.

Przypominając rozstrzygnięcie w sprawach połączonych C-297/10 i C-298/10 Hennigs i Mai dochodziło do sytuacji, w której dwóch pracowników zatrudnionych tego samego dnia w tej samej grupie zaszeregowania, dysponujących takim samym bądź ekwiwalentnym doświadczeniem zawodowym, lecz będących w różnym wieku, będzie różnie wynagradzanych w zależności od wieku tych pracowników w chwili zatrudnienia, co stanowi dyskryminację ze względu na wiek (pkt 24 uzasadnienia).

Trudne okazało się jednak przejście z tak rozumianego, dyskryminującego, systemu do systemu nowego, wolnego od dyskryminacji. Trybunał dostrzegł i zaaprobował w kontekście dyrektywy rozwiązanie, w świetle którego szczebel wynagrodzenia w ramach nowego systemu wynagrodzeń jest określany wyłącznie na podstawie samej kwoty wynagrodzenia podstawowego uzyskanego zgodnie ze starym systemem wynagrodzeń, który był oparty na dyskryminacji urzędników ze względu na wiek, i po drugie, że dalszy awans do wyższych szczebli wynagrodzenia oblicza się wyłącznie na podstawie okresu doświadczenia zdobytego od momentu wejścia w życie tego uregulowania. Zważyły na tym względy funkcjonalne, podnoszone przez reprezentanta Niemiec w postępowaniu. Indywidualne ustalenie warunków wynagradzania w sposób niedyskryminujący w kilkudziesięciu tysiącach przypadków wymagałoby ogromnego, a zatem kosztownego, nakładu pracy.

Nie oznacza to, że uprzednio istniejący stan dyskryminacji, nie wywołuje żadnych skutków. W ocenie Trybunału nie da się jednak wprost z dyrektywy 2000/78 wywieść uprawnienia urzędników do przyznania im z mocą wsteczną kwoty odpowiadającej różnicy pomiędzy wynagrodzeniem rzeczywiście uzyskanym a wynagrodzeniem odpowiadającym najwyższemu szczeblowi w ich grupie zaszeregowania. Wchodzi w grę możliwość przyznania takiej kwoty w ramach odpowiedzialności państwa za brak implementacji dyrektywy, tę jednak kwestię nakazał Trybunał badać sądowi krajowemu. Uznał także za dopuszczalny przepis prawa krajowego, który przewiduje obowiązek dochodzenia przez urzędnika jego prawa do świadczeń pieniężnych, które nie wynikają bezpośrednio z ustawy, w relatywnie krótkim terminie, a mianowicie przed zakończeniem realizacji bieżącego budżetu, jeżeli przepis ten nie narusza ani zasady równoważności, ani zasady skuteczności. Do sądu odsyłającego należy ustalenie, czy w postępowaniach głównych przesłanki te zostały spełnione.

Niepełny wymiar czasu pracy

W dwóch, relatywnie nieskomplikowanych sprawach, Trybunał zajmował się zagadnieniami pracy w niepełnym wymiarze.

W **wyroku z dnia 5 listopada 2014 r., C-476/12** uznał, że zasada *pro rata temporis* ma zastosowanie do obliczania wysokości dodatku na dziecko pozostające na utrzymaniu wypłacanego przez pracodawcę na rzecz pracownika zatrudnionego w niepełnym wymiarze czasu pracy na podstawie układu zbiorowego pracy takiego jak ten, który ma zastosowanie do pracowników austriackich banków i bankierów. Podstawę prawną tego rozstrzygnięcia stanowiła klauzula 4 pkt 2 Porozumienia ramowego w sprawie pracy w niepełnym wymiarze godzin, zawartego w dniu 6 czerwca 1997 r., znajdującego się w załączniku do dyrektywy Rady 97/81/WE z dnia 15 grudnia 1997 r. dotyczącej Porozumienia ramowego dotyczącego pracy w niepełnym wymiarze godzin zawartego przez Europejską Unię Konfederacji Przemysłowych i Pracodawców (UNICE), Europejskie Centrum Przedsiębiorstw Publicznych (CEEP) oraz Europejską Konfederację Związków Zawodowych (ETUC)²².

W postępowaniu głównym sąd austriacki miał rozstrzygnąć dopuszczalność takiego ukształtowania regulacji wewnętrznych pracodawcy, w świetle którego dodatek na dziecko mógłby być przyznany wszystkim pracownikom w tej samej wysokości, bez względu na wymiar czasu pracy. Żądanie takie zgłosiły działające w sektorze bankowym związki zawodowe.

Trybunał przypomniał jednak, że w świetle jego utrwalonego orzecznictwa, pojęcie wynagrodzenia za pracę pozostaje szerokie, obejmując zwykłą podstawową lub minimalną płacę albo uposażenie oraz wszystkie inne korzyści w gotówce lub w naturze, otrzymywane przez pracownika bezpośrednio lub pośrednio, z racji zatrudnienia, od pracodawcy, a zatem wszystkie korzyści w gotówce lub w naturze, obecne lub przyszłe, pod warunkiem, że są wypłacane, choćby pośrednio, przez pracodawcę pracownikowi z racji jego zatrudnienia (pkt 16 uzasadnienia). Mieszczą się w nim zatem także przyznawane przez pracodawcę dodatki na dziecko. Skoro tak, zasada *pro rata temporis* musi się także do nich odnosić.

Z kolei w **sprawie, zakończonej wyrokiem z dnia 15 października 2014 r., C-221/13** rozpatrywano zagadnienie, powstałe na kanwie sporu obywatelki włoskiej z Ministerstwem Sprawiedliwości, w którym była zatrudniona. Początkowo pozostawała ona w zatrudnieniu w niepełnym wymiarze czasu pracy (3 dni w tygodniu), jednak w 2011 r. zweryfikowano zgodę na takie zatrudnienie i narzucono pracę w pełnym wymiarze. Skarżąca podnosiła, że takie przekształcenie stosunku pozostaje niezgodne z regulacją dyrektywy 97/81/WE.

Trybunał odwołał się do regulacji klauzuli 5 ust. 2 załącznika do dyrektywy, z którego wynika, że odmowa pracownika przejścia od pracy w pełnym wymiarze [czasu pracy] do pracy w niepełnym wymiarze [czasu pracy] lub vice versa nie powinna sama w sobie stanowić ważnej przyczyny zakończenia okresu zatrudnienia, z zastrzeżeniem wygaśnięcia zatrudnienia zgodnie z przepisami prawa krajowego,

²² Dz.Urz. WE L 14 z dnia 20 stycznia 1998 r., s. 9 ze zm.

zbiorowych układów pracy i obowiązującą praktyką, z innych przyczyn, które mogą wynikać z innych wymogów eksploatacyjnych danego zakładu. Unormowanie to nie wymaga jednak, jak podkreśla Trybunał, by państwa członkowskie uzależniały każdorazowo przekształcenie stosunku pracy z niepełnego na pełny etat od zgody pracownika (pkt 23 uzasadnienia).

Odnosząc się natomiast do zarzutu dyskryminacji przypominał, że chodzi tu o porównywanie sytuacji pracownika zatrudnionego w niepełnym wymiarze i analogicznego pracownika zatrudnionego na cały etat. Natomiast sytuacja, w której umowa o pracę w niepełnym wymiarze czasu pracy jest przekształcana w umowę o pracę w pełnym wymiarze bez zgody zainteresowanego pracownika, i sytuacja, w której stosunek pracy w pełnym wymiarze czasu pracy zostaje przekształcony w stosunek pracy w niepełnym wymiarze wbrew woli pracownika, nie mogą być uznane za sytuacje porównywalne, ze względu na poważne różnice w konsekwencjach obu przypadków (pkt 27 uzasadnienia). Przekształcenie pełnoetatowego stosunku pracy w niepełnoetatowy rodzi, jak wskazuje Trybunał, mniej korzystne skutki, głównie w sferze płacowej.

W konsekwencji w ocenie Trybunału porozumienie ramowe w sprawie pracy w niepełnym wymiarze godzin zawarte w dniu 6 czerwca 1997 r., stanowiące załącznik do dyrektywy Rady 97/81/WE, w szczególności jego klauzulę 5 pkt 2, należy interpretować w ten sposób, że porozumienie to, w okolicznościach takich jak w sprawie w postępowaniu głównym, nie stoi na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, takiemu jak to w postępowaniu głównym, na mocy którego pracodawca może podjąć decyzję o przekształceniu stosunku pracy w niepełnym wymiarze czasu pracy w stosunek pracy w pełnym wymiarze czasu pracy bez zgody zainteresowanego pracownika.

Przejście zakładu pracy

Regulacje dyrektywy Rady 2001/23/WE z dnia 12 marca 2001 r. w sprawie zbliżania ustawodawstw Państw Członkowskich odnoszących się do ochrony praw pracowniczych w przypadku przejęcia przedsiębiorstw, zakładów lub części przedsiębiorstw lub zakładów²³ stanowiły podstawę rozstrzygnięcia w jednym tylko wyroku, **z dnia 11 września 2014 r., C-328/13**. W postępowaniu głównym (toczącym się przed sądem austriackim) pojawiło się pytanie o wykładnię art. 3 ust. 3 dyrektywy i konieczność stosowania warunków wynikających z wypowiedzianego przed transferem układu zbiorowego pracy.

Wypowiedzenia takiego dokonała spółka dominująca przed przekazaniem części przedsiębiorstwa spółce zależnej, dokonany w związku z trudną sytuacją finansową. Układ został także wypowiedziany w spółce zależnej, aczkolwiek warunki wynikające z układu w spółce dominującej pozostawały korzystniejsze. Spółka zależna po transferze uważała, że nie ma obowiązku stosowania do pracowników uprawnień, określonych układzie podmiotu-matki, skoro stracił on moc.

²³ Dz. Urz. WE L 82, s. 16.

Trybunał uznał jednak, że treść art. 3 ust. 3 tej dyrektywy wymaga utrzymania w mocy zasad i warunków ustanowionych w układzie zbiorowym, przy czym kwestia źródła tych zasad i warunków ma znaczenie drugorzędne. Uznał zatem, że niezależnie od mechanizmu, jaki został użyty, aby zapewnić stosowanie owych zasad i warunków wobec zainteresowanych pracowników, należy je stosować także po transferze (pkt 24 i 25 uzasadnienia).

Prof. dr hab. Daniel Eryk Lach

Sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych

Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej

Analizując orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z okresu od sierpnia 2013 r. do sierpnia 2014 r. poświęcone szeroko rozumianemu prawu zabezpieczenia społecznego należy zwrócić uwagę na **wyrok z dnia 24 października 2013 r., C-177/12**.

Trybunał oceniał decyzję o włączeniu świadczenia zwanego „ulgą prorodzinną” do podstawy służącej obliczeniu kwoty świadczeń rodzinnych. Uznał, że art. 1 lit. u) ppkt (i) i art. 4 ust. 1 lit. h) rozporządzenia Rady (EWG) nr 1408/71 z dnia 14 czerwca 1971 r. w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek i do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie, zmienionego i uaktualnionego rozporządzeniem Rady (WE) nr 118/97 z dnia 2 grudnia 1996 r., zmienionym rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 647/2005 z dnia 13 kwietnia 2005 r.²⁴, należy interpretować w ten sposób, że świadczenie takie jak francuska ulga prorodzinna wprowadzona ustawą z dnia 21 grudnia 2007 r. o ulgach prorodzinnych jest świadczeniem rodzinnym w rozumieniu rzeczzonego rozporządzenia.

Wart przytoczenia jest także **wyrok z dnia 19 września 2013 r. w sprawach połączonych C-216/12 i C-217/12**.

Przedmiotem oceny Trybunału było prawo do zasiłku wychowawczego obywateli szwajcarskich zatrudnionych w Luksemburgu. TSUE stwierdził, że art. 1 lit. u) ppkt (i) oraz art. 4 ust. 1 lit. h) rozporządzenia nr 1408/71 należy interpretować w ten sposób, że zasiłek wychowawczy taki jak ten przewidziany w ustawodawstwie luksemburskim stanowi świadczenie rodzinne w rozumieniu tego rozporządzenia

Należy także wskazać **wyrok z dnia 10 października 2013 r., C-321/12**.

Trybunał, odnosząc się do kwestii opłacania składek na obowiązkowy ustawowy system ubezpieczenia zdrowotnego obowiązujący w Niderlandach przez holenderskich emerytów zamieszkujących poza Holandią, uznał, że art. 28 ust. 2 lit. b) rozporządzenia nr 1408/71 należy interpretować w ten sposób, że wskazane w

²⁴ Dz. Urz. WE L 149, s. 2 ze zm.; nazywanego dalej rozporządzeniem nr 1408/71.

tym przepisie „ustawodawstwo”, któremu emeryt lub rencista podlegał najdłużej, to ustawodawstwo dotyczące emerytur lub rent.

W **wyroku z dnia 8 maja 2014 r., C-347/12**, Trybunał orzekł natomiast w ramach sporu toczącego się pomiędzy Caisse nationale des prestations familiales (krajową kasą świadczeń rodzinnych, zwaną dalej „CNPF”) a U. i M. Wieringami, zamieszkującymi w Niemczech, którzy świadczą pracę, odpowiednio, w Niemczech i w Luksemburgu, w przedmiocie odmowy wypłacenia im przez CNPF dodatku dyferencyjnego do zasiłków rodzinnych na dzieci. Uznał, że wykładni art. 1 lit. u) ppkt (i), art. 4 ust. 1 lit. h) rozporządzenia nr 1408/71, jak również art. 10 ust. 1 lit. b) ppkt (i) rozporządzenia nr 574/72 należy dokonywać w ten sposób, że w celu obliczenia ewentualnie należnego pracownikowi migrującemu w państwie członkowskim miejsca zatrudnienia dodatku dyferencyjnego nie należy uwzględniać wszystkich świadczeń rodzinnych pobieranych przez rodzinę tego pracownika na podstawie przepisów prawa państwa członkowskiego miejsca zamieszkania, skoro przewidziane w prawie niemieckim świadczenie Elterngeld nie jest tego samego rodzaju, w rozumieniu art. 12 rozporządzenia nr 1408/71, co przewidziane również w prawie niemieckim świadczenie Kindergeld i przewidziane w prawie luksemburskim zasiłki rodzinne.

Z kolei w **wyroku z dnia 27 lutego 2014 r., C-32/13**, Trybunał badał odmowę wypłaty przez Familienkasse Nürnberg na rzecz P. Würker zasiłku rodzinnego. Stwierdził, że art. 77 ust. 1 rozporządzenia Rady (EWG) nr 1408/71 należy interpretować w ten sposób, że świadczenie takie jak renta wychowawcza określona w § 47 ust. 1 Sozialgesetzbuch, Sechstes Buch (księgi szóstej kodeksu socjalnego), która przyznawana jest w wypadku śmierci rozwiedzionemu małżonkowi zmarłego do celów wychowywania dzieci tego rozwiedzionego małżonka, nie może być traktowane na równi z „emeryturą, rentą inwalidzką, rentą z tytułu wypadku przy pracy lub z tytułu choroby zawodowej” w rozumieniu tego przepisu wspomnianego rozporządzenia, natomiast art. 67 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 należy interpretować w ten sposób, że świadczenie takie jak renta wychowawcza określona w § 47 ust. 1 Sozialgesetzbuch, Sechstes Buch jest objęte pojęciem „emerytury lub renty” w rozumieniu tego art. 67.

Wyrokiem z **dnia 30 kwietnia 2014 r., C-250/13**, Trybunał rozstrzygnął natomiast zagadnienie przyznania w Niemczech zasiłków na dziecko pozostające na utrzymaniu w sytuacji, gdy zasiłki na te dzieci pobierane były w Szwajcarii (miejscu zatrudnienia ojca) oraz przeliczania wartości wypłaconych zasiłków. TSUE stwierdził, że w okolicznościach takich jak w postępowaniu głównym przeliczenie walut świadczeń rodzinnych powinno być dokonywane zgodnie z art. 107 ust. 6 rozporządzenia Rady (EWG) nr 574/72 z dnia 21 marca 1972 r. w sprawie wykonywania rozporządzenia (EWG) nr 1408/71, który powinien być interpretowany w ten sposób, że przeliczenie waluty świadczeń rodzinnych takich jak w postępowaniu głównym w celu obliczenia dodatku dyferencyjnego do świadczeń rodzinnych na podstawie art. 10 ust. 1 lit. a) tego rozporządzenia powinno być dokonywane według oficjalnego kursu wymiany z dnia wypłaty tych świadczeń przez

państwo członkowskie, na terytorium którego dany pracownik wykonuje działalność zarobkową.

Należy także wskazać **wyrok z dnia 5 czerwca 2014 r., C- 255/13.**

Trybunał badał wniosek wydany w ramach sporu między obywatelem irlandzkim, a Health Service Executive (urzędem zdrowia publicznego) w przedmiocie odmowy wydania przez HSE kolejnego formularza E 112 w celu pokrycia kosztów związanych z leczeniem, któremu obywatel Irlandii jest poddawany w Niemczech. W konsekwencji stwierdził, iż art. 1 lit. j) i k) rozporządzenia nr 883/2004 należy interpretować w ten sposób, że do celów art. 19 ust. 1 lub art. 20 ust. 1 i 2 wspomnianego rozporządzenia, w wypadku gdy obywatel Unii, który zamieszkiwał w pierwszym państwie członkowskim, został dotknięty ciężkim i nagłym schorzeniem podczas wakacji w drugim państwie członkowskim i jest zmuszony do pozostania przez jedenaście lat w tym ostatnim państwie ze względu na wspomniane schorzenie oraz dostępność wyspecjalizowanej opieki medycznej w pobliżu miejsca, w którym mieszka, należy go uważać za „przebywającego” w tym drugim państwie członkowskim, gdy zwykły ośrodek jego interesów życiowych znajduje się w pierwszym państwie członkowskim. Do sądu krajowego należy określenie zwykłego ośrodka interesów życiowych owego obywatela poprzez dokonanie oceny wszystkich istotnych okoliczności faktycznych i wzięcie pod uwagę jego woli, wynikającej ze wspomnianych okoliczności faktycznych, ponieważ wyłącznie okoliczność, że rzeczony obywatel pozostawał w drugim państwie członkowskim przez długi okres, nie wystarcza, jako taka i sama w sobie, aby uznać, że ma on miejsce zamieszkania w tym państwie.

Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego

Z kolei z orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego należy przywołać **wyrok z dnia 5 grudnia 2013 r., K 27/13.**

Dotyczył on wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich o zbadanie zgodności: art. 11 ust. 1 i 3 (przepisy intertemporalne) ustawy z dnia 7 grudnia 2012 r. o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1548) z art. 2 Konstytucji.

Trybunał stwierdził, że art. 11 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 7 grudnia 2012 r. jest niezgodny z art. 2 Konstytucji.

Uznał, że zaskarżone przepisy nie zabezpieczyły w należyty sposób interesów osób, które w związku z pielęgnacją osoby niepełnosprawnej otrzymywały świadczenie pielęgnacyjne, i tym samym naruszyły ich bezpieczeństwo prawne (a w sposób pośredni również bezpieczeństwo osób niepełnosprawnych, przez odebranie wsparcia osobom opiekującym się nimi). Trybunał Konstytucyjny podzielił pogląd RPO, że „pułapka prawna” polega w tej sprawie na tym, że obywatel, opierając się na ustanowionych przez ustawodawcę przesłankach uzyskania świadczenia pielęgnacyjnego i działając w zaufaniu do stabilności przepisów prawa, dokonał istotnych wyborów życiowych, nie podejmując pracy zarobkowej lub rezygnując z zatrudnienia, a następnie – w rezultacie wygaśnięcia z mocy prawa decyzji

uprawniającej do świadczenia pielęgnacyjnego i jednocześnie niespełniania nowych warunków przyznawania świadczenia pielęgnacyjnego, czy choćby specjalnego zasiłku opiekuńczego – utracił prawo do pobierania świadczenia i nie jest w stanie, ze względu na wcześniejszą rezygnację i trudną sytuację na rynku pracy, uzyskać ponownie zatrudnienia.

Z kolei w **wyroku z dnia 17 grudnia 2013 r., SK 29/12**, Trybunał zajmował się skargą konstytucyjną Zofii Brzozowicz o zbadanie zgodności: art. 6 ustawy z dnia 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (jednolity tekst: Dz. U. z 2004 r. Nr 8, poz. 67 ze zm.), w brzmieniu obowiązującym od 1 stycznia 1999 r. do 31 grudnia 2003 r., w związku z: 1) art. 1 ust. 2 pkt 2 i ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.), w brzmieniu obowiązującym do 29 marca 2001 r., 2) art. 2 pkt 1 ustawy powołanej w punkcie 1, w brzmieniu obowiązującym do 30 września 2003 r., 3) art. 2 ustawy powołanej w punkcie 1, w brzmieniu obowiązującym od 1 października 2003 r. do 23 lipca 2006 r. – w zakresie, w jakim zmieniają mechanizm waloryzacji emerytur i rent policyjnych wobec osób, które prawo do tych świadczeń nabyły przed wejściem w życie wskazanych przepisów, tj. przed 1 stycznia 1999 r., z art. 32, art. 64 ust. 1 i 2 oraz art. 67 ust. 1 Konstytucji.

Trybunał Konstytucyjny uznał, że art. 6 ustawy z dnia 18 lutego 1994 r. w brzmieniu nadanym przez art. 160 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, w zakresie, w jakim ma zastosowanie do emerytur przyznanych przed dniem 1 stycznia 1999 r., jest zgodny z art. 67 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji oraz nie jest niezgodny z art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji.

Wskazał między innymi, że prawo do waloryzacji świadczeń emerytalnych stanowi jeden z istotnych elementów konstytucyjnego prawa do zabezpieczenia społecznego, zagwarantowanego w art. 67 ust. 1 Konstytucji (zob. pkt 3.1. uzasadnienia). Prawo to nie wynika natomiast z regulacji dotyczących ochrony własności oraz innych praw majątkowych. Nie można zgodzić się z tezą, że obywatele mają roszczenie wobec państwa, którego treścią jest żądanie zagwarantowania, żeby prawo majątkowe posiadane przez obywatela miało – niezależnie od upływu czasu – niezmienną wartość ekonomiczną. Prawo do waloryzacji rozważane musi być jako element prawa do zabezpieczenia społecznego po osiągnięciu wieku emerytalnego, a nie praw określonych w art. 64 Konstytucji.

Natomiast w **wyroku 8 kwietnia 2014 r., K 21/13**, Trybunał rozpoznawał wniosek Prokuratora Generalnego o zbadanie zgodności art. 45 ust. 1 ustawy z dnia 10 grudnia 1993 r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin (jednolity tekst: Dz. U. z 2004 r. Nr 8, poz. 66 ze zm.) w zakresie, w jakim wypłata świadczeń pieniężnych jest wznawiana od miesiąca, w którym ustała przyczyna powodująca wstrzymanie ich wypłaty, nie wcześniej jednak niż od

miesiąca, w którym zgłoszono wniosek o wznowienie wypłaty lub wydano decyzję z urzędu, w warunkach, gdy nie mogły być one doręczone z przyczyn niezależnych od wojskowego organu emerytalnego, z art. 2 Konstytucji.

Trybunał uznał, że art. 45 ust. 1 ustawy z dnia 10 grudnia 1993 r. w zakresie, w jakim wypłata świadczeń pieniężnych jest wznowiana od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek o wznowienie wypłaty lub wydano decyzję z urzędu w związku z ustaniem przyczyny powodującej wstrzymanie wypłaty świadczenia pieniężnego, gdy świadczenie to nie mogło być doręczone z przyczyn niezależnych od wojskowego organu emerytalnego, jest niezgodny z art. 2 Konstytucji.

W uzasadnieniu Trybunał wskazał, że zakwestionowany przepis wprowadza element arbitralności, gdyż w sposób dowolny ustala związek dolegliwego skutku z jego przyczyną. Prowadzi to do arbitralnego, nieznajdującego racjonalnego uzasadnienia ograniczenia praw do świadczeń pieniężnych przysługujących w ramach wojskowego systemu zabezpieczenia społecznego, podlegających ochronie wynikającej z art. 64 ust. 2 Konstytucji, a w wypadku niektórych z nich podlegających ochronie także ze względu na związek z konstytucyjnym prawem do zabezpieczenia społecznego (art. 67 Konstytucji).

Kolejny **wyrok Trybunału Konstytucyjnego, z dnia 7 maja 2014 r., K 43/12** odnosił się natomiast do wniosku Komisji Krajowej Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”, grupy posłów oraz Ogólnopolskiego Porozumienia Związków Zawodowych o zbadanie zgodności przepisów wprowadzających wyższy i równy dla kobiet i mężczyzn wiek emerytalny oraz szeregu innych elementów nowelizujących prawo emerytalne.

Trybunał Konstytucyjny orzekł, że

1. Art. 1 ustawy z dnia 11 maja 2012 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 637) jest zgodny z wyrażoną w art. 2 Konstytucji zasadą poprawnej legislacji.

2. Art. 1 pkt 5, 8 i 19, art. 2, art. 3 pkt 3 i 4, art. 4, art. 7 pkt 1 i art. 9 ustawy powołanej w punkcie 1 nie są niezgodne z art. 20 Konstytucji.

3. Art. 24 ust. 1, 1a i 1b ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm.) jest zgodny z wyrażonymi w art. 2 Konstytucji zasadami zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa oraz ochrony praw nabytych, a także z art. 32 i art. 33 Konstytucji.

4. Art. 24 ust. 1a pkt 62-85 i ust. 1b ustawy powołanej w punkcie 3 jest zgodny z art. 26 ust. 2 Konwencji nr 102 Międzynarodowej Organizacji Pracy dotyczącej minimalnych norm zabezpieczenia społecznego, przyjętej w Genewie dnia 28 czerwca 1952 r. (Dz. U. z 2005 r. Nr 93, poz. 775).

5. Art. 26b ustawy powołanej w punkcie 3 w zakresie, w jakim uzyskanie uprawnienia na warunkach w nim przewidzianych nie jest ograniczone terminem i przez to nie jest zharmonizowane ze zrównaniem wieku emerytalnego kobiet i mężczyzn, jest niezgodny z art. 2, art. 32 i art. 33 Konstytucji.

6. Art. 27 ustawy powołanej w punkcie 3 jest zgodny z wyrażonymi w art. 2 Konstytucji zasadami zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa oraz ochrony praw nabytych.

7. Art. 27 ust. 3 pkt 2-5 ustawy powołanej w punkcie 3 jest zgodny z art. 26 ust. 2 Konwencji nr 102 Międzynarodowej Organizacji Pracy.

8. Art. 183 ust. 5 ustawy powołanej w punkcie 3 jest zgodny z art. 67 Konstytucji.

9. Art. 19 ust. 1, 1a i 1b ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz. U. z 2013 r., poz. 1403 ze zm.) jest zgodny z wyrażonymi w art. 2 Konstytucji zasadami zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa oraz ochrony praw nabytych, a także z art. 23, art. 32 i art. 33 Konstytucji.

10. Art. 19 ust. 2a ustawy powołanej w punkcie 9 jest zgodny z wyrażonymi w art. 2 Konstytucji zasadami zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa oraz ochrony praw nabytych, a także z art. 32 Konstytucji.

11. Art. 19a ustawy powołanej w punkcie 9 w zakresie, w jakim uzyskanie uprawnienia na warunkach w nim przewidzianych nie jest ograniczone terminem i przez to nie jest zharmonizowane ze zrównaniem wieku emerytalnego kobiet i mężczyzn, jest niezgodny z art. 2, art. 32 i art. 33 Konstytucji.

12. Art. 62a ust. 4 i 4a ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze (jednolity tekst: Dz. U. z 2011 r. Nr 270, poz. 1599 ze zm.), w brzmieniu nadanym przez art. 2 pkt 2 lit. b ustawy powołanej w punkcie 1, jest zgodny z wyrażonymi w art. 2 Konstytucji zasadami zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa oraz ochrony praw nabytych, a także z art. 32 Konstytucji.

13. Art. 69 § 1 i 1a ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (jednolity tekst: Dz. U. z 2013 r., poz. 427 ze zm.) jest zgodny z wyrażonymi w art. 2 Konstytucji zasadami zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa oraz ochrony praw nabytych, a także z art. 32 Konstytucji.

14. Art. 69 § 2a ustawy powołanej w punkcie 13 jest zgodny z wyrażonymi w art. 2 Konstytucji zasadami zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa oraz ochrony praw nabytych, a także z art. 32 Konstytucji.

15. Art. 30 § 2 pkt 1 i § 3 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (jednolity tekst: Dz. U. z 2013 r., poz. 499) jest zgodny z wyrażonymi w art. 2 Konstytucji zasadami zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa oraz ochrony praw nabytych, a także z art. 32 Konstytucji.

16. Art. 30 § 4 ustawy powołanej w punkcie 15 jest zgodny z wyrażonymi w art. 2 Konstytucji zasadami zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa oraz ochrony praw nabytych, a także z art. 32 Konstytucji.

17. Art. 10 ust. 5 ustawy z dnia 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 667 ze zm.) jest zgodny z wyrażonymi w art. 2 Konstytucji

zasadami zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa oraz ochrony praw nabytych, a także z art. 32 i art. 33 Konstytucji.

Należy też przywołać **wyrok Trybunału Konstytucyjnego, z dnia 13 maja 2014 r., SK 61/13**, odnoszący się do skargi konstytucyjnej Elżbiety Lańskiej o zbadanie zgodności: art. 70 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.) w zakresie, w jakim uprawnienie małżonki rozwiedzionej do uzyskania renty rodzinnej poza spełnieniem przesłanek określonych w art. 70 ust. 1 i 2 tej ustawy oraz wymogu posiadania w dniu śmierci męża prawa do alimentów z jego strony uzależnia od tego, aby alimenty były ustalone wyrokiem lub ugodą sądową, z art. 32 ust. 1 w związku z art. 67 ust. 1 i art. 2 oraz art. 32 ust. 2 Konstytucji.

Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 70 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. w zakresie, w jakim uprawnienie małżonki rozwiedzionej do uzyskania renty rodzinnej uzależnia od wymogu posiadania w dniu śmierci męża prawa do alimentów z jego strony, ustalonych wyłącznie wyrokiem lub ugodą sądową, jest niezgodny z art. 67 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji.

Z kolei w **wyroku Trybunału Konstytucyjnego, z dnia 27 maja 2014 r., U 12/13**, odniesiono się do wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich o zbadanie zgodności § 4 pkt 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 maja 2005 r. w sprawie szczegółowych warunków podwyższania emerytur funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej (Dz. U. Nr 86, poz. 734 ze zm.) w zakresie, w jakim nakłada na funkcjonariuszy konieczność wykazania okresów służby w warunkach „bezpośrednio” zagrażających życiu lub zdrowiu, z art. 15 ust. 6 w związku z art. 15 ust. 2 pkt 3 ustawy z dnia 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (Dz. U. z 2013 r. poz. 667, ze zm.), a także z art. 92 ust. 1 Konstytucji.

Trybunał Konstytucyjny orzekł, że § 4 pkt 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 maja 2005 r. w zakresie, w jakim stanowi o bezpośrednim zagrożeniu życia lub zdrowia, jest niezgodny z art. 15 ust. 6 w związku z ust. 2 pkt 3 ustawy z dnia 18 lutego 1994 r. oraz z art. 92 ust. 1 Konstytucji.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego, z dnia 17 czerwca 2014 r., P 6/12, dotyczył natomiast połączonych pytań prawnych: 1) Sądu Rejonowego w Gliwicach, czy art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz. U. Nr 60, poz. 636, ze zm.) jest zgodny z art. 32 ust. 1 w związku z art. 67 ust. 1 Konstytucji, 2) Sądu Rejonowego w Płocku, czy art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy powołanej w punkcie 1 jest zgodny z art. 2 i art. 32 Konstytucji, 3) Sądu Rejonowego w

Gliwicach, czy art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy powołanej w punkcie 1 jest zgodny z art. 32 ust. 1 w związku z art. 67 ust. 1 Konstytucji.

Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. jest zgodny z art. 67 ust. 1 i art. 32 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji.

Trybunał Konstytucyjny stwierdził między innymi, że w sferze ubezpieczeń społecznych Konstytucja gwarantuje jedynie pewien dostateczny poziom zabezpieczenia. W pozostałym zakresie, to możliwości finansowe państwa wymuszają stosowanie przez ustawodawcę różnych kryteriów różnicujących lub ograniczających zakres podmiotowy i stopień ich realizacji. Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego, nieprzyznanie prawa do zasiłku chorobowego po ustaniu tytułu ubezpieczeniowego osobom o ustalonym prawie do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy nie stanowi rozwiązania, które można uznać za oczywiście niesprawiedliwe w świetle art. 2 Konstytucji.

W **wyroku Trybunału Konstytucyjnego, z dnia 8 lipca 2014 r., P 33/13**, odniesiono się do pytania prawnego Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu: czy art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 7 grudnia 2012 r. o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1548) w zakresie, w jakim uzależnia przyznanie dodatku do świadczenia pielęgnacyjnego od spełnienia warunków określonych w art. 17 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (jednolity tekst: Dz. U. z 2006 r. Nr 139, poz. 992), jest zgodny z art. 2, art. 18, art. 32 ust. 1, art. 71 Konstytucji.

Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 7 grudnia 2012 r. o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1548 oraz z 2013 r. poz. 1557) w zakresie, w jakim uzależnia przyznanie dodatku do świadczenia pielęgnacyjnego od spełnienia warunku określonego w art. 17 ust. 1b ustawy z dnia 28 listopada 2003 r., jest zgodny z art. 2, art. 32 ust. 1 oraz art. 71 ust. 1 Konstytucji.

Z kolei w **wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 lipca 2014 r., SK 53/13**, odniesiono się do skargi konstytucyjnej Remigiusza Jelińskiego o zbadanie zgodności: art. 174 ust. 2 pkt 1 i ust. 3 w związku z art. 15, art. 16, art. 17 ust. 1 i 3 i art. 18 w związku z art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.) w zakresie, w jakim dla okresu odbywania przez ubezpieczonego obowiązkowej służby wojskowej, przypadającej przed dniem 1 stycznia 1999 r., nie przewidują przyjmowania za podstawę wymiaru składek kwoty obowiązującego w tym okresie minimalnego wynagrodzenia pracowników, ewentualnie obowiązującej w tym okresie podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe osób pełniących czynną służbę w Wojsku Polskim, z art. 2, art. 32 ust. 1 i 2, art. 65 ust. 1, 2 i 4, art. 67 ust. 1 i 2, art. 85 ust. 1 Konstytucji.

Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 174 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. w zakresie, w jakim dla okresu odbywania przez ubezpieczonego obowiązkowej służby wojskowej, przypadającej przed 1 stycznia 1999 r., nie przewiduje przyjmowania za podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie

emerytalne kwoty obowiązującego w tym okresie minimalnego wynagrodzenia pracowników lub obowiązującej w tym okresie podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne osób pełniących czynną służbę wojskową w Wojsku Polskim, jest zgodny z art. 67 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji.

Należy też przywołać **wyrok Trybunału Konstytucyjnego, z dnia 31 lipca 2014 r., SK 28/13**, odnoszący się do skargi konstytucyjnej Tadeusza Kępko o zbadanie zgodności: art. 50 ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz. U. z 2008 r. Nr 50, poz. 291, ze zm.) z art. 2 oraz art. 67 ust. 1 Konstytucji.

Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 50 ust. 1 zdanie pierwsze ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. w zakresie, w jakim uprawnia Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego do potrącania z wypłacanych zasiłków chorobowych składek na ubezpieczenie społeczne rolników, jest zgodny z art. 67 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji.

IV. OPRACOWANIA I ANALIZY

dr Eliza Maniewska

Właściwość rzeczowa sądu w sprawie o zmianę oceny okresowej członka korpusu służby cywilnej (Notatka do sprawy II PZP 2/14)

I. Przedmiot i uzasadnienie zagadnienia prawnego

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w P. postanowieniem z 26 sierpnia 2014 r.²⁵ wydanym w sprawie z powództwa A. S. przeciwko Pierwszemu Wielkopolskiemu Urzędowi Skarbowemu w P., przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia następujące zagadnienie prawne:

„czy do rozpoznawania odwołania złożonego przez członka korpusu służby cywilnej w trybie przepisu art. 83 ust. 5 ustawy z 21 listopada 2008 r. o służbie cywilnej (Dz.U. Nr 227, poz. 1505), właściwy jest sąd rejonowy - wydział pracy, czy też sąd okręgowy wydział pracy?”

Przedstawione zagadnienie prawne wyłoniło się przy rozpoznawaniu zażalenia powódki na postanowienie Sądu Okręgowego - Sądu Pracy w P. z 13 maja 2014 r.²⁶ którym Sąd stwierdził swą niewłaściwość i przekazał sprawę według właściwości Sądowi Rejonowemu w P. jako rzeczowo i miejscowo właściwemu. Sąd Okręgowy uzasadniając swoje rozstrzygnięcie oparł się na wyroku Sądu Najwyższego z 30 października 2013 r.²⁷, którym w tezie pierwszej przesądzono, że sprzeciw pracownika służby cywilnej od oceny okresowej rozpoznaje sąd rejonowy - sąd pracy. Pełnomocnik powódki wezwany przez Sąd do wskazania wysokości rocznego wynagrodzenia powódki określił je na kwotę 54.009 zł. Sąd Okręgowy uznał, że roszczenie członka korpusu służby cywilnej o zmianę oceny okresowej, nie jest sprawą o roszczenie niemajątkowe w rozumieniu przepisu art. 17 pkt 1 k.p.c. Ocena okresowa jest bowiem częścią stosunku pracy, który ma charakter majątkowy. Ocena dotyczy wykonywania przez członka korpusu służby cywilnej obowiązków wynikających z opisu zajmowanego stanowiska. Przedmiot oceny dotyczy jakości pracy - wykonywania obowiązków - a więc zobowiązania pracownika, zatem nie jego prawa niemajątkowego, a tym bardziej osobistego. Dlatego też tylko wartość przedmiotu sporu powyżej 75.000 zł uzasadniałaby właściwość rzeczową sądu okręgowego.

W uzasadnieniu zażalenia powódka wywiodła, że roszczenie będące przedmiotem oceny w rozpoznawanej sprawie jest roszczeniem niemajątkowym. Powódka inicjując proces miała bowiem na uwadze, że nierzetelna ocena jej pracy

²⁵ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w P. z 26 sierpnia 2014 r. (III APz 21/14).

²⁶ Postanowienie Sądu Okręgowego - Sądu Pracy w P. z 13 maja 2014 r. (VI P 14/14).

²⁷ Wyrok SN z 30 października 2013 r. (II PK 32/13), OSNP 2014 nr 9, poz. 128.

powoduje naruszenie dóbr osobistych przez pracodawcę. Przedmiotowa sprawa ma dla powódki wymiar prestiżowy, a wytoczenie powództwa nie jest związane z uzyskaniem jakichkolwiek korzyści finansowych. Powódce zależy jedynie na wykazaniu, że jest dobrym pracownikiem, a ocena jej pracy jest niesprawiedliwa i nie odpowiada rzeczywistości.

Sąd Apelacyjny rozpoznając zażalenie uznał, że w sprawie występuje zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości. Podniósł, że dotychczasowa praktyka sądowa wskazuje, iż odwołania od oceny okresowej członków korpusu służby cywilnej były rozpatrywane zarówno przez sądy okręgowe jak i sądy rejonowe²⁸.

Powołane orzeczenia, w ocenie Sądu Apelacyjnego, z jednej strony dowodzą, że brakuje jednolitości poglądów co do właściwości rzeczowej sądu pracy, z drugiej zaś, że ocena właściwości rzeczowej sądu prowadzona jest na podstawie dwóch różnych kryteriów.

Pierwsze z nich ma swoje źródło w przepisie art. 83 ust. 5 ustawy z 21 listopada 2008 r. o służbie cywilnej²⁹ z którego wynika, że w razie nierozpatrzenia sprzeciwu w terminie lub nieuwzględnienia sprzeciwu od oceny okresowej, członek korpusu służby cywilnej może odwołać się do sądu pracy. Pojęcie „sąd pracy” jest utożsamiane z pojęciem „sąd rejonowy” a to dlatego, że istnieje domniemanie właściwości rzeczowej sądu rejonowego (sądu pracy), wywiedzione z przepisu art. 262 § 1 k.p.

To stanowisko, zdaniem Sądu Apelacyjnego, budzi wątpliwości, gdyż nie istnieje przepis jednoznacznie wskazujący, że pojęcie „sąd pracy” jest tożsame z pojęciem „sąd rejonowy”. Nie jest nim ani przepis art. 262 § 1 k.p. ani też przepisy ustawy z 27 lipca 2001 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych³⁰. Pomijając fakt, że przepis art. 262 k.p. zawiera nieaktualne nazewnictwo, to z treści art. 262 § 1 k.p. wynika, że nazwa „sąd pracy” została przypisana zarówno sądowi rejonowemu jak i sądowi wojewódzkiemu czyli obecnie okręgowemu. Podobny wniosek wynika z analizy przepisów Prawa o ustroju sądów powszechnych. Ostatnia nowelizacja tej ustawy obowiązująca od 28 marca 2012 r. rezygnuje z pojęcia „sąd pracy”. Przepis art. 12 p.u.s.p. stanowi, że sąd rejonowy dzieli się na wydziały cywilny i karny oraz że w sądzie rejonowym mogą być utworzone wydziały pracy, ubezpieczeń społecznych albo pracy i ubezpieczeń społecznych. Podobne uregulowanie zawiera przepis art. 16 p.u.s.p., zgodnie z którym sąd okręgowy dzieli się na wydziały cywilny i karny oraz dopuszczono możliwość utworzenia wydziałów pracy, ubezpieczeń społecznych albo pracy i ubezpieczeń społecznych.

²⁸ Por. postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 14 marca 2012 r. (III APz 2/12), LEX nr 1136100; postanowienie SN z 12 czerwca 2013 r. (III PZ 3/13), OSNP 2014 nr 3, poz. 41; wyrok SN z 30 października 2013 r. (II PK 32/13), OSNP 2014 nr 9, poz. 128; wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 25 lutego 2014 r. (III APa 13/13), LEX nr 1441506; wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 5 marca 2014 r. (III APa 5/14), LEX nr 1451551.

²⁹ Ustawa z 21 listopada 2008r. o służbie cywilnej (jednolity tekst: Dz. U. z 2014 r., poz. 1111 ze zm.; nazywanej dalej ustawą o służbie cywilnej).

³⁰ Ustawa z 27 lipca 2001 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych (jednolity tekst: Dz. U. z 2013 r., poz. 427 ze zm., powoływanej dalej jako Prawo o ustroju sądów powszechnych albo p.u.s.p.).

Drugie kryterium ma podstawy w ocenie prawnej roszczenia członka korpusu służby cywilnej jako prawa niemajątkowego bądź majątkowego.

Sąd Apelacyjny podziela stanowisko Sądu Najwyższego, wyrażone w wyroku II PK 32/13, że nie każda sprawa o świadczenie niepieniężne ma za przedmiot prawo niemajątkowe. Sąd Najwyższy uznał, że ocena okresowa jest częścią stosunku pracy a ten ma charakter majątkowy. Nie negując tego stanowiska, nie można jednak, w ocenie Sądu Apelacyjnego, pominąć argumentów żalącej się, która jednoznacznie wskazuje, że złożone odwołanie o zmianę oceny okresowej nie jest dla niej związane z żadnymi gratyfikacjami finansowymi. Powódka uważa, że ocena jej pracy jest niesprawiedliwa, co narusza jej dobra osobiste. Tak sformułowane żądanie jednoznacznie wskazuje, że powódka żąda ochrony prawa niemajątkowego. Powstaje zatem problem, czy sąd może w ramach swoich kompetencji modyfikować to żądanie, skoro to strona powodowa jako inicjator procesu, zgodnie z przepisem art. 187 § 1 pkt 1 k.p.c., jest zobowiązana do określenia żądania pozwu. W powołanym wyroku Sąd Najwyższy wykluczył, aby ocena pracy stała w konflikcie z dobrami osobistymi pracownika. Sąd ten podkreślił bowiem, że ocena okresowa członków korpusu służby cywilnej jest przeprowadzana według ściśle określonych, sformalizowanych kryteriów. Dotyczy ona wykonywania obowiązków pracowniczych i powinna być oddzielona od sfery prywatnej pracownika.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, uprawnienie jakie daje członkowi korpusu służby cywilnej przepis art. 83 ust. 5 ustawy o służbie cywilnej, stanowi samodzielne roszczenie o zmianę oceny okresowej lub jej ponowne sporządzenie, które jest roszczeniem niemajątkowym. Majątkowy charakter stosunku pracy nie wyklucza bowiem ochrony praw niemajątkowych. Rozpoznawana sprawa jest tego przykładem. W tej sprawie Sąd Okręgowy wezwał pełnomocnika powódki do podania rocznego wynagrodzenia, co wskazuje na zastosowanie przepisu art. 23¹ k.p.c. Jednakże, jak podniósł Sąd Apelacyjny, takie rozwiązanie budzi poważne wątpliwości, gdyż ustawodawca jednoznacznie określił rodzaj spraw z zakresu prawa pracy, do których ten przepis ma zastosowanie. Omawiana sprawa nie dotyczy nawiązania, istnienia lub rozwiązania stosunku pracy. Powołany przepis art. 23¹ k.p.c. wymienia roszczenia o charakterze niepieniężnym, dla których ustawodawca ustalił zasady obliczania wartości przedmiotu sporu. Jednakże nie ma żadnych podstaw, aby te zasady przenosić do rozpoznawanej sprawy a to wobec jednoznacznej treści przepisu art. 23¹ k.p.c. Nie można również pominąć faktu, że przyjęcie takiego sposobu obliczania wartości przedmiotu sporu spowoduje, że omawiane sprawy będą rozpatrywane zarówno przez sądy rejonowe jak i okręgowe, a to z uwagi na możliwość przekroczenia wartości przedmiotu sporu właściwego dla sądu rejonowego. Takie zróżnicowanie, w ocenie Sądu Apelacyjnego, nie znajduje racjonalnego uzasadnienia.

II. Analiza zagadnienia prawnego.

Jak stanowią art. 81 ust. 1, art. 81 ust. 3-6 i art. 81 ust. 9 ustawy o służbie cywilnej, urzędnik służby cywilnej oraz pracownik służby cywilnej zatrudniony na

podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony podlegają ocenie okresowej dokonywanej w większości przypadków przez bezpośredniego przełożonego. Ocena ta dotyczy wykonywania przez członka korpusu służby cywilnej obowiązków wynikających z opisu zajmowanego przez niego stanowiska pracy. Sporządza się ją na piśmie co 24 miesiące. Ocena okresowa zawiera wnioski dotyczące indywidualnego programu rozwoju zawodowego. W razie uzyskania negatywnej oceny okresowej członek korpusu służby cywilnej podlega ponownej ocenie po upływie 6 miesięcy od dnia zapoznania się z oceną. Pozytywna ocena, której towarzyszy odpowiedni wniosek oceniającego jest przesłanką przyznania wyższego stopnia służbowego (art. 89 ust. 1 ustawy o służbie cywilnej) a także możliwości przeniesienia członka korpusu służby cywilnej na niektóre wyższe stanowiska w tej służbie, bez przeprowadzenia procedury naboru (art. 54 ust. 2 ustawy o służbie cywilnej). Wnioski zawarte w ocenie okresowej członka korpusu służby cywilnej stanowią także podstawę ustalenia indywidualnego programu rozwoju zawodowego (art. 108 ust. 1 ustawy o służbie cywilnej). Z kolei otrzymanie przez urzędnika dwóch kolejnych ocen negatywnych obliguje urząd do wypowiedzenia mu stosunku pracy (art. 71 ust. 1 pkt 1 ustawy o służbie cywilnej).

Jak stanowi art. 82 ustawy o służbie cywilnej, warunki i sposób przeprowadzania ocen okresowych członków korpusu służby cywilnej, w tym kryteria, wzór arkusza, skalę ocen i tryb sporządzanej przez bezpośredniego przełożonego oceny okresowej określa Prezes Rady Ministrów w drodze rozporządzenia. Na podstawie tej delegacji zostało wydane rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z 8 maja 2009 r. w sprawie warunków i sposobu przeprowadzania ocen okresowych członków korpusu służby cywilnej³¹.

Zgodnie z § 11 tego aktu, sporządzenie oceny na piśmie polega na przyznaniu ocen częściowych odpowiednio do poziomu spełniania przez ocenianego każdego z kryteriów obowiązkowych i kryteriów wybranych przez oceniającego, w trakcie wykonywania przez ocenianego głównych obowiązków wynikających z opisu stanowiska pracy zajmowanego przez ocenianego, według skali ocen:

- a) 1 punkt - znacznie poniżej oczekiwań,
- b) 2 punkty - poniżej oczekiwań,
- c) 3 punkty - na poziomie oczekiwań,
- d) 4 punkty - powyżej oczekiwań,
- e) 5 punktów - znacznie powyżej oczekiwań;

Oceniający jest zobligowany do sporządzenia uzasadnienia ocen częściowych w razie przyznania ocen, o których mowa w lit. a, b i e.

Następnie oceniający ustala ogólny poziom spełniania kryteriów oceny - przez wyliczenie średniej arytmetycznej z ocen częściowych - według skali ocen:

- a) od 1 punktu do 1,5 punktu - znacznie poniżej oczekiwań,
- b) powyżej 1,5 punktu do 2,5 punktu - poniżej oczekiwań,
- c) powyżej 2,5 punktu do 3,5 punktu - na poziomie oczekiwań,

³¹ Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z 8 maja 2009 r. w sprawie warunków i sposobu przeprowadzania ocen okresowych członków korpusu służby cywilnej (Dz. U. Nr 74, poz. 633).

- d) powyżej 3,5 punktu do 4,5 punktu - powyżej oczekiwań,
- e) powyżej 4,5 punktu do 5 punktów - znacznie powyżej oczekiwań;

Oceniający przyznaje ocenę pozytywną - w przypadku ustalenia ogólnego poziomu spełniania kryteriów oceny na poziomie znacznie powyżej oczekiwań, powyżej oczekiwań albo na poziomie oczekiwań, pod warunkiem niezyskania przez ocenianego żadnej z ocen częściowych na poziomie znacznie poniżej oczekiwań. Ocena negatywa jest przyznawana w przypadku ustalenia ogólnego poziomu spełniania kryteriów oceny na poziomie poniżej oczekiwań albo znacznie poniżej oczekiwań, a także w przypadku uzyskania przez ocenianego co najmniej jednej oceny częściowej na poziomie znacznie poniżej oczekiwań.

Oceniający wpisuje również do arkusza wnioski dotyczące indywidualnego programu rozwoju zawodowego ocenianego. Może także sporządzić podsumowanie oceny zawierające dodatkowe informacje na temat ocenianego oraz sposobu wykonywania przez niego obowiązków. W przypadku przyznania oceny pozytywnej, oceniający może zamieścić w wyznaczonym miejscu arkusza umotywowany wniosek o przyznanie ocenianemu kolejnego stopnia służbowego.

Zgodnie z art. 83 ustawy o służbie cywilnej od oceny okresowej służy sprzeciw do dyrektora generalnego urzędu. W razie jego uwzględnienia ocena okresowa jest zmieniana albo sporządzana po raz drugi. Od oceny okresowej sporządzonej po raz drugi także przysługuje sprzeciw. W razie nierozpatrzenia sprzeciwu w terminie albo nieuwzględnienia sprzeciwu od oceny okresowej, członek korpusu służby cywilnej może odwołać się do sądu pracy.

Na kanwie tak ukształtowanej regulacji za aprobatą piśmiennictwa³² zapadł wyrok Sądu Najwyższego wskazujący wprost, że do rozpatrzenia odwołania pracownika służby cywilnej od oceny okresowej właściwy jest sąd rejonowy - sąd pracy (przytaczany wyrok II PK 32/13). Ponieważ jednolitość i stabilność orzecznictwa, w tym przede wszystkim orzecznictwa Sądu Najwyższego, jest w państwie prawa wartością konstytucyjną (art. 1 pkt 1 ustawy o Sądzie Najwyższym w związku z art. 2 Konstytucji w związku z art. 183 ust. 1 Konstytucji) zanegowanie słuszności tego poglądu wymaga nie tyle wątpliwości, co istotnych i przekonujących racji.

Słusznie zauważa Sąd Apelacyjny, iż nie może być miarodajne dla rozwiązania zarysowanej kontrowersji samo brzmienie ustawy o służbie cywilnej. Ze sformułowania „sąd pracy” (art. 83 ustawy o służbie cywilnej) nie wynika bowiem wprost, że chodzi o sąd rejonowy, tym bardziej, że ustawodawca posługuje się tym zwrotem także w art. 9 ust. 2 tej ustawy, według którego spory o roszczenia dotyczące stosunku pracy w służbie cywilnej rozpatrywane są przez sądy pracy. Na kanwie tej regulacji jest oczywiste, że np. spory o wynagrodzenie, w których wartość przedmiotu sporu przekracza 75 000 zł (art. 17 pkt 4 k.p.c. w związku z art. 461 § 1¹ k.p.c.) są rozpatrywane przez sądy okręgowe.

Biorąc jednak pod uwagę, że w sprawach pracowniczych przyjmuje się domniemanie właściwości rzeczowej sądu rejonowego, gdyż zasadą jest, że ten

³² Por. Ł. Pisarczyk [w:] K. W. Baran [red.], *Prawo urzędnicze Komentarz*, Warszawa 2014 r., s. 350.

właśnie sąd rozpatruje je w pierwszej instancji, właściwość sądu okręgowego w sprawach z odwołania od oceny okresowej członka korpusu służby cywilnej - przy uwzględnieniu wykładni literalnej - mogłaby być przyjęta jedynie wówczas, gdyby zostały spełnione przesłanki wskazane w art. 17 pkt 1 k.p.c. lub art. 17 pkt 4 k.p.c. Miałoby to więc miejsce bądź wówczas, gdyby uznać, że jest to sprawa o prawa niemajątkowe, bądź wówczas gdyby przyjąć, że jest to spór o prawa majątkowe, ale jego wartość przekracza kwotę wskazaną w art. 17 pkt 4 k.p.c. Jest także trzecia możliwość, uwzględniająca wyniki wykładni systemowej. Skoro bowiem ustawa dla spraw dotyczących kar porządkowych i świadectw pracy, a więc spraw podobnych do spraw, których przedmiotem jest odwołanie od oceny okresowej wskazuje właściwość sądu rejonowego (art. 461 § 1¹ k.p.c.), to taka właściwość powinna być zastrzeżona również dla rozpatrzenia odwołania od okresowej oceny członka korpusu służby cywilnej.

Argumentem, który przemawiałby za przyjęciem, że sprawa z odwołania od okresowej oceny kwalifikacyjnej członka korpusu służby cywilnej jest sprawą o prawa niemajątkowe jest to, że - jak wskazuje się w literaturze - okresowa ocena kwalifikacyjna spełnia tą samą funkcję jaką miała swego czasu do spełnienia znana kodeksowi pracy opinia o pracy.³³ W odniesieniu do opinii o pracy przyjmowano zaś powszechnie, że może ona naruszać dobra osobiste pracownika.³⁴ W związku z tym, także w ocenie Sądu Najwyższego, sądem właściwym dla spraw o sprostowanie opinii pracowniczej był sąd wojewódzki (obecnie jego odpowiednikiem jest sąd okręgowy).³⁵ Taki stan rzeczy obowiązywał do 1 maja 1989 r. Z tą datą nastąpiła bowiem zmiana art. 98 § 6 k.p., z której wynikało wyraźnie, że sądem właściwym w sprawie o sprostowanie opinii o pracy jest sąd rejonowy.³⁶ W związku z tym, pomimo że sprawa była kwalifikowana jako sprawa o prawa niemajątkowe na mocy przepisu szczególnego właściwym do jej rozpoznania począwszy od wskazanego dnia nie był zgodnie z ogólną regułą wyrażoną w art. 17 pkt 1 k.p.c. sąd okręgowy, lecz sąd rejonowy.

Także obecnie w piśmiennictwie przyjmuje się, że ocena okresowa jako jednostronny akt przełożonego rzutuje na status zawodowy zatrudnionego tak w sferze majątkowej, jak i w sferze osobistej. W sferze osobistej negatywna treść oceny wpływa na utratę, przynajmniej na pewien czas, opinii dobrego pracownika lub funkcjonariusza, co stanowi istotną przesłankę oceny przydatności zawodowej, a w konsekwencji przesądza o prawie do dalszego zatrudnienia. Stanowi jednak również tzw. negatywną przesłankę awansową, pozbawiając zatrudnionego na pewien czas ekspektatywy awansu w zawodzie lub służbie, uzależnionego od uzyskania pozytywnej oceny okresowej. W skrajnych przypadkach, gdy jest to powtórna ocena

³³ Por. W. Masewicz, *Świadectwo pracy i okresowe oceny kwalifikacyjne*, Warszawa 1996, s. 62.

³⁴ Por.: J. Piątkowski, *Opinia o pracy w polskim prawie pracy*, Toruń 1984, s. 120 i n. oraz powołana tam dalsza literatura; wyrok SN z 11 stycznia 1974 r. (II PR 363/73), OSNCP 1974 nr 10, poz. 178; wyrok SN z 6 grudnia 1973 r. (I PR 493/73), OSNCP 1974 nr 9, poz. 156.

³⁵ Por. postanowienia SN: z 14 października 1970 r. (II PZ 48/70), LEX nr 14090; z 24 kwietnia 1975 r., (I PZP 5/75), LEX nr 14282; z 12 listopada 1970 (I PZ 70/10), LEX nr 14093.

³⁶ Por. art. 1 pkt 29 ustawy z 7 kwietnia 1989 r. o zmianie ustawy - Kodeks pracy oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. Nr 20, poz. 107).

negatywna, prowadzi ona do utraty zatrudnienia.³⁷ W tym kontekście należy odnieść się do akcentowanego przez Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku II PK 32/13 stwierdzenia, że z uwagi na sformalizowany charakter oceny okresowej członka korpusu służby cywilnej „pracodawca nie działa przypadkowo i dowolnie sporządzając ocenę okresową pracownika, gdyż ma wyznaczone podstawy (kryteria) i granice tej oceny”, co mogłoby sugerować, że nie ma w niej miejsca na naruszenie dóbr osobistych pracownika. Należy jednak pamiętać, że poza systemem punktowym, o którym stanowi rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z 8 maja 2009 r. w sprawie warunków i sposobu przeprowadzania ocen okresowych członków korpusu służby cywilnej, w niektórych wypadkach, o czym była mowa wyżej, oceniający jest zobligowany do uzasadnienia wystawionej oceny. Choć zatem zgodnie z rozporządzeniem sama ocena jest formułowana w taki sposób, że nie ma w niej miejsca na naruszenie dóbr osobistych ocenianego, to może do niego dojść w uzasadnieniu oceny częściowej, gdy jest ono obligatoryjne. Gdyby zatem poprzestać na przedstawionej argumentacji należałoby uznać, że istnieją podstawy do przyjęcia, że sprawa z odwołania od okresowej oceny członka korpusu służby cywilnej ma charakter niemajątkowy, co wobec braku przepisu szczególnego nakazywałoby jej rozpatrzenie przez sąd okręgowy (art. 17 pkt 1 k.p.c.).

Jak wskazano, za majątkowym charakterem sprawy z odwołania od okresowej oceny członka korpusu służby cywilnej opowiedział się Sąd Najwyższy w przywołanym wyroku II PK 32/13. Uzasadniając to stanowisko wskazał, że nie każda sprawa o świadczenie niepieniężne (*facere*) ma za przedmiot prawo niemajątkowe (art. 17 pkt 1 k.p.c.). Ocena okresowa jest częścią stosunku pracy określonej grupy pracowników, a stosunek pracy ma wszak charakter majątkowy. Wyłomu nie stanowi procedura ocen okresowych, która ma zakotwiczenie w ustawie i jest ściśle sformalizowana. Ocena okresowa dotyczy wykonywania przez członka korpusu służby cywilnej obowiązków wynikających z opisu zajmowanego przez niego stanowiska pracy (art. 81 ust. 3 ustawy o służbie cywilnej). Przedmiot oceny dotyczy pracy (wykonywania obowiązków), a więc zobowiązania pracownika, zatem nie jego prawa niemajątkowego, a tym bardziej dobra osobistego. Ocena pracy nie stoi w konflikcie z dobrami osobistymi pracownika. W przypadku pracowników służby cywilnej pracodawca przeprowadza ocenę okresową według kryteriów ściśle określonych w rozporządzeniu, z czego Sąd wyprowadza wniosek, że nie ma w niej miejsca na naruszenie dóbr osobistych pracownika. Ocena okresowa pracowników służby cywilnej ma nadto swoje uzasadnienie. Na pewno chodzi o jakość i efektywność tej służby. Przedmiot oceny dotyczy pracy zatrudnianych pracowników, a ściślej wykonywanych obowiązków i w tej roli pracodawca realizuje swoje zadanie wynikające ze stosunku pracy. Według Sądu Najwyższego, przepisy dotyczące ocen okresowych należy rozumieć ściśle. Przede wszystkim dlatego, że ocena okresowa powinna oddzielać sferę prywatną pracownika od tego, co dotyczy wykonywania obowiązków i może być oceniane w związku z zatrudnieniem. Czym innym jest

³⁷ Por.: T. Kuczyński [w:] R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel [red.] *System prawa administracyjnego, Tom 11, Stosunek Służbowy*, s. 427; H. Szewczyk, *Ochrona dóbr osobistych w zatrudnieniu*, Warszawa 2007, s. 332 i n.

prywatna ocena pracodawcy (niesformalizowana). Trudno byłoby ją kontrolować, gdyż pracodawca dokonuje jej na swój własny użytek i z reguły nie jest uzewnętrzniana. Inne reguły dotyczą oceny sformalizowanej. Wszelka ocena wkracza wówczas niechybnie w indywidualną sferę pracownika, co stanowi w istocie wyjątek, gdyż w zatrudnieniu pracownik zobowiązuje się zasadniczo do wykonywania pracy określonego rodzaju na rzecz pracodawcy (art. 22 § 1 k.p.). Z regulacji dotyczącej służby cywilnej wynika, że ocena okresowa jest nieodzowna (konieczna) ze względu na funkcje i cele tej służby. W związku z tym, w ocenie Sądu Najwyższego, nie ma podstaw do stwierdzenia, że to sąd okręgowy jest właściwy rzeczowo do rozpoznania sprawy z odwołania od okresowej oceny członka korpusu służby cywilnej w pierwszej instancji na podstawie art. 17 pkt 1 k.p.c.

Poszukując dalszych argumentów przemawiających za taką kwalifikacją sprawy z odwołania od okresowej oceny członka korpusu służby cywilnej, jakiej dokonał Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku II PK 32/13, można odwołać się do niezwykle bogatego orzecznictwa - szczególnie Izby Cywilnej Sądu Najwyższego - wskazującego kryteria, którymi należy posługiwać się w przypadku braku jasności co do kwalifikacji sprawy jako sprawy o charakterze majątkowym albo niemajątkowym. Przede wszystkim oczywiste jest, że sprawami o charakterze majątkowym mogą być zarówno sprawy o świadczenie, jak i sprawy o ustalenie oraz o ukształtowanie prawa lub stosunku prawnego.³⁸ Wskazując zaś kryterium odróżnienia spraw majątkowych i niemajątkowych wypukła się, że bez wątplenia sprawa ma charakter majątkowy wówczas, gdy celem postępowania jest ochrona majątkowych interesów uprawnionego.³⁹ W przypadku zaś, gdy w grę wchodzi ochrona zarówno interesu majątkowego jak niemajątkowego decydujące jest, który z tych elementów jest dominujący.⁴⁰ Jak należy mniemać, taka perspektywa przyświecała Sądowi Najwyższemu przy uznaniu, że powództwo o przywrócenie do pracy ma niewątpliwie charakter powództwa, którego przedmiotem jest prawo majątkowe⁴¹; sprawy o ustalenie istnienia stosunku pracy należą do kategorii spraw zmierzających do realizacji uprawnienia mającego bezpośredni wpływ na stosunki majątkowe⁴² czy też, że sprawa o ustalenie rodzaju stosunku pracy nauczyciela ma charakter majątkowy, w której przy ustalaniu wartości przedmiotu sporu ma zastosowanie art. 23¹ k.p.c.⁴³ Należy także wskazać na postanowienie Sądu Najwyższego z 24 maja 2005 r.⁴⁴ w

³⁸ Por. przykładowo postanowienia SN: z 15 grudnia 2006 r. (III CZ 85/06), LEX nr 610087 oraz z 3 grudnia 2001 r. (I PZ 95/01), OSNP 2003 nr 23, poz. 572, Prawo Pracy i Prawo Socjalne 2003 nr 11, s. 72.

³⁹ Por. przykładowo postanowienia SN: z 19 maja 2010 r. (I CZ 8/10), LEX nr 1360187; z 22 listopada 2013 r. (III CZ 55/13), LEX nr 1431022; z 25 kwietnia 2013 r. (V CZ 138/12), niepubl.; z 20 czerwca 2008 r. (IV CZ 34/08), LEX nr 637705.

⁴⁰ Por. postanowienia SN: z 19 grudnia 2012 r. (II CZ 148/12), LEX nr 1293743; z 19 lutego 2014 r. (V CZ 9/14), LEX nr 1458641.

⁴¹ Postanowienia SN: z 21 października 2002 r. (I PK 63/02), LEX nr 1169951; z 30 stycznia 2003 r. (I PK 247/02), LEX nr 583747.

⁴² Postanowienie SN z 5 stycznia 2006 r. (I PZ 24/05), LEX nr 668929.

⁴³ Postanowienia SN: z 23 lutego 2004 r. (I PZ 132/03), OSNP 2004 nr 24, poz. 423; z 16 grudnia 2002 r. (I PK 179/02), Lex nr 1165505.

⁴⁴ Postanowienie SN z 24 maja 2005 r. (I PZ 5/05), OSNP 2006 nr 1-2, poz. 18.

którym uznano, że sprawa o ustalenie bezprawności okresowego przeniesienia pracownika do innej pracy w trybie art. 42 § 4 k.p., jeżeli nie powoduje to obniżenia wynagrodzenia za pracę, ma charakter niemajątkowy

Wychodząc z tych tez i zważywszy, że ocena okresowa stanowi istotną przesłankę oceny przydatności zawodowej członka korpusu służby cywilnej, a w konsekwencji przesądza o związanym z możliwością awansu kształcie lub niekiedy prawie do dalszego zatrudnienia, co bezpośrednio wpływa na interesy majątkowe pracownika, nietrudno o konstatację, że nawet jeśli przyjąć, że w pewnym stopniu dotyczy ona dóbr osobistych pracownika, to w uzyskaniu pozytywnej oceny przeważający jest jednak element ekonomiczny pracownika, który dominuje nad jego interesem niemajątkowym. To zaś stanowi istotny argument za tym, że sprawa z odwołania od okresowej oceny członka korpusu służby cywilnej ma charakter majątkowy.

W orzecznictwie Izby Cywilnej Sądu Najwyższego obecny jest także wątek, że w sprawach, które nie mają jednolitego charakteru (chodzi o sprawy o uchylenie uchwał wspólnoty mieszkaniowej, o uchylenie uchwał organów spółdzielni oraz sprawy dotyczące immisji pomiędzy sąsiadującymi nieruchomościami) decydująca jest treść zaskarżanej czynności bądź to, ochrony jakiego rodzaju dóbr – majątkowych czy niemajątkowych – domaga się powód.⁴⁵ Jeżeli więc przyjąć tę perspektywę o tym, czy w sprawie z odwołania od oceny okresowej członka korpusu służby cywilnej właściwy jest sąd okręgowy czy rejonowy decydowałaby treść oceny i to, ochrony jakiego rodzaju dóbr domagałby się powód.

Istotne znaczenie ma także okoliczność, że nawet gdyby przyjąć, iż analizowany rodzaj spraw ma ściśle charakter majątkowy, to otwiera się szerokie pole do dyskusji, na jakich zasadach powinna być określana w nich wartość przedmiotu sporu. Co prawda Sąd Najwyższy w postanowieniu z 25 kwietnia 2013 r.⁴⁶ przesądził, że ewentualne trudności w ustaleniu wartości przedmiotu sporu (odpowiednio wartości przedmiotu zaskarżenia), nie mogą mieć wpływu na ocenę charakteru sprawy jako majątkowej, tym niemniej z praktycznego punktu widzenia nie można tej kwestii bagatelizować. W niniejszej sprawie Sąd Okręgowy dążąc do określenia wartości przedmiotu sporu, jak należy mniemać, oparł się na art. 23¹ k.p.c. Z akt sprawy nie wynika jednak, czy negatywna ocena powódki, była już drugą taką oceną, co przekładałoby się na obowiązek pracodawcy rozwiązania z nią stosunku pracy za wypowiedzeniem, co ewentualnie dawałoby podstawę do zastosowania tego przepisu. Jeśli była to pierwsza ocena negatywna, wyliczenie wartości przedmiotu sporu na podstawie art. 23¹ k.p.c. można uznać za wysoce dyskusyjne.

Wobec tak zarysowanych przeciwstawnych rozwiązań spornej kwestii wydaje się, że nie pozbawione racji może być kompromisowe jej rozwiązanie sprowadzające

⁴⁵ Por. przykładowo postanowienia SN: z 28 maja 2013 r. (V CZ 18/13), LEX nr 1360374; z 26 marca 2014 r. (V CZ 16/14), LEX nr 1480073; z 22 marca 2012 r. (IV CZ 148/11), LEX nr 1214604; z 8 listopada 2012 r. (IV CSK 400/12), LEX nr 1288723; wyrok z 10 listopada 2005 r. (III CK 109/05), niepubl. oraz uchwała składu siedmiu sędziów SN, której nadano moc zasady prawnej z 10 maja 2011 r. (III CZP 126/10), OSNC 2011 nr 11, poz. 117.

⁴⁶ Postanowienie SN z 25 kwietnia 2013 r. (V CZ 137/12), LEX nr 1353309.

się z jednej strony do przyznania, że sprawa z odwołania od oceny okresowej członka korpusu służby cywilnej ma charakter niemajątkowy, z drugiej jednak, że pomimo takiej jej kwalifikacji względy systemowe przemawiają za właściwością sądu rejonowego do jej rozpoznania.

Należy bowiem wskazać, że zgodnie z art. 461 § 1¹ k.p.c. sprawy dotyczące kar porządkowych oraz świadectw pracy, a więc sprawy rodzajowo podobne do spraw będących przedmiotem analizy, są zawsze rozpoznawane przez sądy rejonowe. W odniesieniu do nich (z wyjątkiem spraw z odwołania od kary pieniężnej nałożonej na pracownika), pomimo, że można im przypisać dominujący charakter niemajątkowy, ustawodawca na mocy przepisu szczególnego przyjął właściwość sądu rejonowego. Koresponduje z tym także treść art. 398² § 2 pkt 2 k.p.c., który w zakresie dopuszczalności skargi kasacyjnej traktuje te sprawy oddzielnie od spraw majątkowych. W tym kontekście godzi się zauważyć, że tego właśnie rodzaju argumenty, określane przez Sąd Najwyższy jako „względy praktyczne” dały podstawę dla przesądzenia, że pomimo iż sprawy o sprostowanie zaświadczenia o zatrudnieniu i wynagrodzeniu nie są sprawami o charakterze majątkowym, to do ich rozpoznania właściwy rzeczowo jest sąd rejonowy – sąd pracy.⁴⁷ Dla jasności można zgłosić postulat *de lege ferenda* o stosowne doprecyzowanie treści art. 83 ust. 5 ustawy o służbie cywilnej, tym niemniej wydaje się, że obrona tego stanowiska możliwa jest także *de lege lata*. Takie rozwiązanie pozwoliłoby na uniknięcie pewnego rodzaju niekonsekwencji, która nasuwa się na gruncie rozstrzygnięcia zawartego w wyroku II PK 32/13. W judykacie tym przyjęto bowiem z jednej strony, że spór z odwołania od oceny okresowej członka korpusu służby cywilnej ma charakter majątkowy, z drugiej zaś – że właściwy do jego rozpoznania jest sąd rejonowy, co nie uwzględnia okoliczności, że w sprawach majątkowych, w których wartość przedmiotu sporu przekracza 75 000 zł właściwy jest sąd okręgowy. Sąd Najwyższy nie odniósł się także w tym judykacie do tego, w jaki sposób ma być określana wartość przedmiotu sporu w takich sprawach. Wszystkich tych problemów, przy jednoczesnym podtrzymaniu linii orzeczniczej wyznaczonej przez wyrok II PK 32/13 uniknąć można przyjmując, że pomimo, iż sprawa z odwołania od oceny okresowej członka korpusu służby cywilnej jest sprawą, w której w zależności od treści oceny i treści odwołania mogą dominować elementy niemajątkowe lub majątkowe, to do jej rozpoznania z uwagi na względy systemowe i praktyczne zawsze właściwy jest sąd rejonowy – sąd pracy.

⁴⁷ Uchwała SN z 17 lutego 2005 r. (II PZP 1/05), OSNP 2005 nr 10, poz. 138.

Szczególna ochrona trwałości stosunku pracy działacza związkowego – rozwiązanie organizacji związkowej – dzień ustania ochrony

(Notatka do sprawy I PZP 6/14)

Na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Ł. postanowieniem z 24 września 2014 r.⁴⁸ wydanym w sprawie z powództwa T. S. przeciwko Placówce Opiekuńczo-Wychowawczej w F. o wynagrodzenie za czas pozostawania bez pracy, przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia następujące zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości:

„Czy w wypadku rozwiązania organizacji związkowej przypadającego w okresie określonym uchwałą zarządu szczególna ochrona stosunku pracy przysługuje – w rozumieniu przepisu art. 32 ust. 2 ustawy z 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych (jednolity tekst: Dz. U. z 2001 r. Nr 79, poz. 854) – dodatkowo przez czas odpowiadający połowie okresu określonego uchwałą, nie dłużej jednak niż rok po upływie tego okresu?”

I. Przedmiot i uzasadnienie zagadnienia prawnego.

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Ł. przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia powyższe zagadnienie prawne w sprawie, w której powód T. S. dochodzi od pozwanej Placówki Opiekuńczo-Wychowawczej w F. wynagrodzenia za okres pozostawania bez pracy w wyniku niezgodnego z prawem wypowiedzenia umowy o pracę przez pracodawcę od 24 czerwca 2012 r. do 23 czerwca 2013 r.

We wcześniejszej sprawie z powództwa Tomasza S. przeciwko Placówce Opiekuńczo-Wychowawczej w F. o przywrócenie do pracy i zasądzenie wynagrodzenia za czas pozostawania bez pracy Sąd Rejonowy – Sąd Pracy w K. wyrokiem z 27 lutego 2013 r.⁴⁹ przywrócił powoda do pracy w pozwanej Placówce Opiekuńczo-Wychowawczej w F. na dotychczasowych warunkach pracy i płacy oraz zasądził na jego rzecz od pozwanej kwotę 7.703,04 zł z tytułu wynagrodzenia za okres pozostawania bez pracy pod warunkiem podjęcia pracy u pozwanej.

Sąd Rejonowy – Sąd Pracy w K. ustalił, że pozwana pismem z 25 października 2011 r., doręczonym 8 listopada 2011 r., wypowiedziała powodowi umowę o pracę zawartą na czas nieokreślony z zachowaniem trzymiesięcznego okresu wypowiedzenia. W dniu wypowiedzenia umowy o pracę powód korzystał ze szczególnej ochrony trwałości stosunku pracy na podstawie przepisów art. 32 ustawy

⁴⁸ Postanowienie Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Ł. z 24 września 2014 r. (VII Pa 208/14).

⁴⁹ Wyrok Sądu Rejonowego w K. z 27 lutego 2013 r. (IV P 202/11).

z 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych⁵⁰ jako przewodniczący Międzyzakładowej Organizacji NSZZ „Solidarność” przy Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w K., obejmującej zasięgiem swojego działania Placówkę Opiekuńczo-Wychowawczą w F. Pozwana została poinformowana przez tę organizację pismem z 28 lutego 2011 r., doręczonym 1 marca 2011 r., że na mocy uchwały nr 1/2011 z 28 lutego 2011 r. w okresie kadencji 2011-2014 szczególną ochroną trwałości stosunku pracy jest objęty m. in. przewodniczący zarządu tej organizacji Tomasz S. Pozwana nie uzyskała zgody zarządu wyżej wskazanej międzyzakładowej organizacji związkowej na wypowiedzenie powodowi Tomaszowi S. umowy o pracę.

Międzyzakładowa Organizacja NSZZ „Solidarność” przy Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w K. została rozwiązana i przestała istnieć z dniem 23 czerwca 2013 r.

Sąd Rejonowy – Sąd Pracy w K. wyrokiem z 27 lutego 2013 r., P 202/11, przywrócił powoda do pracy w pozwanej Placówce Opiekuńczo-Wychowawczej w F. na dotychczasowych warunkach pracy i płacy. W uzasadnieniu wyroku wskazał, że pozwana wypowiedziała powodowi umowę o pracę z naruszeniem przepisów art. 32 ust. 1 i 4 ustawy z 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych, ustanawiających szczególną ochronę trwałości stosunku pracy działaczy związkowych.

Sąd Rejonowy – Sąd Pracy w K. powyższym wyrokiem zasądził także na rzecz powoda od pozwanej kwotę 7.703,04 zł z tytułu wynagrodzenia za okres pozostawania bez pracy pod warunkiem podjęcia pracy u pozwanej. Wskazana w sentencji wyroku kwota odpowiadała wynagrodzeniu przysługującemu za okres od dnia rozwiązania stosunku pracy powoda do dnia rozwiązania Międzyzakładowej Organizacji NSZZ „Solidarność” przy Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w K. W uzasadnieniu takiego rozstrzygnięcia Sąd Rejonowy – Sąd Pracy w K. wskazał, że zgodnie z art. 47 k.p. powodowi jako pracownikowi podlegającemu szczególnej ochronie trwałości pracy teoretycznie przysługiwałoby wynagrodzenie za cały czas pozostawania bez pracy. Nie można jednak pominąć, że organizacja związkowa, której przewodniczącym zarządu był powód, już nie istnieje. Zdaniem Sądu Rejonowego – Sądu Pracy w K., prawo do wynagrodzenia za cały czas pozostawania bez pracy jest nierozdzielnie związane z przysługiwaniem szczególnej ochrony przed rozwiązaniem stosunku pracy. Ustanie wskazanej ochrony faktycznie powoduje także utratę przywileju w postaci prawa do wynagrodzenia za cały okres pozostawania bez pracy. Z chwilą rozwiązania organizacji związkowej ustaje zarówno ochrona przez okres ustalony w uchwale tej organizacji, jak i ochrona po upływie tego okresu przysługująca na podstawie art. 32 ust. 2 ustawy o związkach zawodowych. Roszczenie powoda o wynagrodzenie za okres pozostawania bez pracy po dniu rozwiązania organizacji związkowej jest bezzasadne i podlega oddaleniu.

⁵⁰ Ustawa z 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych (jednolity tekst: Dz. U. z 2001 r., nr 79, poz. 854 ze zm.; obecnie jednolity tekst: Dz. U. z 2014 r., poz. 167).

Powód Tomasz S. wniósł apelację od wyroku Sądu Rejonowego – Sądu Pracy w K. z 27 lutego 2013 r.⁵¹ w części zasądzonej warunkowo kwotę 7.703,04 zł z tytułu wynagrodzenia za okres pozostawania bez pracy, żądając zasądzenia wynagrodzenia za pozostałą część tego okresu. Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Ł. odrzucił apelację powoda postanowieniem z 28 czerwca 2013 r.⁵² jako wniesioną od przedmiotu nieobjętego rozstrzygnięciem w sentencji orzeczenia. Sąd Rejonowy – Sąd Pracy w K. w punkcie drugim sentencji wyroku nie oddalił bowiem powództwa o wynagrodzenie za czas pozostawania bez pracy w pozostałej części.

Tomasz S. w dniu 16 września 2013 r. wystąpił z nowym powództwem przeciwko Placówce Opiekuńczo-Wychowawczej w F. o zapłatę kwoty 27.968,54 zł z tytułu wynagrodzenia za czas pozostawania bez pracy od 24 czerwca 2013 r. do 23 czerwca 2013 r. Podniósł, że prawomocnym wyrokiem Sądu Rejonowego – Sądu Pracy w K. z 27 lutego 2013 r.⁵³ został przywrócony do pracy i po podjęciu pracy otrzymał od pozwanej wynagrodzenie za część okresu pozostawania bez pracy. Ze względu na to, że w dniu wypowiedzenia podlegał szczególnej ochronie trwałości stosunku pracy jako działacz związkowy, przysługuje mu wynagrodzenie za cały okres pozostawania bez pracy. Okoliczność, że organizacja związkowa, której był przewodniczącym zarządu, przestała istnieć z dniem 23 czerwca 2012 r., nie wpływa na prawo żądania zapłaty wynagrodzenia za cały okres pozostawania bez pracy.

Sąd Rejonowy – Sąd Pracy w K. wyrokiem z 5 marca 2014 r.⁵⁴ oddalił powództwo. W uzasadnieniu powyższego wyroku przedstawił takie same argumenty, jakimi w wyroku z 27 lutego 2013 r., sygn. akt IV P 202/11, uzasadnił warunkowe zasądzenie na rzecz powoda od pozwanej wynagrodzenia tylko za okres pozostawania bez pracy do dnia rozwiązania organizacji związkowej, której przewodniczącym zarządu był powód. Wskazał, że zgodnie z art. 47 k.p. powodowi jako pracownikowi podlegającemu szczególnej ochronie trwałości pracy teoretycznie przysługiwałoby wynagrodzenie za cały czas pozostawania bez pracy. Nie można jednak pominąć, że organizacja związkowa, której przewodniczącym zarządu był powód, już nie istnieje. Zdaniem Sądu Rejonowego – Sądu Pracy w K., prawo do wynagrodzenia za cały czas pozostawania bez pracy jest nierozdzielnie związane z przysługiwaniem szczególnej ochrony przed rozwiązaniem stosunku pracy. Ustanie wskazanej ochrony faktycznie powoduje także utratę przywileju w postaci prawa do wynagrodzenia za cały okres pozostawania bez pracy. Z chwilą rozwiązania organizacji związkowej ustaje zarówno ochrona przez okres ustalony w uchwale tej organizacji, jak i ochrona po upływie tego okresu przysługująca na podstawie art. 32 ust. 2 ustawy o związkach zawodowych. Przemawia to przeciwko możliwości uznania, że po 23 czerwca 2012 r. powód był nadal pracownikiem szczególnie

⁵¹ Wyrok Sądu Rejonowego – Sądu Pracy w K. z 27 lutego 2013 r. (IV P 202/11).

⁵² Postanowienie Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Ł. z 28 czerwca 2013 r. (VII Pa 152/13).

⁵³ Wyrok Sądu Rejonowego – Sądu Pracy w K. z 27 lutego 2013 r. (IV P 202/11).

⁵⁴ Wyrok Sądu Rejonowego – Sądu Pracy w K. z 5 marca 2014 r. (IV P 251/13).

chronionym i uprawnionym do żądania wynagrodzenia za cały okres pozostawania bez pracy.

Powód Tomasz S. wniósł apelację od wyroku Sądu Rejonowego – Sądu Pracy w K. z 5 marca 2014 r.⁵⁵ zaskarżając ten wyrok w całości i wnosząc o jego zmianę przez uwzględnienie powództwa. Zarzucił zaskarżonemu wyrokowi naruszenie prawa materialnego – przepisu art. 32 ust. 2 ustawy o związkach zawodowych przez jego błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że okoliczność, iż organizacja związkowa przestała istnieć z dniem 23 czerwca 2012 r. skutkuje ustaniem szczególnej ochrony trwałości stosunku pracy przed rozwiązaniem stosunku pracy, co prowadzi do pozbawienia przywileju, o którym mowa w przepisie art. 47 k.p., podczas gdy likwidacja organizacji związkowej lub włączenie jej w struktury innej organizacji związkowej działającej u innego pracodawcy nie powoduje ustania ochrony, o której mowa w art. 32 ust. 2 ustawy o związkach zawodowych, a co za tym idzie, przywileju, o którym mowa w przepisie art. 47 k.p.

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Ł., rozpatrując apelację powoda, uznał, że w sprawie występuje zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości o treści powołanej na wstępie i na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. przedstawił je do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu.

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Ł. opowiedział się za wykładnią art. 32 ust. 2 ustawy o związkach zawodowych przyjętą przez sąd pierwszej instancji, zgodnie z którą w razie rozwiązania organizacji związkowej szczególna ochrona trwałości stosunku pracy działacza związkowego ustaje z dniem rozwiązania tej organizacji.

II. Analiza zagadnienia prawnego.

W analizie pytania Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Ł. należy przede wszystkim zwrócić uwagę, że pytanie to nie odpowiada stanowi faktycznemu rozpatrywanej sprawy. Organizacja związkowa, której przewodniczącym zarządu był powód, uległa rozwiązaniu po upływie prawie siedmiu miesięcy od dnia dokonania przez pracodawcę wypowiedzenia powodowi umowy o pracę. W sprawie, w której zostało przedstawione pytanie prawne, okolicznością bezsporną jest to, że powód w momencie wypowiedzenia umowy o pracę przez pracodawcę podlegał szczególnej ochronie trwałości stosunku pracy ustanowionej w przepisach art. 32 ustawy o związkach zawodowych i wypowiedzenie naruszało te przepisy. Powód został przywrócony do pracy prawomocnym wyrokiem Sądu Rejonowego – Sądu Pracy w K. z 27 lutego 2013 r.⁵⁶ ze względu na sprzeczność wypowiedzenia z przepisami ustanawiającymi szczególną ochronę działaczy związkowych.

Pytanie Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Ł. ma charakter hipotetyczny i zmierza w istocie rzeczy do dokonania niemającego

⁵⁵ Wyrok Sądu Rejonowego – Sądu Pracy w K. z 5 marca 2014 r. (IV P 251/13).

⁵⁶ Wyrok Sądu Rejonowego – Sądu Pracy w K. z 27 lutego 2013 r. (IV P 202/11).

żadnego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy ustalenia, do jakiego dnia powód podlegałby szczególnej ochronie trwałości stosunku pracy, gdyby pracodawca nie rozwiązał z powodem umowy o pracę z naruszeniem tej ochrony.

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Ł., zadając pytanie, bez żadnego uzasadnienia prawnego, przyjął twierdzenie, że w razie wypowiedzenia przez pracodawcę umowy o pracę pracownikowi podlegającemu szczególnej ochronie trwałości stosunku pracy wynagrodzenie przysługuje za okres, do którego hipotetycznie trwałaby sytuacja chroniona, gdyby nadal istniał stosunek pracy.

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Ł., rozpatrując apelację powoda, nie zwrócił uwagi na to, że uzasadnienie zaskarżonego apelacją wyroku nie zawiera wskazania podstawy prawnej oddalenia powództwa i nie wyjaśnia, na jakiej podstawie prawnej sąd orzekający oparł twierdzenie, że powodowi nie przysługuje roszczenie o wynagrodzenie za cały okres pozostawania bez pracy, gdyż organizacja związkowa, której przewodniczącym zarządu był powód, uległa rozwiązaniu z dniem 23 czerwca 2012 r., a więc po ustaniu stosunku pracy powoda.

Prawo pracownika, który podjął pracę w wyniku przywrócenia do pracy, do wynagrodzenia za okres pozostawania bez pracy, jest uregulowane w art. 47 k.p. Przepis art. 47 zdanie drugie k.p. stanowi: „Jeżeli umowę o pracę rozwiązano z pracownikiem, o którym mowa w art. 39 k.p., albo z pracownicą w okresie ciąży lub urlopu macierzyńskiego, wynagrodzenie przysługuje za cały czas pozostawania bez pracy; dotyczy to także przypadku, gdy rozwiązano umowę o pracę z pracownikiem-ojcem wychowującym dziecko w okresie korzystania z urlopu macierzyńskiego albo gdy rozwiązanie umowy o pracę podlega ograniczeniu z mocy przepisu szczególnego”.

W analizowanej sprawie jest bezsporne, że hipoteza normy zawartej w tym przepisie, została spełniona. Umowa o pracę została bowiem rozwiązana w drodze wypowiedzenia z pracownikiem w sytuacji, gdy rozwiązanie tej umowy podlegało ograniczeniu z mocy przepisu szczególnego, w tym wypadku z mocy przepisów art. 32 ustawy o związkach zawodowych. Sąd pierwszej instancji w uzasadnieniu wyroku uznał, że jednoznaczna językowo dyspozycja tej normy (przysługiwanie pracownikowi wynagrodzenia za cały okres pozostawania bez pracy) ulega modyfikacji w takiej sytuacji, że okres ochronny, gdyby stosunek pracy trwał, skończyłby się przed dniem, w którym pracownik podjął pracę w wyniku przywrócenia do pracy. Nie wskazał przy tym ani innego przepisu, ani metody wykładni przepisu art. 47 zdanie drugie k.p., z których powyższa modyfikacja dyspozycji normy prawnej miałyby wynikać. Przepisy art. 32 ustawy o związkach zawodowych nie wprowadzają takiej modyfikacji dyspozycji normy zawartej w art. 47 zdanie drugie k.p. Nie regulują one bowiem roszczeń przysługujących pracownikowi, który jest objęty na ich podstawie szczególną ochroną trwałości stosunku pracy, z tytułu niezgodnego z prawem rozwiązania przez pracodawcę tego stosunku.

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Ł. w ogóle nie rozpatrywał prawidłowości przyjętej w zaskarżonym wyroku wykładni prawa (art. 47 zdanie drugie k.p.), zgodnie z którą w razie wypowiedzenia przez pracodawcę umowy o pracę pracownikowi podlegającemu szczególnej ochronie trwałości

stosunku pracy wynagrodzenie przysługuje za okres, do którego hipotetycznie trwałaby sytuacja chroniona, gdyby nadal istniał stosunek pracy. W uzasadnieniu postanowienia o przedstawieniu zagadnienia prawnego do rozstrzygnięcia powtórzył za sądem pierwszej instancji tę wykładnię, uznając milcząco jej prawidłowość i opierając na niej konieczność wykładni art. 32 ust. 2 ustawy o związkach zawodowych, który określa czas trwania szczególnej ochrony trwałości stosunku pracy działacza związkowego, w odniesieniu do sytuacji, gdy organizacja związkowa ulega rozwiązaniu po dokonaniu przez pracodawcę czynności rozwiązującej stosunek pracy. W treści pytania prawnego nie została przy tym ujęta ta okoliczność, że organizacja związkowa ulega rozwiązaniu po dokonaniu przez pracodawcę czynności rozwiązującej stosunek pracy. Gdyby tę okoliczność wstawić do treści pytania prawnego, to pytanie stałoby się oczywiście nielogiczne. Nie można bowiem w sposób logiczny zapytać się o to, czy szczególna ochrona trwałości stosunku pracy przysługuje po rozwiązaniu tego stosunku. Po rozwiązaniu stosunku pracy przez pracodawcę można zasadnie zapytać się tylko o roszczenia przysługujące pracownikowi, jeżeli pracodawca rozwiązał ten stosunek z naruszeniem prawa.

W analizowanej sprawie przed pytaniem o czas trwania szczególnej ochrony trwałości stosunku pracy działacza związkowego w wypadku rozwiązania zakładowej organizacji związkowej (wykładnia art. 32 ust. 2 ustawy o związkach zawodowych), należałoby się uprzednio zapytać, czy w razie niezgodnego z prawem rozwiązania przez pracodawcę stosunku pracy w okresie trwania szczególnej ochrony trwałości tego stosunku pracownikowi, który podjął pracę w wyniku przywrócenia do pracy, przysługuje wynagrodzenie za cały okres pozostawania bez pracy, czy też wynagrodzenie jedynie za czas, do którego trwałaby szczególna ochrona trwałości stosunku pracy, gdyby nie rozwiązano tego stosunku, nie mniejsze jednak niż wynagrodzenie za dwa miesiące, a gdy okres wypowiedzenia wynosił trzy miesiące – nie mniejsze niż za miesiąc (wykładnia art. 47 k.p.). Tylko w wypadku odpowiedzi na to pytanie, że wynagrodzenie przysługuje jedynie za czas, do którego trwałaby szczególna ochrona trwałości stosunku pracy, gdyby pracodawca nie dokonał rozwiązania stosunku pracy, można by postawić pytanie o czas szczególnej ochrony trwałości stosunku pracy działacza związkowego w razie rozwiązania organizacji związkowej.

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Ł. nie postawił pytania o wykładnię art. 47 k.p. W postanowieniu o przedstawieniu zagadnienia prawnego do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu przyjął taką wykładnię art. 47 k.p., że w razie niezgodnego z prawem rozwiązania przez pracodawcę stosunku pracy w okresie trwania szczególnej ochrony trwałości tego stosunku pracownikowi, który podjął pracę w wyniku przywrócenia do pracy, przysługuje wynagrodzenie za wynagrodzenie jedynie za czas, do którego trwałaby szczególna ochrona trwałości stosunku pracy, gdyby nie rozwiązano tego stosunku, nie mniejsze jednak niż wynagrodzenie za dwa miesiące, a gdy okres wypowiedzenia wynosił trzy miesiące – nie mniejsze niż za miesiąc. Taka wykładnia art. 47 k.p. jest niezgodna z językowym brzmieniem zdania drugiego tego artykułu oraz sprzeczna z utrwaloną wykładnią wskazanego artykułu w orzecznictwie Sądu Najwyższego i w doktrynie prawa pracy,

zgodną z językowym brzmieniem zdania drugiego tego artykułu. Okoliczność, że czas trwania szczególnej ochrony trwałości stosunku pracy, jeżeli pracodawca bezprawnie nie rozwiązałby tego stosunku, skończyłby się wcześniej od okresu pozostawiania pracownika bez pracy, nie ma żadnego znaczenia prawnego. W razie niezgodnego z prawem rozwiązania przez pracodawcę stosunku pracy w okresie trwania szczególnej ochrony trwałości tego stosunku pracownikowi, który podjął pracę w wyniku przywrócenia do pracy, przysługuje, zgodnie z art. 47 zdanie drugie k.p. zawsze wynagrodzenie za cały okres pozostawiania bez pracy.

Jeżeli wykładnia określonego przepisu nie ma żadnego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, to zwrócenie się przez sąd rozpatrujący apelację z pytaniem prawnym o wykładnię tego przepisu nie odpowiada warunkom określonym w art. 391 § 1 k.p.c. Pytanie prawne, z którym Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Ł. zwrócił się do Sądu Najwyższego, jest wynikiem wadliwego rozpatrywania sprawy, jak to zostało powyżej wykazane.

W uzupełnieniu analizy chciałbym dodać, że nie można podnieść żadnych uzasadnionych wątpliwości co do tego, że szczególna ochrona trwałości stosunku pracy działacza związkowego ustaje z dniem rozwiązania organizacji związkowej i do czynności prawnej pracodawcy rozwiązującej ten stosunek mają zastosowanie tylko przepisy o powszechnej ochronie trwałości stosunku pracy. W przepisach art. 32 ustawy o związkach zawodowych została bowiem ustanowiona tzw. względna szczególna ochrona trwałości stosunku pracy, czyli wymóg uprzedniej zgody zarządu organizacji związkowej na wypowiedzenie lub rozwiązanie stosunku pracy przez pracodawcę. Z istoty rzeczy ta ochrona nie może więc istnieć dłużej niż istnieje podmiot, który miałby udzielić zgody na wypowiedzenie lub rozwiązanie stosunku pracy przez pracodawcę. Szczególna ochrona trwałości stosunku pracy działacza związkowego po dniu rozwiązania organizacji związkowej mogłaby istnieć ewentualnie tylko wówczas, gdyby ustawodawca ustanowił tzw. bezwzględną ochronę trwałości stosunku pracy, czyli zakaz wypowiedzenia lub rozwiązania stosunku pracy przez pracodawcę.

dr Eliza Maniewska

Dopuszczalność uchylecia w toku sprawy zarządzenia wydanego na podstawie art. 47 § 4 k.p.c. (Notatka do sprawy III SZP 3/14)

I. Przedmiot i uzasadnienie zagadnienia prawnego

Sąd Apelacyjny w W. postanowieniem z 5 marca 2014 r.⁵⁷ wydanym w sprawie z powództwa PPG Polifarb Cieszyn S.A. w C., Leroy-Merlin Polska Sp. z o.o. w W., OBI Centrala Systemowa Sp. z o.o. w W., NOMI S.A. w upadłości układowej w K., MGI Polska Sp. z o.o. w P., Saint-Gobain Polska Sp. z o.o. we W., Praktiker Polska

⁵⁷ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w W. z 5 marca 2014 r. (VI ACa 588/13).

Sp. z o.o. w W. przeciwko Prezesowi Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z udziałem zainteresowanego Castorama Polska Sp. z o.o. w W. oraz interwenienta ubocznego zastępcy nadzorcy sądowego NOMI S.A. w upadłości układowej w K. T. S. o ochronę konkurencji i nałożenie kary pieniężnej przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia następujące zagadnienie prawne:

„Czy prezes sądu może w toku sprawy (po uchyleniu wyroku przez sąd II instancji i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania) uchylić swoje zarządzenie wydane na podstawie art. 47 § 4 k.p.c. o rozpoznaniu sprawy w składzie trzech sędziów zawodowych, a w razie pozytywnej odpowiedzi - czy zasadność wydania zarządzenia uchylającego zarządzenie wydane w trybie art. 47 § 4 k.p.c. co do ustania przesłanki uzasadniającej rozpoznanie sprawy w poszerzonym składzie zawodowym podlega kontroli sądu II instancji?”

Przedstawione zagadnienie prawne wyłoniło się przy rozpoznawaniu apelacji powodów i pozwanego od wyroku Sądu Okręgowego – Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (dalej powoływanego jako SOKiK) z 26 czerwca 2012 r., XVII AmA 230/09. Zaskarżony wyrok zapadł po ponownym rozpoznaniu sprawy na skutek uchylenia przez Sąd Apelacyjny wyrokiem z 9 października 2009 r. wyroku SOKiK z 29 maja 2008 r., którym rozpoznano odwołania powodów od decyzji Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z 18 września 2006 r. NR DOK-1-400/7/05/MB/AS stwierdzającej stosowanie przez nich praktyki ograniczającej konkurencję, nakazującej zaniechanie jej stosowania i nakładającej na odwołujące się podmioty kary pieniężne.

W związku z zagadnieniem przedstawionym do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu istotne jest, że zarządzeniem Nr 28/08 z 31 marca 2008 r. Wiceprezes Sądu Okręgowego w W. na podstawie art. 47 § 4 k.p.c. zarządził rozpoznanie sprawy w składzie trzech sędziów zawodowych ze względu na szczególną zawilóść sprawy. Po rozpoznaniu sprawy w takim składzie zapadł wyrok SOKiK z 29 maja 2008 r. Po uchyleniu tego wyroku przez Sąd Apelacyjny w W. i przekazaniu sprawy SOKiK do ponownego rozpoznania zarządzeniem Nr 20/2011 z 14 lutego 2011 r. Wiceprezes Sądu Okręgowego w W. uchylił zarządzenie Nr 28/08 z 31 marca 2008 r. o wyznaczeniu trzyosobowego składu do rozpoznania niniejszej sprawy ze względu na fakt, że na obecnym etapie postępowania ustały przesłanki do rozpoznania sprawy w składzie zawodowym.

Sprawa została ponownie rozpoznana w składzie jednego sędziego i został w niej wydany wyrok będący aktualnie przedmiotem osądu Sądu Apelacyjnego, który przy jego ocenie powziął wątpliwości prawne ujęte w pytaniu do Sądu Najwyższego.

Uzasadniając swoje wątpliwości Sąd Apelacyjny wskazał, że w postępowaniu cywilnym zasadą wyrażoną w art. 47 § 1 k.p.c. jest rozpoznawanie sprawy w pierwszej instancji w składzie jednego sędziego. Ustawodawca w art. 47 § 2 k.p.c. enumeratywnie wymienił sprawy rozpoznawane w składzie jednego sędziego jako przewodniczącego i dwóch ławników, a w art. 47 § 4 k.p.c. wskazał, że prezes Sądu może zarządzić rozpoznanie sprawy w składzie trzech sędziów zawodowych, jeżeli

uzna to za wskazane ze względu na szczególną zawziętość lub precedensowy charakter sprawy.

Powyższy przepis ma na celu zapewnienie możliwości rozpoznania konkretnej sprawy w innym składzie, niż wynikający z przepisu, bardziej odpowiednim ze względu na jej charakter. Tym samym ocena zawziętości lub precedensowego charakteru sprawy została pozostawiona prezesowi sądu, który wydając zarządzenie o rozpoznaniu konkretnej sprawy przez kolegiálny skład zawodowy decyduje o zaistnieniu przesłanek wskazanych w art. 47 § 4 k.p.c.

Niewątpliwie przepisy określające skład orzekający sądu mają charakter bezwzględnie obowiązujący i służą uniknięciu dowolności, zapewniając rozpoznanie wszystkich spraw cywilnych przez sądy w takich składach, jakie dla danego rodzaju spraw przewidziane są przez obowiązujące przepisy prawne.

W uchwale z 18 grudnia 1968 r.⁵⁸ Sąd Najwyższy wskazał, że nieważność postępowania zachodzi w każdym wypadku, gdy skład sądu orzekającego był sprzeczny z przepisami prawa.

W uzasadnieniu uchwały Sąd Najwyższy stwierdził, że ustawodawca nie robi żadnej różnicy między kompletem trójosobowym zawodowym, ławniczym, czy też jednoosobowym, słusznie uważając, że każdy z tych składów jest składem właściwym, jeżeli tylko tak przepis szczególny stanowi; nie ma więc składu lepszego, czy gorszego, jest tylko skład zgodny lub sprzeczny z przepisami prawa. Nie ma też znaczenia, czy skład sądu określony został bezpośrednio w przepisie prawnym, czy też skład ten stał się aktualny dopiero na skutek wydanego zarządzenia prezesa sądu. Skład sądu sprzeczny z przepisami prawa stanowi bezwzględną negatywną przesłankę procesową - przeszkodę procesową - którą sąd rewizyjny powinien z urzędu uwzględnić.

Nieważność postępowania zachodzi więc w każdym wypadku, gdy skład sądu orzekającego był sprzeczny z przepisami prawa, zaś sprzeczność taka występuje niezależnie od tego, czy skład sądu określony został w przepisie, czy też wynika z wydanego, na mocy art. 47 § 4 k.p.c., zarządzenia prezesa.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, nie ulega przy tym wątpliwości, że wydane przez prezesa zarządzenie o rozpoznaniu sprawy w składzie trzyosobowym zawodowym obowiązuje także po uchyleniu wydanego przez taki skład sądu orzeczenia przez sąd drugiej instancji i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania.⁵⁹ Wątpliwości Sądu Apelacyjnego dotyczą możliwości wydania przez prezesa sądu zarządzenia innego niż wynikające z art. 47 § 4 k.p.c., a więc zarządzenia o rozpoznaniu sprawy - już raz rozpoznanej przez ten sąd w składzie trzyosobowym - w składzie jednoosobowym.

Sąd Apelacyjny zauważył, że w uzasadnieniu uchwały III CZP 62/66 Sąd Najwyższy wskazał, że wydane przez prezesa sądu zarządzenie określające skład sądu rozpoznającego konkretną sprawę nie ma charakteru administracyjnego, a przepis upoważniający prezesa do zmiany składu sądu na skład zawodowy

⁵⁸ Uchwała SN z 18 grudnia 1968 r. (III CZP 119/68), OSNPG 1969 nr 4, poz. 23.

⁵⁹ Uchwała SN z 21 lipca 1966 r. (III CZP 62/66), OSNC 1966 nr 12, poz. 212.

trzyosobowy ma charakter przepisu ustrojowego, decyduje bowiem o składzie sądu, uregulowanym w sposób ramowy przez prawo o ustroju sądów. Z drugiej strony oparte na tym przepisie zarządzenie wywiera skutki procesowe, skoro decyduje ono o prawidłowości składu sądu, z czym ustawa wiąże nawet problem nieważności postępowania (art. 369 pkt 4 k.p.c.). Zarządzenie prezesa musi być więc oceniane z punktu widzenia czynności procesowych sądu, które wywierają swoje skutki na całość procesu i charakteryzują się tym, że nie tracą swej mocy bez ich wyraźnego zniesienia.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, nie ulega wątpliwości, że wydanie przez prezesa sądu zarządzenia w trybie art. 47 § 4 k.p.c. nie należy do katalogu czynności podejmowanych w zakresie działalności administracyjnej sądu, wymienionych przykładowo w § 32 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 23 lutego 2007 r. - Regulamin urzędowania sądów powszechnych.⁶⁰

Oceniając możliwość zmiany czy uchylenia zarządzenia wydanego przez prezesa sądu na podstawie art. 47 § 4 k.p.c. z punktu widzenia czynności procesowej sądu należałoby - zdaniem Sądu Apelacyjnego - zastosować przepisy art. 358-360 k.p.c. w zw. z art. 362 k.p.c. Z literalnej treści art. 362 k.p.c. wynika, że przepisy dotyczące postanowień stosuje się odpowiednio do zarządzeń przewodniczącego - nie ma jednak żadnego przepisu, który odnosiłby się do zarządzeń wydawanych przez prezesa sądu. Przy odpowiednim zastosowaniu powyższych przepisów, zarządzenie prezesa sądu wydane na podstawie art. 47 § 4 k.p.c., jako niekończące postępowania w sprawie mogłoby być uchylane i zmieniane wskutek zmiany okoliczności. Przy przyjęciu takiego stanowiska, powstaje pytanie jaka zmiana okoliczności uzasadnia uchylenie wydanego przez prezesa sądu zarządzenia. Zmiana okoliczności musiałaby bowiem być odniesiona do przesłanek uzasadniających wyznaczenie składu poszerzonego zawodowego, a więc do charakteru sprawy - szczególnie zawilego lub precedensowego i musiałaby wynikać z dotychczasowego przebiegu postępowania. Sam fakt uchylenia przez sąd drugiej instancji orzeczenia wydanego przez skład poszerzony nie może uzasadniać uznania, że sprawa straciła charakter sprawy zawilej lub precedensowej. Z przyjęciem powyższego stanowiska wiąże się też kwestia możliwości kontroli przez sąd drugiej instancji zarządzenia prezesa sądu uchylającego lub zmieniającego zarządzenie wydane na podstawie art. 47 § 4 k.p.c. Możliwe jest bowiem zarówno uznanie, że - podobnie jak wydanie zarządzenia na podstawie art. 47 § 4 k.p.c. - decyzja o zmianie lub uchyleniu tego zarządzenia należy wyłącznie do prezesa sądu i nie podlega jakiegokolwiek kontroli, jak też przyjęcie, że skoro kwestia prawidłowości składu rozpoznającego sprawę dotyczy przesłanki skutkującej nieważnością postępowania sąd drugiej instancji z urzędu powinien objąć kontrolą instancyjną zasadność zarządzenia wydanego na podstawie art. 359 § 1 k.p.c. w zw. z art. 362 k.p.c.

⁶⁰ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 23 lutego 2007 r. - Regulamin urzędowania sądów powszechnych (jednolity tekst: Dz. U. z 2014 r., poz. 259).

Zdaniem Sądu Apelacyjnego należy też mieć na względzie ustrojowy charakter zarządzenia prezesa wydanego na podstawie art. 47 § 4 k.p.c. i fakt, że ustawodawca - zapewne celowo - nie wprowadził przepisu który wprost dawałaby prezesowi sądu upoważnienie do zmiany decyzji określającej skład sądu rozpoznającego sprawę. Zasadą jest bowiem, że skład sądu właściwy w chwili rozpoznania sprawy nie może ulec zmianie w toku jej rozpoznawania i skład ten wynika wprost z ustawy - przepis art. 47 § 4 k.p.c. jako wyjątek od zasady nie może zaś być interpretowany w sposób rozszerzający zakres kompetencji prezesa poza czynności określone wprost przez ustawodawcę.

Zgodnie z treścią przepisu prezes zarządza „rozpoznanie sprawy” w składzie trzech sędziów zawodowych, zaś rozpoznanie sprawy niewątpliwie obejmuje wszystkie czynności sądu aż do zakończenia sprawy, czyli wydania prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie. Uznanie, że prezes sądu może zmienić lub uchylić swoje zarządzenie ustalające właściwy skład sądu prowadzioby do odstępstwa od zasady rozpoznawania sprawy w składzie właściwym do czasu prawomocnego zakończenia postępowania.

W uzasadnieniu cytowanej wyżej uchwały III CZP 62/66 Sąd Najwyższy odnosząc się do kwestii możliwości uchylenia zarządzenia prezesa sądu o wyznaczeniu składu właściwego do rozpoznania sprawy przez prezesa innego sądu - rozpoznającego sprawę po uchyleniu wydanego wyroku przez sąd drugiej instancji - uznał, że byłoby to podważenie autorytetu poprzedniego prezesa, wskazując też, że nie wydaje się możliwe, aby sąd drugiej instancji, kierując sprawę do ponownego rozpoznania, mógł nakazać jej rozpoznanie w innym składzie niż wynikający z wydanego zarządzenia, skoro brak w tym względzie wyraźnej podstawy prawnej, a przepis ma charakter normy ustrojowej. Podobne stanowisko zajął Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z 27 maja 1971 r.⁶¹ stwierdzając, że sąd rewizyjny z mocy art. 388 k.p.c. może przekazać sprawę jedynie innemu sądowi, nie może natomiast przekazać sprawy temu samemu sądowi pierwszej instancji w innym składzie. Przekazanie sprawy do rozpoznania w składzie trzech sędziów zawodowych należy z mocy art. 47 § 4 k.p.c. do wyłącznej kompetencji prezesa sądu.

Przeciwko uznaniu dopuszczalności wydania przez prezesa sądu - w toku sprawy - zarządzenia uchylającego lub zmieniającego zarządzenie wydane na podstawie art. 47 § 4 k.p.c. w ocenie Sądu Apelacyjnego przemawiałby także brak możliwości kontroli zasadności decyzji podjętej przez prezesa sądu. Wydane na podstawie art. 47 § 4 k.p.c. zarządzenie nie podlega zaskarżeniu i nie wymaga uzasadnienia, podobnie nie wymagałoby uzasadnienia wydanie zarządzenia uchylającego lub zmieniającego poprzednie zarządzenie. Tym samym do wyłącznej kompetencji prezesa sądu należałoby zarówno podjęcie decyzji o skierowaniu sprawy do rozpoznania w składzie poszerzonym, a tym samym stwierdzenie, że sprawa ma charakter precedensowy lub szczególnie skomplikowany - co ma uzasadnienie w treści art. 47 § 4 k.p.c. - jak i zmiana tej decyzji przez skierowanie

⁶¹ Wyrok SN z 27 maja 1971 r. (II CR 122/71), LEX nr 6935.

sprawy do rozpoznania w składzie jednoosobowym na skutek zmiany wydanego zarządzenia, mimo braku wyraźnego ustawowego upoważnienia w tym zakresie.

II. Analiza zagadnienia prawnego

Oczywiste jest, że postanowienia ustawy dotyczące składu sądu muszą być stosowane ściśle pod rygorem nieważności. O tym, który skład jest „lepszy” przy rozpoznawaniu różnych rodzajów spraw decyduje wyłącznie ustawodawca i żadna korygująca wykładnia ze strony sądów nie wchodzi w grę.⁶² Pogląd ten potwierdza sztandarowa uchwała Sądu Najwyższego (III CZP 119/68), która rozstrzygnęła ostatecznie zagorzałą dyskusję w tym zakresie i wyjaśniła, że nie ma „składu lepszego, czy gorszego. Jest tylko skład zgodny lub sprzeczny z przepisami prawa.” Jednak skład zgodny z przepisami prawa z woli ustawodawcy, to również skład zarządzony przez prezesa sądu na podstawie art. 47 § 4 k.p.c. Ustawodawca chciał, aby o regulacji składu sądu decydował prezes sądu. Jak to ujął Sąd Najwyższy w przywołanej przez Sąd Apelacyjny uchwale III CZP 62/66 cyt. „ustawodawca chciał, aby przepis o składzie sądu miał taką treść, jaką nadał mu prezes sądu.” Przepis art. 47 § 4 k.p.c. w istocie stwarza możliwość zarządzenia rozpoznania konkretnej sprawy, która wpłynęła do sądu, w innym, bardziej odpowiednim składzie aniżeli wynikający z przepisu.⁶³ Decyzja ta ma charakter ustrojowy i powierzona jest dyskrecjonalnej władzy prezesa sądu, który samodzielnie ocenia, czy zachodzą przesłanki do tego, aby sprawa została rozpoznana w innym składzie niż to przewiduje przepis. Zarządzenie to ma inny charakter prawny niż zarządzenie przewodniczącego, o którym mowa w art. 362 k.p.c.⁶⁴, co oczywiście nie oznacza, że co do zasady nie może być zmieniane.

Należy również zauważyć, że identyczny charakter prawny miało zarządzenie prezesa sądu wydane na podstawie nieobowiązującego już art. XII ustawy z 17 listopada 1964 r. - Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania cywilnego⁶⁵, co uzasadnia sięgnięcie do orzecznictwa Sądu Najwyższego odnoszącego się także do tej regulacji. Zgodnie z art. XII Przepisów wprowadzających k.p.c. przed jego skreśleniem, prezes sądu powiatowego mógł zarządzić rozpoznanie każdej sprawy należącej do właściwości tego sądu przez jednego sędziego (wówczas zasadą był skład ławniczy; przypis E.M.). Nie dotyczyło to jednak spraw ze stosunków rodzinnych i ze stosunku pracy. Na kanwie tej regulacji została podjęta uchwała Sądu Najwyższego z 4 lutego 1967 r.⁶⁶, którą w tezie drugiej przesądzono, że prezes sądu powiatowego lub jego zastępca może wydać zarządzenie, przewidziane w art. XII

⁶² Por. B. Dobrzański, *O udziale ławników w składzie orzekającym sądu opiekuńczego*, Nowe Prawo 1966, nr 7-8, s. 945.

⁶³ Por. K. Defecińska, *Skład sądu w cywilnym postępowaniu rozpoznawczym*, Przegląd sądowy, 1993, nr 6, s. 55.

⁶⁴ Por. K. Piasecki, *System prawa procesowego cywilnego, Tom II*, Z. Resich [red.], Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź 1987, s. 269-270.

⁶⁵ Ustawa z 17 listopada 1964 r. - Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 297 ze zm.; powoływanej dalej jako Przepisy wprowadzające k.p.c.).

⁶⁶ Uchwała SN z 4 lutego 1967 r. (III CZP 109/66), OSNC 1967 nr 7-8, poz. 121.

Przepisów wprowadzających k.p.c., w każdym stadium postępowania aż do wydania orzeczenia kończącego postępowanie w pierwszej instancji. W uzasadnieniu tego judykatu wyjaśniono, że gramatyczna wykładnia tego przepisu nie daje wyraźnej odpowiedzi na pytanie, czy prezes sądu powiatowego może wydać zarządzenie w nim wymienione najpóźniej do chwili rozpoczęcia pierwszej rozprawy, czy również w toku procesu. Przepis art. XII Przepisów wprowadzających k.p.c. mówi o rozpoznaniu sprawy. Oczywiście „pojęcie „sprawa” rozumieć należy jako pewną całość. Tak rozumiana treść art. XII nie daje jednak rozwiązania na pytanie, czy „sprawa” jako taka może być w toku procesu przekazana do rozpoznania bez udziału ławników. Argumenty natury logicznej oraz teleologicznej przemawiają za tym właśnie rozwiązaniem. Okoliczności bowiem, od których zależy wydanie decyzji przez prezesa sądu powiatowego, mogą wynikać dopiero w toku procesu. Może się w szczególności okazać, że sprawa, która początkowo była rozpoznawana z udziałem ławników, może być - ze względu na brak w niej momentów społeczno-ekonomicznych oraz ze względu na trudności organizacyjne w danym sądzie - rozpoznana jednoosobowo. Może zajść również sytuacja odwrotna, kiedy mimo wydania zarządzenia z art. XII Przepisów wprowadzających k.p.c. w toku rozprawy okaże się, że ze względu na wagę danej sprawy i występujące w niej momenty społeczno-gospodarcze jest rzeczą właściwą, żeby sprawa ta została rozpoznana i rozstrzygnięta w pełnym składzie, tj. sędziego jako przewodniczącego i dwóch ławników. Podobnie może się kształtować zagadnienie na tle art. 47 § 3 k.p.c. (w tym przepisie była uprzednio zawarta treść obecnie zawarta w art. 47 § 4 k.p.c.; przypis E.M.) w sytuacji, gdy okaże się dopiero w toku postępowania, że sprawa jest szczególnie zawiła, co uzasadnia zwrócenie się do prezesa sądu o wydanie zarządzenia poddającego rozpoznanie sprawy składowi trzech sędziów zawodowych. Przytoczone względy przemawiają więc za dopuszczalnością wydania przez prezesa sądu powiatowego zarządzenia w trybie art. XII Przepisów wprowadzających k.p.c. również w toku procesu.

Jak się wydaje, istotne jest również szersze zreferowanie motywów powołanej przez Sąd Apelacyjny uchwały III CZP 62/66. W pierwszym rzędzie należy podkreślić, że orzeczenie to, co wynika z treści samej uchwały, odnosi się do stanu faktycznego, w którym sąd rewizyjny przekazał sprawę innemu sądowi powiatowemu do ponownego rozpoznania. W sprawie chodziło o to, czy zarządzenie prezesa sądu powiatowego co do rozpoznania sprawy przez jednego sędziego pozostaje w mocy również po takim przekazaniu. W uzasadnieniu tej uchwały, niezależnie od treści przytoczonej przez Sąd Apelacyjny czytamy, że od strony istoty analizowanego zarządzenia nie ma przeszkód do rozciągnięcia jego skutków na teren innego sądu, zasadnicze bowiem kryterium stanowi nie zasięg terytorialny lecz sprawa. Zarządzenie prezesa musi być więc oceniane z punktu widzenia czynności procesowych sądu, które wywierają swoje skutki na całość procesu i charakteryzują się tym, że nie tracą swej mocy bez ich wyraźnego zniesienia. Podkreślić przy tym należy, że w obowiązującym prawie brak jest przepisu, który by ograniczał zasięg zarządzenia przewodniczącego jedynie do kierowanego przez niego wydziału. Sąd Najwyższy w judykacie tym w istocie uwypuklił jedynie - co warto podkreślić raz

jeszcze -, że „Ustawodawca chciał, aby przepis o składzie sądu miał taką treść, jaką nadał mu prezes sądu. Autorytet wymiaru sprawiedliwości sprzeciwia się dezawuowaniu decyzji jednego przewodniczącego przez drugiego przewodniczącego, skoro działa on w ramach obowiązującego przepisu i udzielonej mu władzy dyskrecjonalnej”.

Niezależnie od wniosków, które nasuwają się z analizy dotychczasowego orzecznictwa Sądu Najwyższego, które uprawniają do tezy, że wydane na podstawie art. 47 § 4 k.p.c. zarządzenie prezesa sądu może być zmieniane w każdym stadium postępowania należy także podkreślić, że w postępowaniu cywilnym nie jest wymagane, aby cała sprawa – od samego jej początku aż do wydania orzeczenia – toczyła się przed tym samym składem sądzącym. Warunkiem prawidłowego wydania wyroku jest jedynie udział przynajmniej w rozprawie poprzedzającej jego wydanie tych sędziów (sędzię), którzy wydają wyrok – art. 323 k.p.c.⁶⁷ Norma zawarta w art. 47 § 4 k.p.c. ma charakter normy ustrojowej i jej zastosowanie zależy od dyskrecjonalnej władzy prezesa sądu, także co do oceny, czy sprawa jest szczególnie zawiła, czy też ma precedensowy charakter. Ustrojowy charakter tej decyzji usuwa możliwość oceny przez sąd drugiej instancji zasadności wydania zarządzenia uchylającego zarządzenie wydane w trybie art. 47 § 4 k.p.c. co do ustania przesłanki uzasadniającej rozpoznanie sprawy w poszerzonym składzie zawodowym.

⁶⁷ Por. K. Weitz, *W kwestii składu sądu wydającego wyrok*, *Palestra* 2008, nr 3-4, s. 216.